

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA MERKEZİ

Elyazması hukukunda

Əsədova Firuzə Qalib kızının

**“Azerbaycan bankalarında kredi riski ve analiz modellerin uygulanması”
konusunda
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

İhtisasın şifresi ve adı

060409 “Biznesin İdare Edilmesi”

İhtisaslaşma

“Biznesin Teşkili Ve İdare Edilmesi”

Tez Danışmanı :

Yüksek Lisans Programının Rehberi :

Dr. Nurhodja Akbulayev

Doç. Dr Ferruh Tuzcuoğlu

Kafedra Müdürü Evezi :

Öğr.Gör.Alıyev Yusif Nadim oğlu

BAKÜ – 2018

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA MERKEZİ

“AZERBAYCAN BANKALARINDA KREDİ RİSKİ VE ANALİZ
MODELLERİN UYGULANMASI”

YÜKSEK LİSANS BİTİRME TEZİ

Hazırlayan:

Firuza ASADOVA

Danışman:

Dr. Nurhodja AKBULAEV

BAKÜ-2018

ÖZET

Günümüzde bankacılık sistemi birçok riskle karşılaşır. Ama nedense banka dedik de, ilk aklımıza kredi işlemi gelir ki, bu sebepten dolayı da karşılaşacağımız en mühim risk kredi riski olur. Kredi riski yönetimine daha fazla önem verilmesinin nedeni, verilen kredilerin geri ödenmemesi ve bunun neticesinde finansal krizlerle karşı karşıya kalınabilmesindendir. Kredi riski Azerbaycan bankacılık sektöründe mühim bir yer sahiptir. Ancak kredi riski ölçme ve kredi riski idare edilmesi istenilen seviyede değildir. 2015 yılında Azerbaycan'da baş vermiş devalüasyon, bankların bağlanması ve bağlanma ihtimalinin diğer bankalarda da beklenildiği, insanların artık banklara güven duymaması, vadesi geçmiş kredilerin artması bu mevzuyu araştırmamı lüzumlu kıldı. Araştırmam 3 bölümden oluşturmıştır. Birinci bölümde Azerbaycan bankacılık sektörü hakkında genel bilgiler gösterilmiş bugünkü durumu gözden geçirilmiştir. İkinci bölümde Risk Yönetimi hakkında bilgiler verilmiş esas konumuz olan kredi riskinden ve ölçülmesi için kullanılan modellerden danışılmıştır. Üçüncü bölüm Azerbaycan Bankalarında Kredi Riski Ve Analiz Modellerin Uygulanması üzerinden bir araştırmadır. Bu çalışmada anket mülakat yöntemi kullanarak Azerbaycan bankalarının kredi riskini ölçmek için hangi modeller kullandığını belirlemek ve eksiklikleri tespit etmek, kredi riski modelleri hakkında çalışan uzmanların kredi riskine bakışını belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda, Azerbaycan Cumhuriyetinde faaliyet gösteren bankaların bazısı 5C, Credit Portfolio View, Vintaj, Credit Risk+, Logit, Roll Rate gibi kredi risk modelleri kullansalar da ama 2014-2017 yıllarındaki petrol krizi ve bunun olumsuz sonuçları, özellikle müşterilerin kredi geçmişlerinin bozulmasına neden olması bankalar için modellerin kullanılmasında çetinlik yarattı. Bu sebepten ilk önce tarihsel göstergeler üzerinde düzeltmeler yapılmalı ve daha sonra İç Değerlendirme Sistemi gözden geçirilmeli, istatistiksel veriler, resmi muhasebe geliştirildikten sonra uygulanması daha uygundur.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan bankacılık, kredi riski, kredi riski modelleri

ABSTRACT

Today, the banking system faces many risks. But the reason why we call the bank is that the first one comes with credit, so the most important risk we will face is the credit risk. The reason for giving more emphasis to credit risk management is that it cannot be repaid and that it can face financial crises as a result. Credit risk has an important place in the Azerbaijani banking sector. However, measuring credit risk and managing credit risk are not at the desired level. The devaluation that took place in Azerbaijan in 2015, the possibility of connecting and connecting the banks was expected in other banks, the fact that people no longer trust the banks, the increase of past loans has made it necessary to investigate this issue. My research consists of 3 parts. In the first part, general information about the Azerbaijani banking sector was shown and the present situation was observed. In the second part, we have been informed about risk management, which is our core position, credit risk, and the models used to measure it. The third part is a research on the application of Credit Risk and Analysis Models in Azerbaijan banks. In this study, it was aimed to determine which models the Azerbaijani banks use to measure the credit risk by using the questionnaire interview method and to determine the deficiencies and to determine the credit risk of the experts working on credit risk models. Some of the banks operating in the Republic of Azerbaijan use credit risk models such as 5C, Credit Portfolio View, Vintage, Credit Risk +, Logit and Roll Rate but the negative consequences of the oil crisis of 2014-2017 and especially the deterioration of their credit history created a curiosity in the use of models for. First of all, corrections should be made on the historical indicators and then the internal evaluation system should be audited and statistical data should be applied after the official accounting is developed.

Key words: Azerbaijan banking, credit risk, credit risk models

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
GRAFİKLER LİSTESİ	vii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜ

1.1. AZERBAYCAN BANKACILIK SİSTEMİNE GENEL BAKIŞ	3
1.1.1. Azerbaycan Bankacılık Sisteminin Gelişme Aşamaları	5
1.1.2. Azerbaycan Bankaların Vermiş Olduğu Kredilerin Yapısı ve Dağılımı	7
1.2. AZERBAYCAN BANKACILIK SİSTEMİNİN YAPISI VE SINIFLANDIRILMASI	11
1.2.1. Merkez Bankası.....	12
1.2.2. Devlet Bankaları.....	15
1.2.3. Özel Bankalar	20
1.3. KRİZLER SONRASI AZERBAYCAN BANKACILIK SİSTEMİ	24
1.4. AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR	26
1.4.1. Azerbaycan Ekonomisinin Koşullarından Kaynaklanan Sorunlar	27
1.4.2. Politik ve Yasal Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar	28
1.4.3. Banka Faaliyetlerinden Kaynaklanan Sorunlar	28

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK KAVRAMI, RİSK YÖNETİMİ, KREDİ RİSKİ VE KREDİ RİSKİ ÖLÇÜM MODELLERİ

2.1. RİSK KAVRAMI.....	29
2.2. BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ.....	30
2.3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK ÇEŞİTLERİ.....	32
2.3.1. Piyasa Riski.....	33
2.3.2. Operasyonel Risk	35
2.3.3. Kredi Riski	36
2.4 KREDİ RİSKİ ÖLÇÜM MODELLERİ	38
2.4.1. Kredi Riski Ölçümünde Geleneksel Yöntemler	39
2.4.2. Kredi Skarlama Modelleri.....	42
2.4.3. Gelişmiş Modeller.....	46
2.4.4. Kredi Derecelendirme	50
2.5 KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ MODELLERİNİN TEST EDİLMESİ.....	52
2.5.1. Geriye Dönük Test	53
2.5.2. Stres Testleri.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAIJAN BANKALARINDA KREDİ RİSKİ VE ANALİZ MODELLERİN UYGULANMASI ÜZERİNE ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	54
3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	54
3.3. ARAŞTIRMANIN KISITLARI	54
3.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI	55
3.5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN ANALİZ YÖNTEMLERİ	55
3.6. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ	55
SONUÇ VE ÖNERİLER	74

KAYNAKÇA	76
EKLER.....	81

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo1: Bankalar hakkında genel bilgiler	4
Tablo 2: Azerbaycan Beynâlhalk Bankası “Bilanço raporu” 31.12.2017	16
Tablo 3: Azerbaycan Beynâlhalk Bankası “Kar ve Zarar Raporu” 31.12.2017	17
Tablo 4: Azer Türk Bank “Bilanço raporu” 31.12.2017.....	18
Tablo 5 : Azer Türk Bank “Kar ve Zarar Raporu” 31.12. 2017	19
Tablo 6: Azerbaycan Bankacılık Sektörü 2008-2017 Yılı Temel Göstergeleri (bin manat)	25
Tablo 7: Operasyonel Riske Neden Olan Faktörler	35
Tablo8: Kredi Skorlama Modellerinde Dikkate Alınması Gereken Özellikler	43
Tablo 9: CreditRisk +Modelin yapısını	48
Tablo10: S &P’s Uzun, Kısa Vadeli Derece Ölçekleri.....	51
Tablo11: Fitch Uzun, Kısa Vadeli Derece Ölçekleri	51
Tablo12: Moody’s Uzun, Kısa Vadeli Derece Ölçekleri.....	52
Tablo 13: Banka Bilgisi.....	56

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: 2009-2018 Yıllar İçin Bankalarda Toplam Kredi Yatırımları	8
Grafik 2: Kredi Yatırımlarının Kredi Kuruluşları Üzere Yapısı.....	9
Grafik 3: Kredi Yatırımlarının Sektörlere Göre Yapısı	9
Grafik 4: 2009-2018 Yıllar İçin Kredi Yatırımının Döviz Üzere Değişimi	10
Grafik 5: 2009-2018 Yıllar İçin Kredi Yatırımının Vadesi Geçmiş Kredilerin Değişimi	11
Grafik 6: Bazı Yıllar Üzere Devlet Bankalarının Sayısı.....	15
Grafik 7: Şu anda, öz sermayesi 50,000,000.00 AZN oluşturan Bankanın hissedarları	18
Grafik 8: Yıllar Üzere Özel Bankaların Sayı	20
Grafik 9: Varlıkların Hacmine Göre Bankaların Sıralaması (bin Manatla) (31.12.2017)	21
Grafik 10: Kredilerin hacmine göre bankaların sıralaması bin manatla (31.12.2017)	22
Grafik 11: Net Kara Göre Bankaların Sıralaması Bin Manatla (31.12.2017)	23
Grafik 12: Net Zarara Göre Bankaların Sıralaması Bin Manatla (31.12.2017)	23
Grafik 13: 2008-2017 Yıllarda Doların Kursu.....	25
Grafik 14: Bankanın Risk Merkezi Kanalıyla Veya Başka Özel Kanallarla Müşterilerinin Kredibilitesini Sorgulanması.....	57
Grafik 15: Bankanın, Müşterilerinin Ödemelerini Talep Etmek Üzere Otomatik Bir Arama Sistemi	58
Grafik 16: Bankanın, Sorunlu Kredilerin Tahsil Edilmesi Ve Bunlardan Arınmaya Yönelik Açık Bir Politikası.....	59
Grafik 17: Banka, Özellikle Kredi Kullandırdığı Her Ülkenin Politik Ve Ekonomik Durumuyla İlgili Bilgi Toplanması.....	60
Grafik18: Bankanızda Kredi Riski Yönetimi Biriminde Çalışan Personel Sayısı	61
Grafik 19: Banka Üst Yönetimi, Bankanın Bilanço İçi Ve Bilanço Dışı İşlemlerde	

Kredi Riskine Maruz Kaldığı Ve Kredi Riskinin Önemi Hakkında	
Yeterli Bilgiye Sahiplik Durumu	61
Grafik 20: Kredi Riski Düzenli Olarak İzlenilip Üst Yönetime Raporlanma	
Durumu.....	62
Grafik 21: Üst Yönetime Rapor Verilme Sıklığı	62
Grafik 22: Bankanın Kredi Riskini Sayısal Olarak Ölçmeye ve Tahmin	
Etmeye Yönelik Bir Sistemi Ve Ya İçsel Bir Modelin Olması	63
Grafik 23: Bu Modeller Düzenli Olarak Gözden Geçirilmesi	63
Grafik 24: Bu Modelleri Gözden Geçirilme Periyodu.....	64
Grafik 25:Bankanın Kullanmakta Olduğu Kredi Derecelendirme Sistemi/Skorlama	
Modellerinin İstifade Edilmesi.....	64
Grafik 26: Bankaların Dışsal Model Kullanma Derecesi:	65
Grafik 27: Bankanın Karşı Karşıya Kalacağı Riskleri Belirlemek Üzere İleriye	
Dönük Beklentileri Belirleyen İçsel Derecelendirme Olan Senaryo	
Analizleri Ve Stres Testleri Yapılması	66
Grafik 28: Bankanız Kredi Derecelendirmede Kullanılan Yöntemler	66
Grafik 29: Kredi Derecelendirmede En Önemli Faktör:	67
Grafik 30: Kredi Derecelendirme Sonuçların Bankada Etkilendiği Kararları.....	68
Grafik 31: Bankanıza Göre Önemli Bank Riski:	68
Grafik 32: Bankanızda Kullanılan Kredi Riski Ölçüm Yönteminin	
Kullanım Alan	69
Grafik 33: Günümüzde Kredi Riski Yönetiminin Önemini Artıran En Önemli	
Neden	70
Grafik 34: Kredi riskinin gerçekleşmesi için en önemli nedenleri	71
Grafik 35: Bankanın Kredi Riski Yönetiminde Karşılaştığı Dışsal Sorunlar:	72
Grafik 36: Bankanızın Kredi Riski Yönetiminde Karşılaştığı İçsel Sorunlar	73

GİRİŞ

Bankacılık sektöründe kredi, risk olarak adlandırılmaktadır. Bankalarda birçok risk faktörü olsa da, ama en önemlisi, banka değende ilk akla gelen kredi riskidir. Kredi riskinin ölçülebilmesi amacıyla kredi riskinin yönetilebilmesi gerekmektedir. Kredi riski ölçüm modelleri, hem kalitatif hem de kantitatif ölçümler yapmaktadır.

Araştırmanın amacı, Azerbaycan bankalarının kredi riskini ölçmek için hangi modeller kullandığını belirlemek ve eksiklikleri tespit etmek, kredi riski modelleri hakkında çalışan uzmanların kredi riskine bakışını belirlemektir. Bir sözle kredi riski modellerinin Azerbaycan bankalarında işleyiş mekanizmini analiz etmektir.

2015 yılında Azerbaycan'da baş vermiş devalüasyon, bankların bağlanması ve bu riskin diğer bankalarda da beklenildiği, insanların artık banklara güven duymaması, vadesi geçmiş kredilerin artması bu mevzuyu araştırmamı lüzumlu kıldı. Bu olaylardan sonra bu konu ile ilgili araştırmaya rastlanmamıştır.

Verilerin toplanmasında nicel yöntem olan anket mülakat yöntemi kullanılmıştır. Anket mülakat çalışma konusunun bankın risk departmanında çalışan uzmanlara yönelik olması, verilerin paylaşım yasağının olması anket sorularının çok ve derinliği sınırlı tutulmuştur. Anket mülakat uygulamasında e-anket, görüşmeler vasıtasıyla tüm bankaya ulaşılmaya çalışılsa da, ama bezi sebeplerden dolayı cevap verilmemiştir. En önemli sebep araştırmalara olan ilgisizlik ve verilerin paylaşım yasağının olmasıdır.

Tez çalışması 3 bölümden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci bölümlerde kaynak taraması yapılmıştır. Birinci bölüm “Azerbaycan Bankacılık Sektörü” olup Azerbaycan bankacılık sektörünün genel yapısı sunulmaktadır. Özellikle, son yıllarda bankacılık sektörünü etkileyen olaylara ve bankalarda kredi yatırımları, sorunları değinilmektedir. İkinci bölüm “Bankacılık Sektöründe Risk Kavramı, Risk Yönetimi, Kredi Riski Ve Kredi Riski Ölçüm Modelleri” olup risk kavramı, risk yönetimi, kredi riski ve kredi risk modelleri hakkında bilgiler toplanmıştır. Üçüncü bölüm uygulama kısmıdır. Önceden bildirdiğim gibi uygulama kısmı anket mülakat vasıtası ile gerçekleşmiştir. Anket mülakat Azerbaycan'da faaliyet gösteren tüm bankalara ulaştırılmaya çalışılmıştır. Tüm bankaların e-postalarına ve risk departmanı

yöneticilerin, şu departmanda çalışanların e-postalarına ve linkedinlerine gönderilmiş, cevap az verilmesinden dolayı yüz yüze görüşmeye başvurulmuştur. E-mail adresi ve linkedin aracı ile 5 banka cevaplamıştır. 15 banka ile yüz yüze görüşmeye çalışılmıştır. Şu yöntemle 10 banka anket mülakatı cevaplamıştır. 1 banka ise cevaplamadan kaçınsa da gördüklerime göre bura da risk departmanının kredi riski ile ilgilenmediklerini, kredi departmanına dâhil olduğunu fark ettim. 4 bankadan ise biz sizi arayıp malumat vereceğiz değilse de geri dönüş olmamıştır. Anket mülakatı 15 banka cevaplamış bunlardan 2 si devlet,13 özel bankadır. Ankete katılan bankalar: Azerbaycan Beynelhalk Bank, Azer-Türk Bank,Halk Bank, AtaBank, Rabitebank, Kapital Bank,TuranBank, Amrahbank, Bank Respublika, Bank BTB, Nikoyl Bank, ExpressBank 3 banka ise isimlerinin kullanılmasını istememektedirler. 30 sorudan oluşan anket düzenlenmiş, 2 soru banka bilgisi, 5 soru kredi hakkında,23 soru ise kredi riskini içerir.

Sonuç ve öneriler de ise 3 bölmede oluşan bulgular değerlendirilmiş ve en önemlisi anket mülakat sonuçlarından elde ettiğimiz önerilerdir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AZERBAYCAN BANKACILIK SEKTÖR

1.1. AZERBAYCAN BANKACILIK SİSTEMİNE GENEL BAKIŞ

Bankacılık sistemi, Azerbaycan finansal sisteminin önemli bir unsurudur. Azerbaycan bağımsızlık açısından genç ülke olmasına rağmen, kısa sürede çok yüksek ekonomik büyüme ve gelişmeye ulaşılmıştır. Elde edilen nailiyyetlerde banka sisteminin rolü vurgulamak gerekir. Çünkü ekonomik gelişme derecesi ne olursa olsun istenilen ülkenin ekonomisinin sağlamlığında, kapsamlı ve dinamik gelişmesinde o ülkenin bankacılık sisteminin esaslı derecede rolü büyüktür [27].

Azerbaycan bankacılık sisteminin ilk gelişimi XIX yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Fakat Azerbaycan Cumhuriyeti bankacılık sisteminin kurumsal ve hukuki yapılanması 18 Ekim 1991 yılında bağımsızlığını elde edilmesinden sonra başlamıştır. 1992 yılında "Azerbaycan Cumhuriyeti Merkezi Bankası" ve "Azerbaycan Cumhuriyetinde bankalar ve bankacılık faaliyetleri hakkında" kanunlarının kabul edilmesi ile banka sisteminin hukuki-normatif içinde temeli atılmıştır [51].

1992-1994 yıllarında objektif ve bazı sübjektif faktörler yüzünden ülkede özel ticari bankalarının kitle oluşturulması gözlem edilmişti. Yani, 1994 yılının Mart ayında, ticari banka sayısı resmi olarak 240'a ulaşmıştı. Doğal olarak, buradaki yüksek enflasyonist etki, banka sayısındaki artışın "teşvik edici" etkisi birinci planda duruyordu [17,2011,s.27]. 2000-2003 yıllarında bankacılık sektörünün kalitesini ve güvenilirliğini artırmak; zayıf, kalite gelişmeyip atalet üzere faaliyet gösteren bankaların faaliyetlerinin önlenmesi için bankaların birleştirilmesi ve irileştirilmesi yönünde tedbirler devam görüldü. 2000 yılında bu rakam 69'a inmiştir ve kamu bankalarının sayı 2 olmuştur. 2008 krizi öncesi faaliyette bulunan bankaların sayı 46 olmuştur. Bunlarda 1'i kamu bankasıydı.

2016 yıl da bankacılık piyasasına yeni katılımcılar dahil edilmemiş ve yıl başında faaliyet gösteren 43 bankadan 11-inin lisansı iptal edilmiştir. 01.01.2017 tarihine

dayanarak Azerbaycan'da 32 banka faaliyet gösteriyor; bunlardan 30-u özel, bunun 15-i yabancı sermayeli olup, 6 -da dâhil olmak üzere %50'den fazlasının yetkili sermayesinde (2 tanesi yabancı bankaların yerel şubeleri) yer almaktadır [7].

2017-ci yılda 1) “Ata Bank” ve "Caspian Development birleştirildi, 2) 27 Aralık 2017-de, Demirbank'ın iflas ettiğini ve iflas işlemine başlanmasına karar vermiştir. Şu an (23.03.2018) Azerbaycan'da 30 banka faaliyet gösteriyor; bunlardan 28-i özeldir [37].

Tablo1: Bankalar hakkında genel bilgiler

Göstergeler / Tarih	31.12.2016	31.12.2017	31.01.2018
Banka sayısı	32	30	30
Devlet Bankaları	2	2	2
Özel bankalar	30	28	28
Yabancı sermayeli bankalar	15	15	15
Öz sermayenin % 50-den % 100 kadarını oluşturan	6	8	8
- yabancı bankaların yerel filialı	2	2	2
Öz sermayenin % 50-sinden azını oluşturan	9	7	7
Yılın başında lisanslı banka sayısı	0	0	0
Yılsonundan itibaren lisansları iptal edilen banka sayısı	11	2	0
Bankların “filiallarının” sayı	569	509	511
Banka şube sayısı:	131	142	142
ATM sayısı Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası /Bank Sektorunun İcmal Göstəriciləri	2461	2431	2439
Çalışan sayısı	16947	16171	16207

Kaynak: Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası /Bank Sektorunun İcmal Göstəriciləri (<https://www.fimsa.az/az>) 19.03.2018

Azerbaycan bankacılık sisteminin düzenlemesi için kabul edilen kanunlar aşağıdakilerdir:

- Bankalar Hakkında Kanun (16 Ocak 2004);
- Merkez Bankası Kanunu (10 Aralık 2004);

- c) İpoteka Kanunu (15 Nisan 2005);
- d) Banka Mevduatlarının Sigortası Kanunu (9 Şubat 2007).

1.1.1. Azerbaycan Bankacılık Sisteminin Gelişme Aşamaları

Azerbaycan'da bankacılık sisteminin gelişme aşamasını 3 döneme ayırabiliriz;

- 1) 1990-1992 yılları arasında Merkez Bankası sisteminin kurulmasıydı.
- 2) 1992-1994 yıllarında hiper enflasyon ve istikrarsız koşullarda bankacılık sisteminin geliştirilmesi,
- 3) 1994 sonrası makroekonomik istikrarın elde edildiği koşullarda bankacılık sisteminin gelişmesine çalışıldığı dönem [51]

1)1991-1992 yıllar arası dönemde Azerbaycan'da bağımsız bankacılık sistemi kurulması, 1991 yılı bağımsızlık hakkında Anayasa aktı ve 1992 yılı merkez bankası ve ticari bankalarının faaliyetlerini düzenleyen yasal altyapının oluşturulması ile başladı. Kurulduğu ilk günden itibaren Azerbaycan Merkez Bankasının 2 ana faaliyet yönü tespit edilmiştir:

- Ülkede istikrarlı ekonomik büyüme ve makroekonomik istikrarın, milli para biriminin satın alma kabiliyeti ve döviz kurlarının istikrarının sağlanmasına yönelik para-kredi ve döviz politikalarının oluşturulması;
- Ekonomide istikrarlı nakit ve gayri-nakdi para döngüsünün sağlanması, ticari bankalarının faaliyetlerini izlemek, bu faaliyetlerin düzenlenmesi, bankalar arası gayri-nakdi hesaplaşmaların düzenlenmesi, yürütülmesi ve geliştirilmesi [19].

2) 1992-1994 yılları arası dönemde Merkezi bankanın önünde duran konular ülke ekonomisi için temel önem taşıyordu - Azerbaycan manatının tedavüle bırakılması ve mili parada ülke içi hesaplaşmaların düzenlenmesi, piyasa ekonomisinin gereklerine uygun ticari bankalar şebekesinin oluşturulması, faaliyet gösteren devlet ve ticari bankalara etkin kontrol mekanizmalarının kurulması, ülkede makroekonomik durumun düzenlenmesi vb. 1992 yılının ortalarından Azerbaycan Manatı, rublesi ile paralel olarak tedavüle bırakıldı ve ülke cumhurbaşkanının kararnamesi ile 01 Ocak

1994 tarihinden itibaren ülke topraklarında tek ödeme aracına dönüştü. Bu yıllarda makroekonomik durumun belirleyicisi ve parasal politikanın hedefleri olan enflasyon, manatın nominal kuru ve faiz oranları üzerinde keskin negatif eğilimler oluşturdu. Enflasyon, 1992-1994 arası, her yıl hızlanarak, 1994 yılında en yüksek düzeye, %1763 seviyesine ulaştı. Bu, "geçmiş ittifak" cumhuriyetleri arasında gözlemlenmiş en yüksek enflasyon oranı oldu. Yüksek enflasyon manatın döviz kuru için ciddi sorunlar yarattı - hızla alım gücünü kaybeden milli para, paralel olarak, ABD doları ve Rusya rublesine oranda da çabuk bir şekilde devalüasyona uğruyordu. Kapalı döviz olarak, evvelleri, 1 ABD Doları = 10 Azerbaycan Manatı = 100 Rus rublesi kuru ile tedavüle bırakılan manatın bu yıllar içinde 3 farklı kuru oluştu: Merkez bankasının resmi kuru, ticari bankalar için, işletmelerin döviz girdilerinden zorunlu alış/satış üzere belirlenecek kur ve karaborsadaki mevcut kur. Fiyatların hızlı artışı ve milli para biriminin satın alma yeteneğinin hızlı azalması ortamında, manatın "karaborsa" da oluşan kuru onun gerçek değerini daha net ifade ediyordu. 1992-1994 yıllarında Azerbaycan manatı ABD dolarına oranda 315 kez devalüasyona uğramış ve 1994 yılının sonlarında 1 ABD doları 4417 manata eşit olmuştur. Milli para biriminin çabuk alım gücünü kaybetmesi ve diğer dövizlere oranda devalüasyona uğraması, nüfusta milli paradan "kaçış" eğilimini güçlendirmiş ve ABD dolarını tedavülde esas hesaplama aracına çevirmiştir [41,2015,s.61].

3) 1994 yılından bu yana, Azerbaycan bu kurumlar tarafından verilen krediler temelinde, başta Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası olmak üzere uluslararası finansal kuruluşlarla yapılan anlaşmalara dayanarak bir reform döngüsü başlatmıştır. Finans sektöründeki reformlar iki kilit alan belirlemiştir:

- Makroekonomik denge kurmak, finansal istikrar yaratmak ve bu amaçla daha sıkı düzenleyici mekanizmalar oluşturmak;
- Banka Sektörünün ve Yapısal Reformların Güçlendirilmesi;

Gerçekleştirilen reformlar programı sonucunda:

- Azerbaycan kanunlarında Azerbaycan Merkezi bankanın bağımsızlığının sağlanması ve ülke hükümetinden herhangi bir bağımlılığının giderilmesi,
- Devlet bütçesi açığının Merkez Bankası kredileri hesabına finanse edilmesinin mevzuatta yasaklanması;
- Devlet mali yönetiminde gerekli etkinliğin sağlanması için hazine sistemine geçiş,
- Ülkede, petrol gelirleri ve Uluslararası Finans Kurumları tarafından verilmiş krediler hesabına gerekli altın döviz rezervlerinin oluşturulması, onların yönetiminin Azerbaycan Merkezi bankaya devredilmesi,
- Döviz ticaretinin serbestleştirilmesi, Azerbaycan Merkezi bankanın yönetimi ve doğrudan katılımıyla organize döviz piyasası - Bakü Bankalararası Döviz Borsasının (BBDB) kuruluşu,
- Manatın hukuki şahıslar ve bireyler için döviz işlemleri rejiminin belirlenmesi gibi reformlar kısa zaman dilimi içinde ekonomide köklü değişiklikler yapılmasını sağladı.

Makroekonomik durum üzere - enflasyon çabuk düşerek, 1997 senesinde artık %3,7 seviyesine indirildi, manatın nominal kurun devalüasyon süreçleri durduruldu, devlet bütçesi açığının düzeyi minimuma indirildi, tedavülde olan para kitlesinin artış hızı ve ekonomide faiz oranı seviyeleri seri bir şekilde düşürüldü [19].

1.1.2. Azerbaycan Bankaların Vermiş Olduğu Kredilerin Yapısı ve Dağılımı

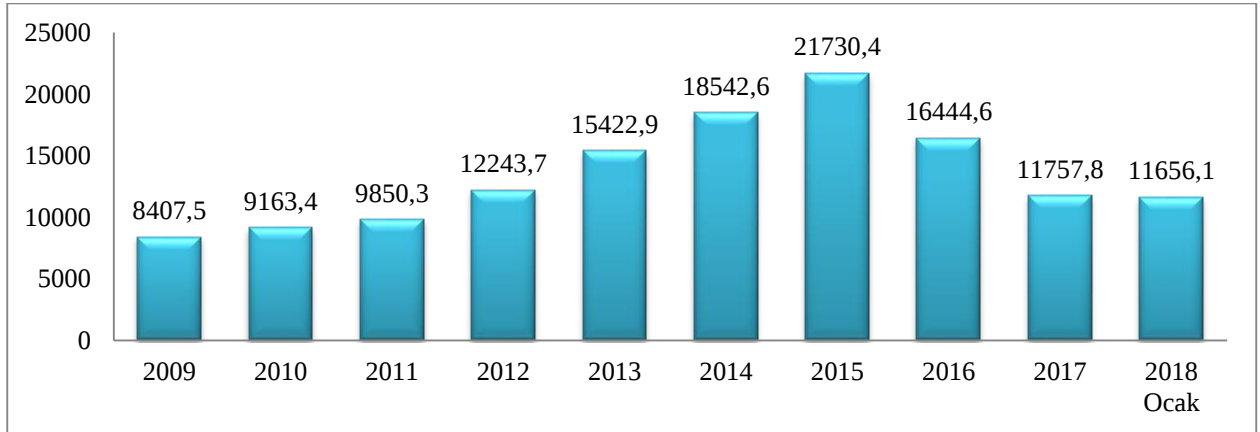
Kredi, Latince inanmak anlamına gelen saygı ve güven anlamında kullanılır. Kredi genel bir tanımlamayla, herhangi bir kimseye ödünç para verilmesi veya nakit olarak alınacak bir mala ya da verilecek bir hizmete kefalet edilmesi veya bedelinin daha sonra alınması kaydıyla bir malın satılması ya da hizmetin verilmesidir. Kredi, sadece kredinin geri ödenmesine güvenmiş olanlara ve belirtilen süre sonunda mutlak iptali için verilir. Ancak, kullandırılan tüm krediler için geri ödememe riski vardır. Kredi riski en çok azaltıldığında, müşterinin kredi değerliliğinin ve kredi ihtiyacının

doğru bir şekilde analiz edilmesi ve yeterli teminatın elde edilmesi ihtiyacı büyük önem taşımaktadır [43,2010,s.2].

Bankanın kredi stratejisi genel stratejik vizyonuna dayanmalıdır. Kredi stratejisi konusunda çalışan malzemelerin yapısı, personel ve bilgi kaynaklarının yeterliyi dikkate alınarak kredilerin türleri üzerinde (ipotek, tüketim, ticari) bankanın kredi kaynaklarının yerleştirilmesi yönlerini belirler. Kredi stratejisi bankanın ihtisaslaşması ile yoğunlaşma düzeyinin sınırlandırılması arasında dengenin sağlanması ve kredi faaliyetlerinin sadece merkezi olarak veya şubeler tarafından da gerçekleştirilmesi gibi stratejik konuları kapsamalıdır. Banka tarafından kredi başvurularını değerlendirmek için kriterler hacim, süre, bunlarla ilişkili risklerin seviyesi, borçlunun faaliyeti türü vb. faktörlerle belirlenir [12, 2008 s.2].

2018 Ocak ayı itibari ile Azerbaycan bankacılık sisteminin toplam kredi yatırımları 11656,1 milyon manat olmuştur. Bu gösterge, geçen yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında 5059,1 milyon manat düşüktür. Bunun 16%'i devlet bankasının, 80,5% özel bankaların ve geriye kalanı ise banka olmayan kredi kuruluşlarının payına düşmektedir [10] 2009-2018 yıllar için toplam kredi yatırımlarını görelim. 2015 yıllara gibi artım olsa da, devalüasyondan sonra düşük görülmektedir.

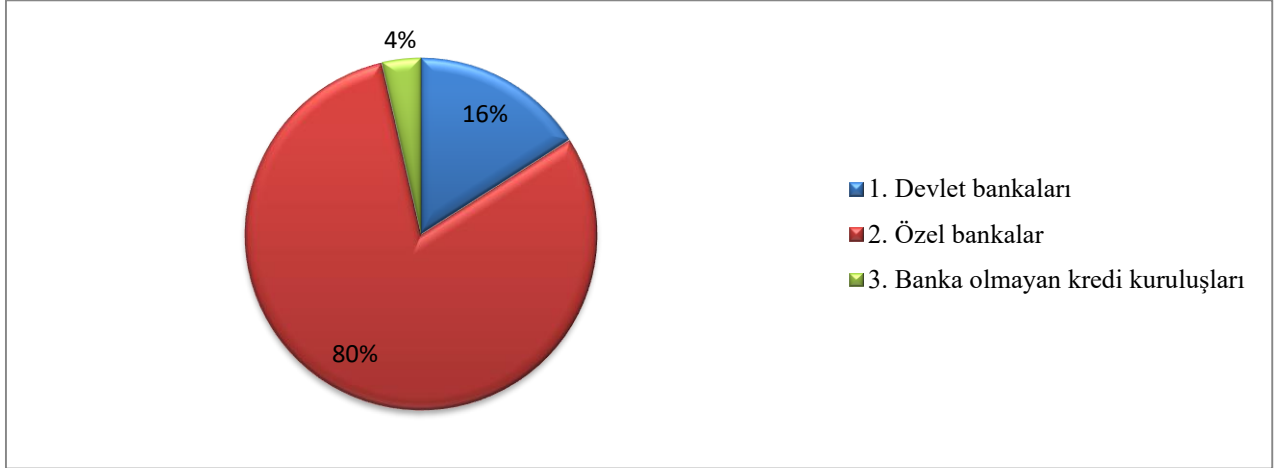
Grafik 1: 2009-2018 Yıllar İçin Bankalarda Toplam Kredi Yatırımları mln. Manat

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyetinin Merkezi Bankı <https://www.cbar.az/> 23.03.2018

Grafik 2-de kredi yatırımlarının kredi kuruluşları üzere yapısına bakalım. (01.02.2018) % -le

Grafik 2: Kredi Yatırımlarının Kredi Kuruluşları Üzere Yapısı

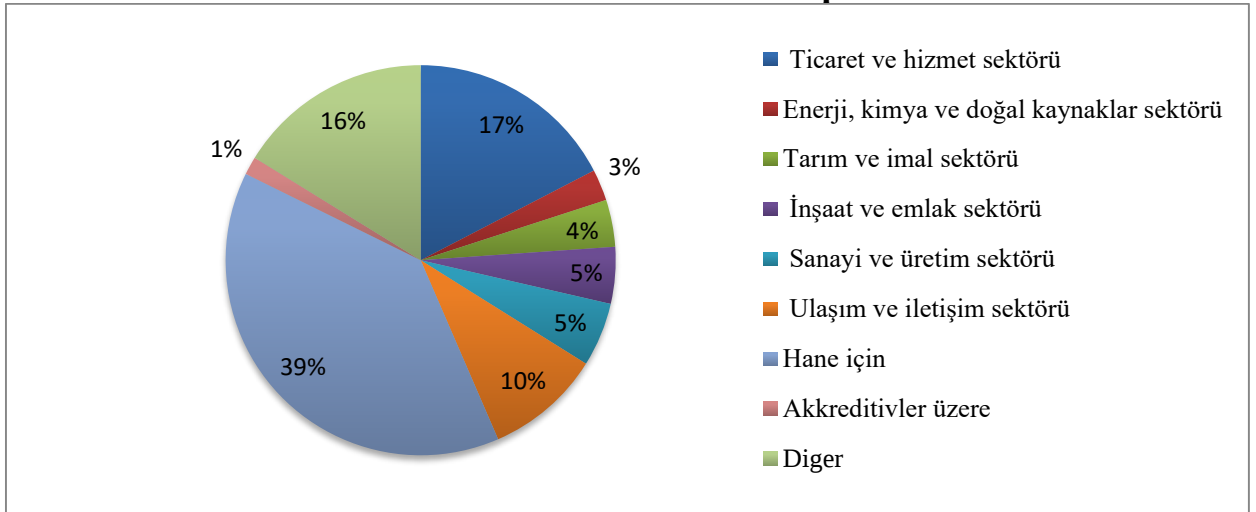

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyetinin Merkezi Bankı <https://www.cbar.az/> 23.03.2018

80% Özel bankaların 16% Devlet bankalarının 4% Banka olmayan kredi kuruluşlarının payına düşür.

Ticaret ve hizmet sektörüne yöneltilmiş kredilerin hacmi 2033,1 mln manat (%17,4), enerji, kimya ve doğal kaynaklar sektörüne 305,7 mln manat (%2,6), ulaşım ve iletişim sektörüne 1120,4 mln manat (%9,6), sanayi ve üretim sektörüne 621,4 mln manat (%5,3), tarım ve imal sektörüne 449,2 mln manat (%3,9), inşaat ve emlak sektörüne ise 545,4 mln manat (%4,7) olmuştur. Grafik 3-de Kredi yatırımlarının sektörlere göre yapısına bakalım. (01.02.2018) % -le

Grafik 3: Kredi Yatırımlarının Sektörlere Göre Yapısı

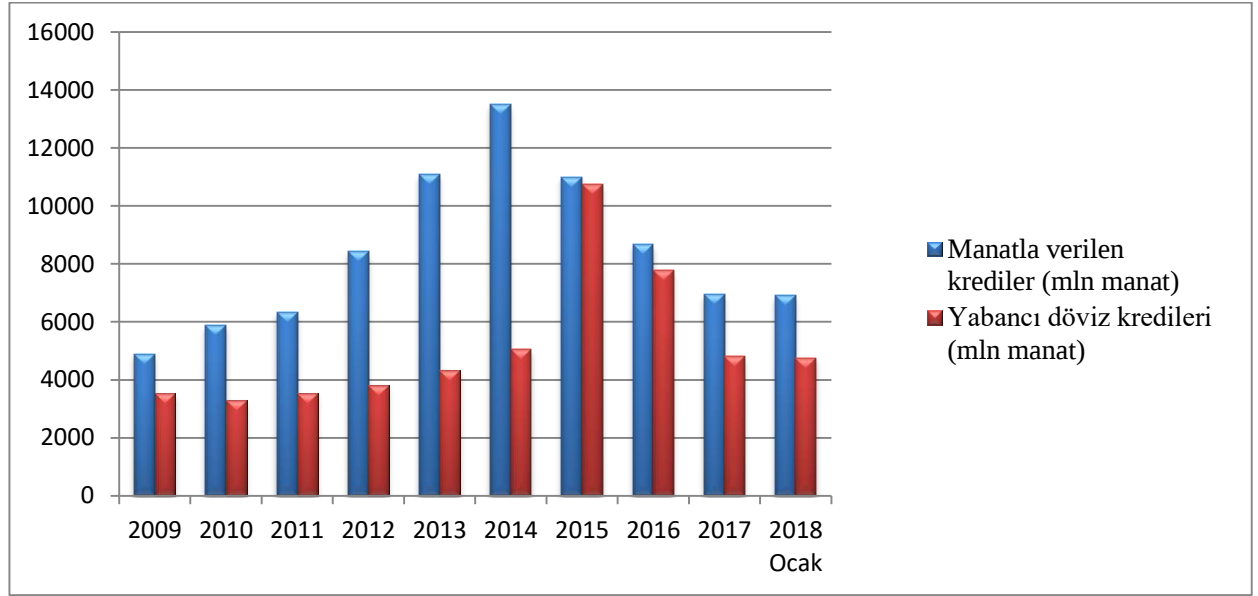

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyetinin Merkezi Bankı <https://www.cbar.az/> 23.03.2018

2018 yılı Ocak ayına göre kredilerin 2156,2 mln manat kısa vadeli, 9500 mln manatı ise uzun vadeli krediler olmuştur. Kredilerin 6899,9 mln manatı manatla,

4756,3 mln manatı ise yabancı döviz ile verilmiştir. 2009-2018 yıllar için kredi yatırımının döviz üzere değişimini görelim.[10]

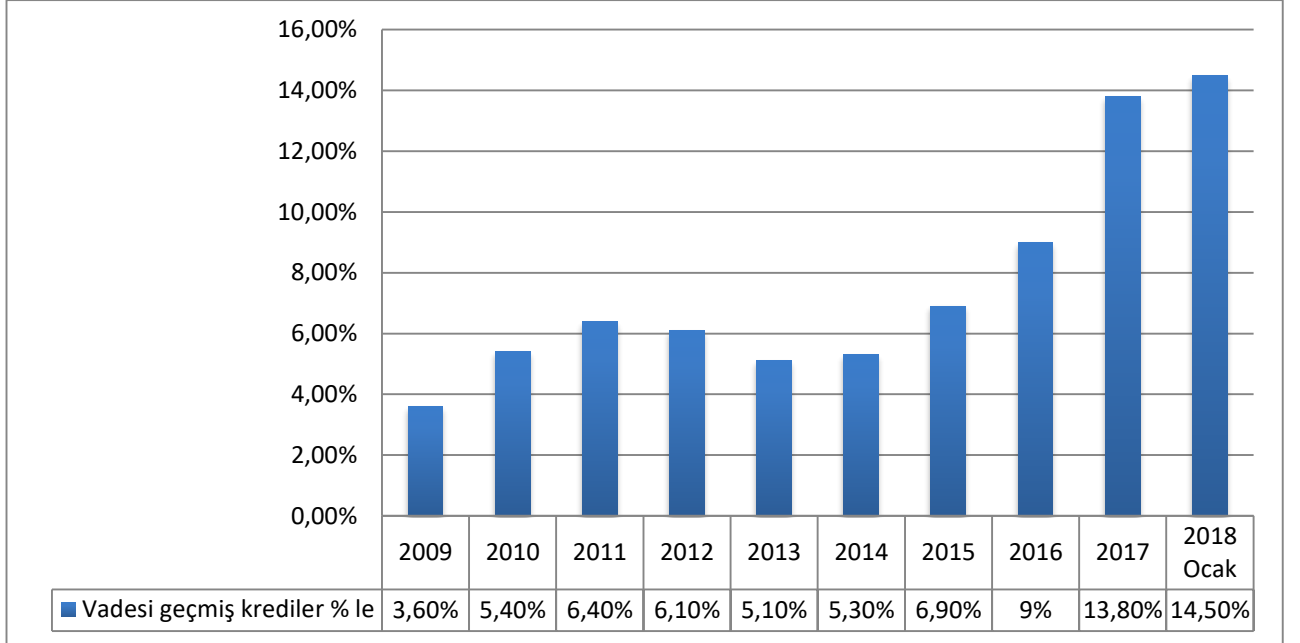
Grafik 4: 2009-2018 Yıllar İçin Kredi Yatırımının Döviz Üzere Değişimi

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyetinin Merkezi Bankı <https://www.cbar.az/> 23.03.2018

Krediler içinde süresi vadesi geçmiş kredi ağırlığı kredi ilişkileri durumunun esas göstergesidir. Vadesi geçmiş kredilerin hacmi ve yapısı, ekonomi ve finans sahasının oluşmasında bireylerin kendi borçlarına yaklaşımını gösteren çok önemli bir göstergedir. Borcun geri ödenmemesi kredi piyasasında istikrarı bozmaktadır. Banka kredilerinin normal gelişimi için iki koşul gereklidir: 1) En uygun yapısı olan yeterli düzeyde kredi kaynakları, uzun ve kısa vadeli krediler, 2) Kredileri ödeyebilen borçlular. [38,2011,s.185]

Grafik 5: 2009-2018 Yıllar İçin Kredi Yatırımının Vadesi Geçmiş Kredilerin Değişimi (% le)

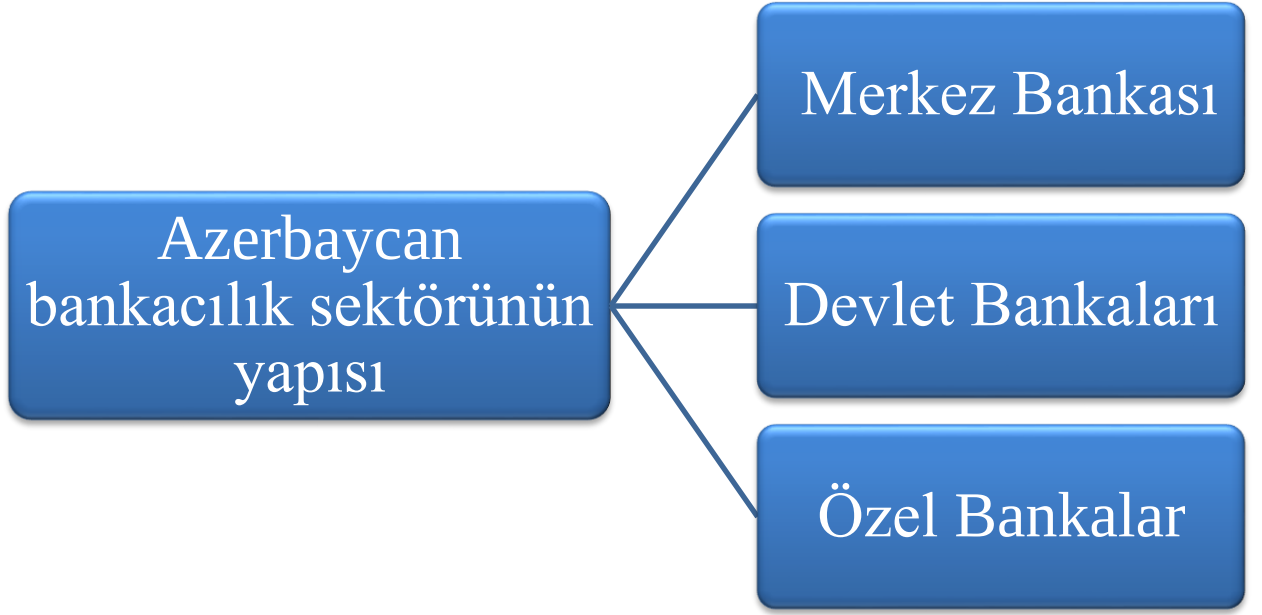
Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyetinin Merkezi Bankı 25.03.2018

1.2. AZERBAYCAN BANKACILIK SISTEMININ YAPISI VE SINIFLANDIRILMASI

Azerbaycan bağımsızlığına kavuştuktan sonra, piyasa temeline dayanan ve gelişmiş ülkelerin deneyimine dayanarak ulusal pazar oluşturuldu. Bu dönemde sadece bankaların yapısı değil, aynı zamanda onların kredi ilişkilerinde de değişti. Böylece, ülkemizde iki kademeli banka sistemi faaliyet göstermektedir [11,2016,s.66].

1) Azerbaycan
Cumhuriyeti Merkez
Bankası

2) Ticari bankalar ve
banka olmayan kredi
kuruluşları

1.2.1. Merkez Bankası

Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin banka sisteminin, özellikle Milli Bankanın kurulması için yasal temeli bağımsızlıktan 146 gün evvel oluşmuştur. Öyle ki, Azerbaycan bağımsızlığını 18 Ekim 1991 yılında kazansa da “Azerbaycan Cumhuriyeti iktisadi bağımsızlık esasları hakkında” Azerbaycan Cumhuriyeti 1991 25 Mayıs tarihli Anayasa Kanunu'nun “Banka sistemi ve para tedavülü” denilen 14. maddesi genel olarak yalnız bu konuları kapsıyordu. Azerbaycan'da bağımsız bankacılık sisteminin ve milli para biriminin tedavülünün yasal temelini belirlemekle birlikte aynı zamanda burada Merkezi bankanın statüsü ve yetkilerini de tanımlamaktadır.

“Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankası'nın kurulması hakkında” Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın 1992 11 Şubat tarihli kararnamesi ile Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankası kurulmuştur. Karar 12 Şubat'ta yürürlüğe girmiştir. Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın temelini Devlet Bankası, eski SSCB Sanayi-Yapı Bankası, SSCB Tarım-Sanayi Bankası Azerbaycan Cumhuriyeti bankaları oluşturuyor.[10]

“Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Bankası” 18 Mart 2009 tarihli halk referandumunun sonucuna göre değiştirilerek “Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası” adlandırıldı.

Merkez Bankası, ülkenin (veya ülkeler grubunun) parasal sistemi üzerindeki kontrolünden sorumludur. Merkez Bankası, para sisteminin düzenlenmesi, ülkesinin para istikrarı, düşük enflasyon seviyesi ve tam istihdam gibi özel hedeflere ulaşmak için geniş bir yelpazeye sahiptir. Merkez Bankası ayrıca döviz alımını gerçekleştirmekte, devlet bankasının işlevlerini yerine getirmekte, kredi sistemini düzenler, ticari bankaları izler, kaynakları yönetir ve en yüksek derecedeki alacaklıdır. (merkez bankası devlete ve diğer ticari bankalara borç verir). Merkez Bankası devlet organıdır, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Amblemi tasvir edilmiş ve adı yazılı mührü vardır. [22]

Merkez Bankası'nın faaliyetinin temel amacı: [9]

- Fiyatların kendi yetkileri çerçevesinde istikrarını sağlamak

Merkez Bankası temel amacı olarak, fiyatların istikrarının sağlanması deyince genel fiyat seviyesinin keskin artış veya düşüşün önlenmesi kastediliyor. Fiyatların genel düzeyinin keskin artışı nüfus ve işletmelerin gelir ve tasarrufunda bozulmaya neden olur. Fiyatların sürekli azaltılması ise ekonomik durgunluğa yol açabilir. Yani bu durumda, İnsanlar, düşüşün devam edeceğine inanarak alımlarını erteleyecekler. Sonuçta işletmeler ürünlerini iyi sata bilmeyecek, böylece üretimin hacmini ve iş yerlerini azaltmak zorunda kalacaklardır. Fiyatların istikrarı Merkez Bankası tarafından ülkede ekonomik kalkınmanın desteklenmesinin en iyi yolu olarak kabul edilir.

- Banka ve ödeme sistemlerinin istikrar ve gelişimini sağlamak

Merkez Bankası ticari faaliyette bulunmamaktadır ve kar elde etmek Merkezi Banka'nın temel amacı değildir.

Merkez Bankası hedeflerine ulaşmak için: [31]

- a) Devletin para ve döviz politikalarını belirler ve uygular. Para politikası çeşitli araçlar kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Bu araçlara, devletin ve Merkez Bankası bıraktığı menkul kıymet alım-satım işlemlerinin yürütülmesi, Merkez Bankası bankalara verdiği kredilerin faiz oranlarının belirlenmesi dâhildir. Bu araçların aracılığıyla Merkez Bankası dolaşımdaki para miktarını ayarlamak fiyat istikrarı, ekonomik büyüme, ayrıca ülkede mali istikrarının sağlanmasına etki imkânlarından istifade ediyor.
- b) Nakit sirkülasyonu düzenler, para tedavüle bırakılmasını ve tedavülden çıkarılmasını gerçekleştirir. Azerbaycan Cumhuriyeti Anayasasının 19. maddesine göre, Merkez Bankası bu hakkın münhasır sahibidir.
- c) Manatın yabancı dövizlere oranda resmi kurunu düzenli olarak belirler ve ilan eder. Döviz kuru, ülkenin dış ekonomik ilişkilerini etkileyen faktörlerden biridir.
- d) Mevzuata uygun olarak döviz düzenleme ve kontrolünü uygular. Kur politikasının uygulanmasını destekleyen, uluslararası hesaplaşmaların yapılması, yabancı para ile ciro düzenlemesi, para kullanımının kısıtlanması ve döviz hareketleri üzere devlet kontrolünün yapılması ile ilgili karmaşık tedbirlerden oluşan faaliyettir.
- e) Serencamda olan uluslararası altın-döviz rezervlerini korur ve yönetir. Merkez Bankası çeyrekte bir defadan az olmamak üzere, yönettiği altın döviz rezervlerinin toplam miktarı hakkında medyada bilgi yayınlar.
- f) Mevzuata uygun olarak rapor tediye dengesini oluşturuyor ve ülkenin tahmini tediye dengesinin hazırlanmasına katılır. Tediye dengesi, her ülkenin GSYİH'sini hesaplamak için kullanılır
- g) Merkez Bankası'nın ülke çapında (devlet ve devlet dışı) dış borç istatistikleri ve uluslararası bir yatırım dengesini oluşturur ve veri özetlemesi ve yayılmasını sağlar. Bu fonksiyon “Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası hakkında”

Azerbaycan Cumhuriyeti Kanunu'na kabul edilmiş 20 Ekim 2015 tarihli değişiklikler temelinde Merkezi Banka havale edilmiştir.

- h) Ödeme sistemlerinin işleyişini düzenler, koordine eder, ayarlar ve onların üzerinde denetimi yasaya uygun olarak gerçekleştirir.

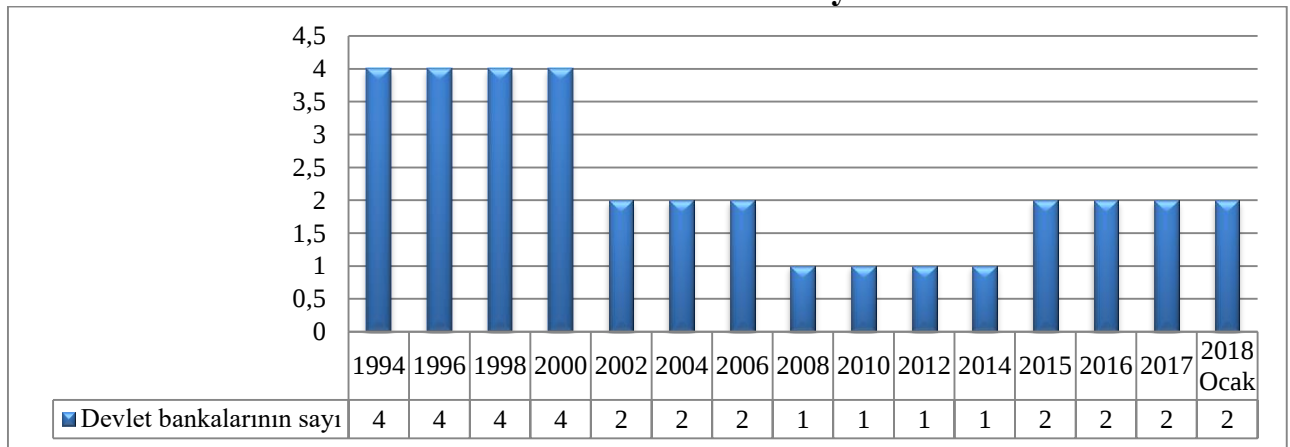
Merkez Bankası kurumsal yapısına yönetim kurulu, merkezi donanım, arazi kontrolleri içerir. Merkez Bankası merkezi donanımı dâhili denetim yöneticisinden, üstelik yönetim kurulu belirlediği diğer yapısal bölümlerinden oluşmaktadır. 7 kişiden oluşan yönetim kurulu tarafından Merkez Bankası yönetilir. Yönetim Kurulu bünyesine Başkan, Merkez Bankada sürekli çalışan 4 üye ve 2 kenar üye içerir. Yönetim kurulu üyelerini Azerbaycan Cumhuriyeti Merkezi bankının önerisiyle Azerbaycan Milli Meclisi 5 yıl süreyle atamaktadır. Sadece Azerbaycan Cumhurbaşkanı Merkez Bankası yaptığı çalışmalar hakkında rapor verir. Yılın sonunda ekonomi durumun araştırılmasını, para dolaşımı ve kredilerin durumunu, banka sistemine dair bilgileri, döviz rezervlerini ve ödemeler bilançosunun durumunu, gelir ve zararlar konusunda bilgileri ve yıllık bilançoyu Cumhurbaşkanı sunmalı, her yıl para-kredi politikasının esas hedeflerini belirlemelidir.[2, 2007,s.82]

1.2.2. Devlet Bankaları

Hal- hazırda Merkez Bankasının dışında 2 devlet bankası bulunmaktadır.

- 1) Azerbaycan Uluslararası Bankası (Azerbaycan Beynəlhalk Bankası)
- 2) Azer-Türk Bankası

Grafik 6: Bazı Yıllar Üzere Devlet Bankalarının Sayısı

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyetinin Merkezi Bankı 27.03.2018

Azerbaycan Beynəlhalk Bankası- Modern devlet bankanız. 10 Ocak 1992 kurulmuşdur. Bankanın aktifleri 2018 yılın başında 8 695 106 bin manat (yıllık kıyasla 28,9% az), yükümlülükleri 7 746 92 bin manat (40% az) olup. Finansal kuruluşların kredi ve mevduat portföyü sırasıyla 1 784 359 bin AZN (% 64,6 daha az) ve 5 155 461 bin AZN (daha az % 14) olmuştur [30]

Tablo 2: Azerbaycan Beynəlhalk Bankası “Bilanço raporu” 31.12.2017

Varlıklar	(Bin manatla)
Likit varlıklar	2 205 523
Bankalarda Mevduat	3 430 207
Menkul kıymet	1 135 854
Müşterilere verilen krediler	1 784 359
Diğer varlıklar (ödenek hariç)	139 163
Net toplam varlıklar	8 695 106

Kaynak: <https://www.ibar.az/> Erişim 27.03.2018

Yükümlülükler	(Bin manatla)
Bankaların ve diğer finans kurumlarının fonları	1 938 824
Bireysel şahısların talep mevduatları	644 950
Tüzel kişilerin talep mevduatları	3 250 712
Bireysel ve tüzel kişiliklerin vadeli mevduatları	1 259 799
Diğer yükümlülükler	652 635
Toplam yükümlülükler	7 746 920

Kaynak: <https://www.ibar.az/> Erişim 27.03.2018

Azerbaycan Beynəlhalk Bankası 2017 yılında net kâr 806,004 milyon manat olmuştur. 2016 yılında, 1 356,492 milyon manat net zararla başa vurmuştu. 2017 yılında faiz gelirleri 510.101 bin manat, faiz dışı gelir - 513 245 bin manat, faiz giderleri - 307 777 bin manat, faiz dışı giderler - 180 924 bin manat oldu. Banka

varlıkların mümkün zararların ödenmesi için özel kaynakların oluşturulmasına ayırdığı malzemeye 271,359 milyon manat tasarruf etti.[8]

Tablo 3: Azerbaycan Beynalhalk Bankası “Kar ve Zarar Raporu” 31.12.2017

(Bin manatla)	
Faiz ve onlara bağlı gelirler	510 101
Faiz ve onlara bağlı giderler	(307 777)
Net faiz geliri	202 324
Faiz dışı gelir	513 245
Faiz dışı giderler	(180 924)
Faaliyet Karı	534 645
Varlıkların mümkün zararların ödenmesi için özel kaynakların oluşturulmasına ayırmalar	271 359
Net kar	806 004

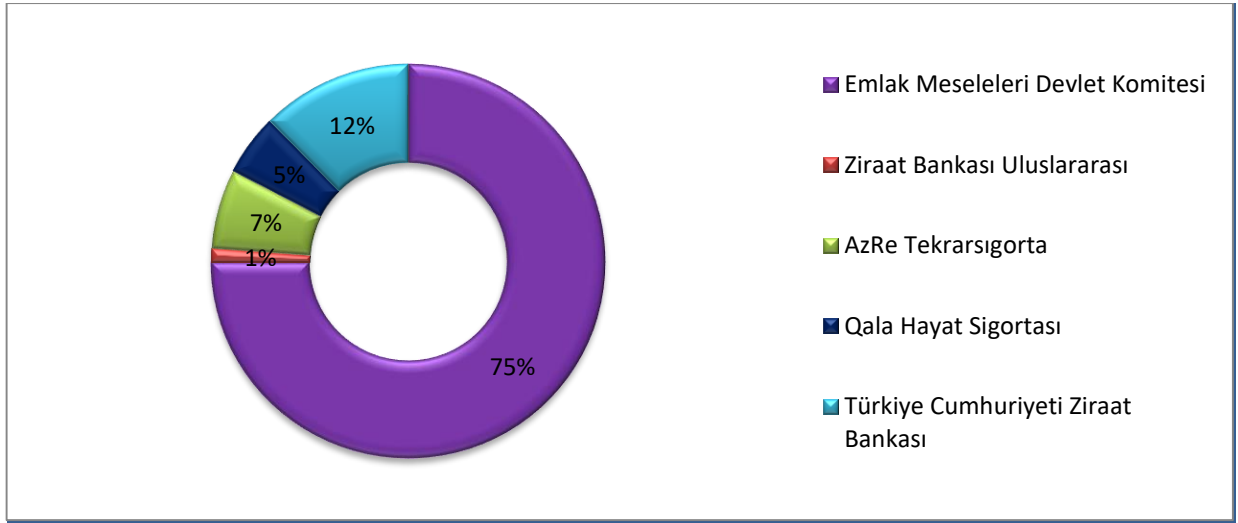
Kaynak: <https://www.ibar.az/> Erişim 27.03.2018

Bankanın 2018 yılda 36 bölge merkezi (filialı) ve 40 şubesi bulunmaktadır. İşçilerin sayısı 1 408 kişi, ATM'lerin sayısı 760 ve pos makinaların sayısı ise 11 650 olup. Hisse senedinin %95,05'si devlet ve devlet kurumlarına, diğer payları ise özel kuruluşlara ve bireylere aittir. [8]

Azer Türk Bankası - sizin devlet bankanız. Azer Türk Bankası, 25.05.1995 T. Ziraat Bankası A.Ş. ve Aqrarkredi Teşkilatı tarafından kuruldu. 11.07.1995 tarihinde, 29.06.1995 tarihli ve 234 sayılı Azerbaycan Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın lisansı ile başlamıştır [6]

Azer Türk Bankası 2014 yılın sonlarından devlet bankasıdır. Hisselerinin %50'si Emlak Meseleleri Devlet Komitesi tarafından alınan Banka devlet bankası hesap edilmiştir.[21]

Grafik 7:Şu anda, öz sermayesi 50,000,000.00 AZN oluşturan Bankanın hissedarları:

Kaynak: Azer Türk Bank <http://www.azerturkbank.az/> 28.03.2018

Devlet Bankası Azer Türk Bankası'nın 1 Ocak 2018 tarihi itibarıyla aktifleri 336 764 bin manat, kredi portföyü 119 838 bin AZN olmuştur. Şu an dolaşımda 38 000'den fazla aktif plastik kart bulunuyor ve bu rakam geçen yılın aynı dönemine göre 37% daha fazla. 2017 yıl içinde bankanın müşterilerinin sayısı 53% artarak 24 560 kişiye ulaşmıştır. [20]

Tablo 4: Azer Türk Bank “Bilanço raporu” 31.12.2017

Varlıklar	(Bin manatla)
Nakit malzemeler ve Merkez Bankası muhabir hesapları	157 547
Bankalarda muhabir hesaplar ve mevduatlar	35 168
Müşterilere verilen krediler	119 681
Diğer varlıklar	22 761
TOPLAM VARLIKLAR	335 157

Kaynak: <http://www.azerturkbank.az/> 28.03.2018

Yükümlülükler	(Bin manatla)
Bankalar ve finans kurumları karşısında yükümlülükler	60 010
Müşteri hesapları	218 307
Diğer yükümlülükler	2 385
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER	280 701

Kaynak: <http://www.azerturkbank.az/> 28.03.2018

SERMAYE	(Bin manatla)
Öz Sermaye	50 000
Elde Edilen Kar	4 455
TOPLAM SERMAYE	54 455
TOPLAM YÜKÜMLÜLÜKLER VE SERMAYE	335 157

Kaynak: <http://www.azerturkbank.az/> 28.03.2018

31.12.2017 yılda banka 1 144 bin AZN kâr elde etmiştir. Bankanın 6 bölge merkezi (filialı), 3 şubesi ve 14 ATM sayısı bulunmaktadır.[6]

Tablo 5 : Azer Türk Bank “Kar ve Zarar Raporu” 31.12.2017

	(Bin manatla)
Faiz geliri	16 420
Faiz gideri	(5 775)
NET FAİZ GELİRİ	10 645
Faiz dışı gelir	9 845

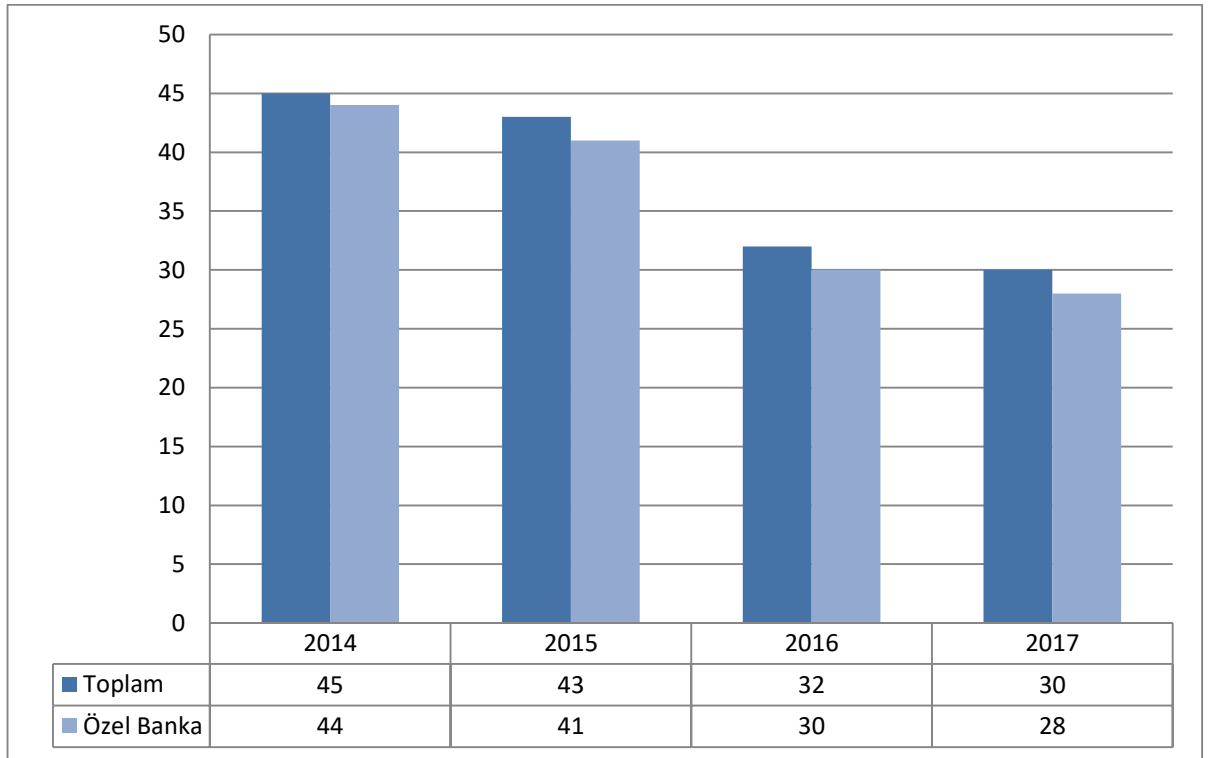
Faiz dışı giderler	(2 680)
NET FAİZ DIŞI GELİR	7 166
Diğer masraflar	(16 667)
NET KAR	1 144

Kaynak: <http://www.azerturkbank.az/> 28.03.2018

1.2.3. Özel Bankalar

Merkezi Bankalar, bankaların bankası olarak bankalara ve devlete yardım ediyorsa, özel bankalar daha çok müşterilere hizmet eder ve onlarla çalışmaktadırlar. Özel bankalar birkaç hizmette bulunuyor: emanet hizmeti, kredi hizmeti, yatırım hizmeti, sigorta hizmeti, ithal-ihracat hizmeti ve danışmanlık hizmetidir. [2,2007, s.70]
Şu an 30 bankanın 28'i özel bankadır.

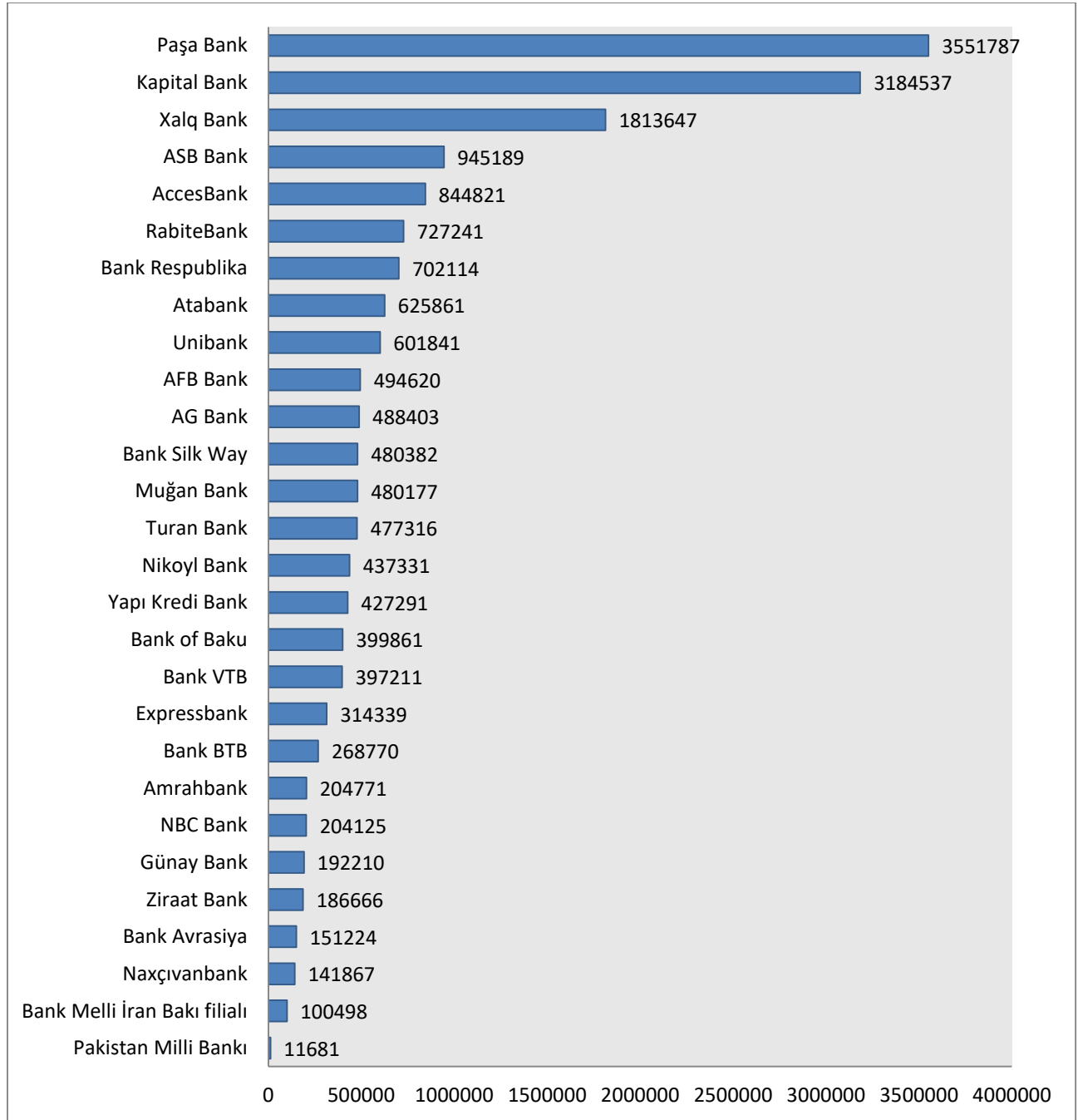
Grafik 8: Yıllar Üzere Özel Bankaların Sayı

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyyətinin Mərkəzi Bankı 29.03.2018

Varlıklar hacmine göre özel bankalardan ilk üçlüsü “Paşa Bank” (3551,8 mln. Manat), “Kapital Bank” (3184,5 mln. Manat) ve “Halk Bankası” (1813,6 mln. Manat) tutuyor.[23]

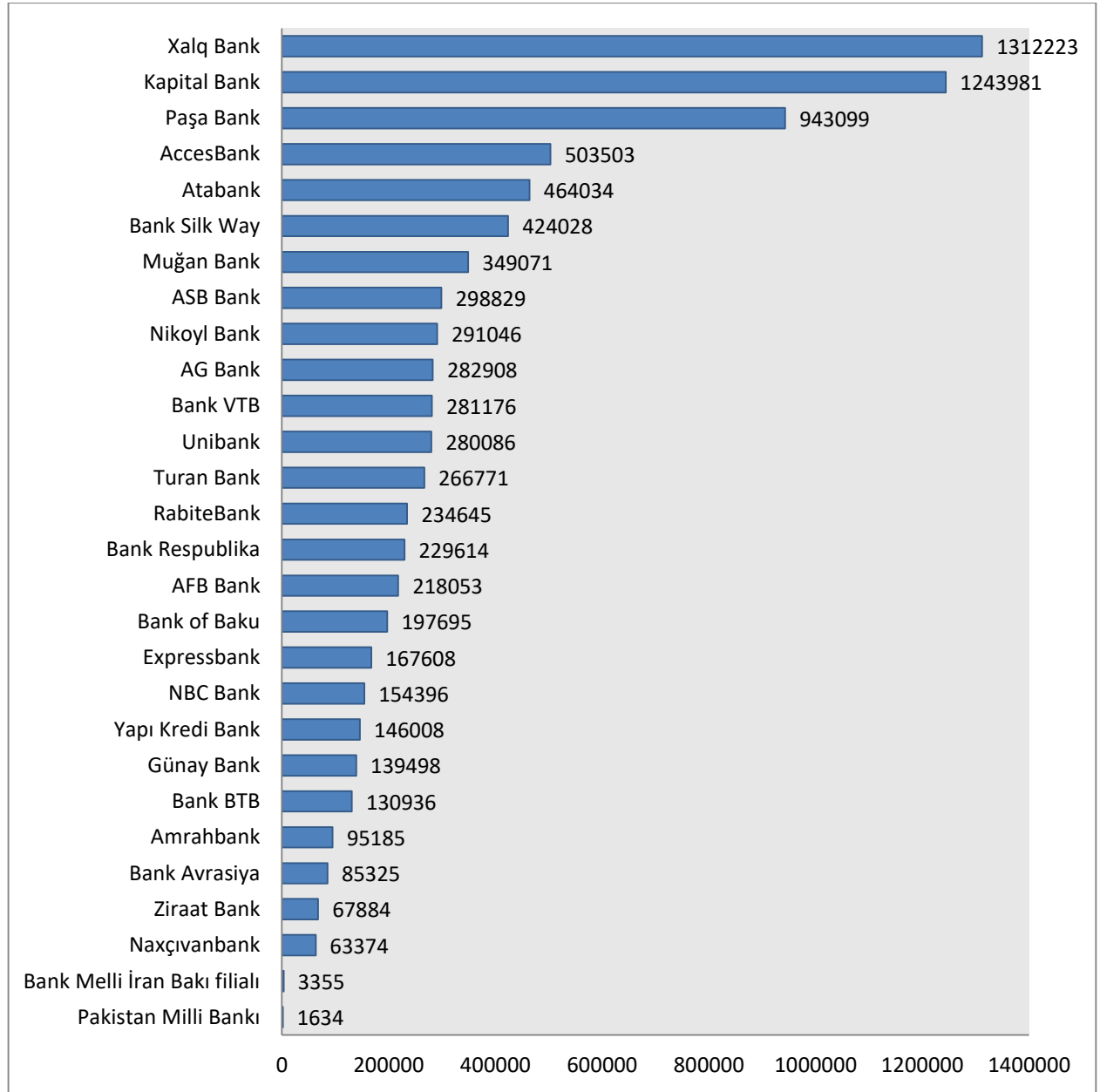
Grafik 9: Varlıkların Hacmine Göre Bankaların Sıralaması (bin Manatla)
(31.12.2017)

Kaynak: 1) <http://bbn.az/> 2) Bankların öz sayıtlarından Balans hesabatı 29.03.2018

Kredilerin hacmine göre özel bankalardan ilk üçlüsü “Halk Bank” (1312,2 mln. Manat) ve “Kapital Bank” (1244,0 mln. Manat) ve “Paşa Bank” (943,1 mln. Manat) tutuyor.[24]

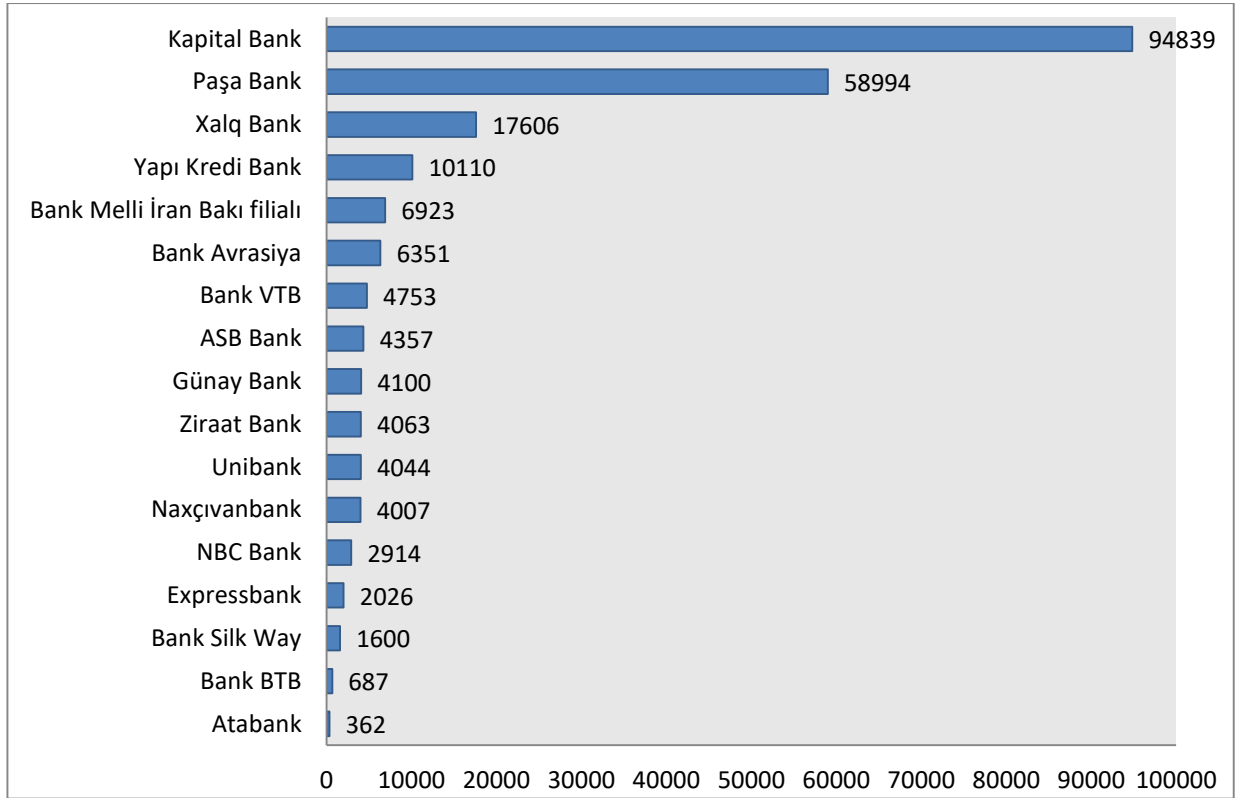
Grafik 10: Kredilerin hacmine göre bankaların sıralaması bin manatla (31.12.2017)

Kaynak: 1)<http://bbn.az/> 2)Bankların kendi sayıtlarından Balans hesabatı 30.03.2018

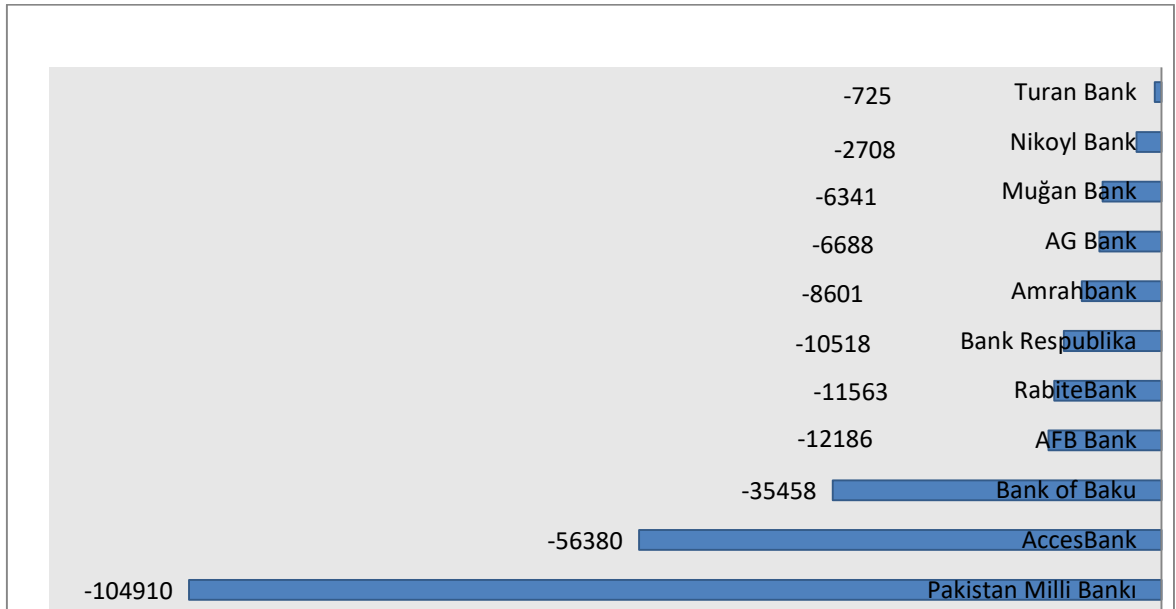
2017 yılında özel 28 bankadan 17'si net kar, 11'i ise net zarar ile sonlanmışdır. Özel bankalar arasında “Kapital Bank”, “PAŞA Bank” ve “Halk Bank” en fazla net kar elde etmişdir.[25]

Grafik 11: Net Kara Göre Bankaların Sıralaması Bin Manatla (31.12.2017)

Kaynak: Bankaların kendi sayıtlarından Kar ve zarara dair raporlar 29.03.2018

Grafik 12: Net Zarara Göre Bankaların Sıralaması Bin Manatla (31.12.2017)

Kaynak: Bankların kendi sayıtlarından Kar və Zarara dair rapor 29.03.2018

1.3. KRİZLER SONRASI AZERBAIJAN BANKACILIK SİSTEMİ

2008 yılında oluşan finansal kriz ve 2015 yılında 2 kez gerçekleşen devalüasyon Azerbaycan bankacılık sistemini etkilemiştir.

Azerbaycan ekonomisinin gelişmesi için 2008 yılında oluşan finansal kriz ve onun yarattığı zarar büyük engel olmuştur. İlk kez GSYİH'nda, %11,5 düzeyinde gerileme olmuştur. Krizin etkisini azaltmak için Azerbaycan Merkez Bankası çeşitli önlemler almıştır. Merkez bankası petrolde oluşan fiyat düşüşlerine göre döviz kuru sabit olarak tutması için 166 milyon dolar para harcamış ve bankalara yardım etmek amacıyla 82 milyon dolar yardım paketi uygulamıştır [29].

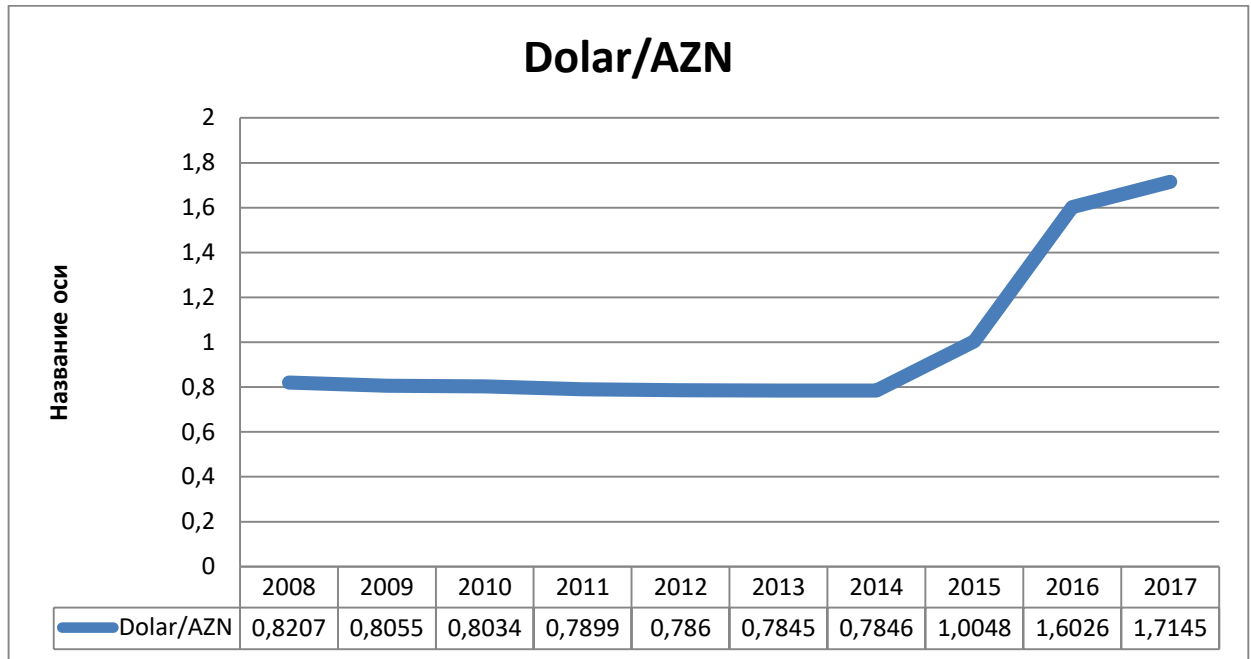
Merkez Bankası, bankaların sermayesini artırılması yönünde karar almıştır. Bunun için daha modern finansman yöntemlerinden olan IPO (Innal Public Offering) sistemini kullanılması önerilmiştir.

Finansal kriz Azerbaycan'ı daha az etkilemiştir. 2 büyük ekonomik nedeni vardır. 1) Az gelişmiş olan finans sektörünün olmasıdır. Bu nedenle, küresel finans piyasalarına tam entegre olmamış ve yerel bankacılık sektörüne sınırlı bir etkisi olmuştur. 2) Petrol ve gaz endüstrileri Azerbaycan'ın ekonomisinde öncüdür. [53, 2017,s. 64]

En çok Azerbaycan bankaları 2015 yıl içinde 2 kez gerçekleşen devalüasyondan etkilenmiştir. Şubatta %34, aralıkta ise yaklaşık %48 seviyesinde devalüasyon yaşanmıştır. Devalüasyon ve dalgalı kura geçilmesi kararının ardından, bazı banka kapatılması, döviz satışı sıkıntısı ve kredi ödeyemeyenlerin sayısındaki artış, bankacılık sektöründe değişikliklere yol açmıştır. [28]

Sabit döviz kuru sistemi 21 Aralık 2015'e kadar uygulayan Merkez Bankası, petrol fiyatının sabitlendiği 2012-2014 dönemi için de döviz kuru da sabit aralıkta kalmakta idi. 2015 yılında petrol fiyatlarındaki düşüş, yerel para birimine etkisini fazlasıyla belirtmiştir.

Grafik 13: 2008-2017 Yıllarda Doların Kursu

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyyətinin Mərkəzi Bankı <https://www.cbar.az/> 02.04.2018

**Tablo 6: Azərbaycan Bankacılıq Sektorü 2008-2017 Yılı Temel Göstergeleri
(bin manat)**

Yıl	Toplam Aktifler	Sermaye	Net Kar/zarar
2008	10 273,46	1 704,70	184,68
2009	11 665,20	2 005,00	252,98
2010	13 290,80	2 169,10	120,27
2011	14 259,18	2 427,50	-158,99
2012	17 643,45	2 555,30	130,10
2013	20 385,10	3 388,60	267,57
2014	25 182,50	4 160,10	370,54
2015	34 906,00	3 654,00	-345,00
2016	31 439,50	1 908,80	-1 667,60
2017	27 921	3 709,2	883,6

Kaynak: Maliye Pazarlarına Kontrol Palatası /Bank Sektorünün İcmal Göstergeler ve Azərbaycan Merkez Bankası
02.04.2018

2008 yılında yaşanan finansal kriz 2011 yılında zarar elde ederek kendini gösterdi. Petrol fiyatlarının artması, gelişen ekonomi bankacılık sektörünün karını arttırmış ve 2014 yılında 370.54 mln manat olmuştur. Petrol fiyatlarında düşüş, devalüasyondan sonra bankalar zarar etmeye başlamıştır. 2016 yılında 11 banka bağlanarak en büyük zarara (1.6 milyar manattan fazla) ulaşmıştır [53, 2017 s. 67].

2015 yılında 2 banka (“Evrobank” ve “Azerbaycan Kredit Bank”) minimum sermayeyi karşılamadıklarından ve yükümlülüklerini yerine getiremedikleri için kapatılmıştı.

2016 yılında 1)”Bank of Azerbaijan” A.Ş 2)”Gencebank” A.Ş 3) “United Credit Bank” A.Ş 4)”Kafkas Kalkınma Bankası” A.Ş 5)”Atrabank” A.Ş 6)”Texnikabank” A.Ş 7)”Dekabank” A.Ş, 8)”Kredobank”A.Ş, 9)”Parabank” A.Ş 10)”Zaminbank” A.Ş 11)”Bank Standard” A.Ş’nin lisansı iptal edildi.

2017 yılında “Demirbank”ın sermaye yeterlilik oranının gerekli seviyenin altına gerilemesi nedeniyle bankacılık lisansı iptal edildi.

1.4 AZERBAIJAN BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR

2015 yılında yaşanan devalüasyon Azerbaycan bank sektöründe bir çok sorunlara yol açmıştı. Dolarla kredi alan müşteriler kredilerini ödeyemedi, vakti geçmiş krediler ve problemlili kredilerin sayısı arttı. Bankalar da eğer verdiği krediyi toplamayı bilmiyorsa veya yeni kredi hatları açabilir bilmiyorsa, demek ki kazanç elde edemiyor, mali durumları gittikçe kötüleşiyor. Bu nedenle bazı bankalarının kapanması ile sonuçlandı.

Bankacılık sektörünün karşılaştığı sorunlar şunlardır: [2, 2007, s.121]

- ❖ Yüksek kredi ve döviz kuru riski
- ❖ Bankaların hukuku savunması ve yöneticilerin bilgi yeteneksizliği

- ❖ Bankaların likiditeliyi ve sermayeleşme seviyesinin, ayrıca halkın bankalara güveninin az olması
- ❖ Uzun vadeli kredilerin yetersizliği
- ❖ Bankanın işini yönetme maliyeti yüksektir, onun üretim işletmeleriyle karşılıklı ilişkinin zayıf olması
- ❖ Kredi işletmelerinin şeffaflığının yeterli olmaması
- ❖ Müşterinin kredibilitesini araştırarak bir sistemin eksikliği

1.4.1.Azerbaycan Ekonomisinin Koşullarından Kaynaklanan Sorunlar

Bankalar, içinde faaliyet gösterdikleri ekonominin koşullarından büyük ölçüde etkilenen kurumlardır. Bağımsızlığın ilk yıllarında, yüksek enflasyon, ekonomik ambargo, Ermenistan ile savaş, savaştan sonra bir milyona yakın göçmen sorunları, düşük üretim, piyasa ekonomisine geçiş sorunları, ülkenin para biriminin ilk ruble bağımlılığı, özelleştirme sorunları, eksikliği sermaye, yasal düzenlemelerdeki eksiklikler vb. bankacılık sektörünü de etkiledi.

1991 yılında yüksek enflasyon bankaların varlık yapısını ve kompozisyonunu olumsuz etkilemiştir. Enflasyona bağlı olarak kaynak maliyetlerindeki artış zorunlu olarak kredilendirme maliyetini artırmakta ve kredilere olan talebi azaltmakta, böylece müşterilere yeterli ödeme gücü ile kredi verme olasılığını azaltmaktadır.

Yurt içi kaynakların yüksek maliyeti, ABS'yi olumsuz yönde etkileyen önemli bir sorundur. Azerbaycan bankacılık sektöründeki yüksek kaynak maliyetinin nedeni, yüksek faiz oranlarını ve birikmiş mevduatların önemli bir kısmını mevduat olarak tutma zorunluluğudur. Bu problem nedeniyle bankalar, yüksek faiz oranlarını ödeyerek topladıkları mevduatların sadece yarısını serbestçe kullanabilmektedirler. Bu nedenle, bankalarda kabul edilen mevduatın faiz maliyeti toplamın yarısına yüklenmekte, dolayısıyla kredinin ortak maliyeti artar.

Yukarıda bahsettiğimiz ve bağımsızlığın ilk yıllarında yaşadığımız ekonomik sorunlardır. Bir ülkenin ekonomisinin istikrarlı gelişiminin ve güçlendirilmesinin en

önemli etkilerinden biri, ülkenin sahip olduğu, yani eğitilmiş ve kalifiye personel olduğu insan kaynağıdır. [2, 2007, s.124]

En önemli sorun devalüasyon idi ki, oda bizim bankacılık sektörümüzü fazlasıyla etkiledi.

1.4.2 Politik ve Yasal Düzenlemelerden Kaynaklanan Sorunlar

Yasal ve politik açıdan sorun Merkez Bankasının uyguladığı kur politikasıdır. Yürürlükteki düzenlemeye göre bankalar, ihracat ve görünmeyen işlemler dolayısıyla satın aldıkları döviz ve efektiflerin bir kısmını Merkez Bankasına devretmek zorundadırlar. Devredilmesi zorunlu olan dövizler, Merkez Bankasınca her gün belirlenen ve genelde piyasa fiyatının altındaki bir kurdan satılmaktadır. Dolayısıyla bankalar, zorunlu döviz devirlerinde zarara uğramaktadırlar. [2, 2007, s.125]

1.4.3.Banka Faaliyetlerinden Kaynaklanan Sorunlar

Bu gün alınan kredilerin geriye dönmesinde zorluklarla karşılaşılmasına neden olmakta ve kredi borçlularının takibini güçleştirmektedir. Azerbaycan'daki mali düzenlemelerin, bankaları ticari hayatın ve mali denetimin yapılacağı kurumlar olarak görülmesi, ticari şirketlerin nakit hareketlerine sınırlamalar getirici ve bankaların bu konulardaki etkinliğini arttırıcı uygulamalar içinde bulunması, bankalar üzerindeki baskının artmasına yol açarak, bankaların yasadışı ve kayıt dışı uygulamalara gitmelerini teşvik etmekte, bu şekildeki bankaların hem kazançlarını hem de haksız rekabet imkânlarını arttırmaktadır. Bu sebeple, bankaları finansal kurumlar olarak görerek gereksiz uygulamalardan vazgeçmek gerekiyor. [2, 2007, s.128]

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK KAVRAMI, RİSK YÖNETİMİ, KREDİ RİSKİ VE KREDİ RİSKİ ÖLÇÜM MODELLERİ

2.1. RİSK KAVRAMI

Bankalar kararlar alırken ve alınan kararları değerlendirirken bazı ölçütlere ihtiyaç duymaktadır. İhtiyaç duyulan ölçütler arasında en önemlisi de risktir. Risk kavramı “tehlike”, “belirsizlik”, “zarar olasılığı”, “emin olmama” olarak da anlaşılmaktadır. [48, 2007, s.1]. Risk sözcüğü, Portekizce “cesaret” manasını da anlatmaktadır. Kader, tehlike, tehdit fikirleri ise riskten evvel mevcut olan ve geleneksel cemiyetlere özgü olan kavramlardandır. Risk kavramıysa daha sonradan meydana çıkan çağdaş cemiyetin ürünü bir kavramıdır [46, 2009, s.7].

Risk, bir işlemle ilişkin parasal kayıp, gider yahut kaybın ortaya çıkmasıyla elde edilecek iktisadi faydanın düşmesi ihtimalidir. Risk, ileride ne olacağına dair 1 mevcut belirsizlik olarak tanımlanmaktadır. Riskin 2 bileşeni vardır. Eğer 2 bileşen aynı anda mevcut değilse, o zaman riskten söz edilemez. Bunlar; belirsizlik ve korunmasızlıktır [1, 2017, s.12].

Bankacılıkta risk, bankanın karlılığını sağlamak ve korumak amacıyla hayata geçirilen bir politikadır. Risk - bankanın karını ve sermayesini etkileyen beklenmedik bir kayıp olasılığıdır. Bankaların neredeyse bütün sahalarında aldığı kararlar da risk vardır. Risk, bankacılık faaliyetinin karşısı altına bilmeyen ve giderilemeyen bir hissedir. Risk bankalarına gelince, başarılı olmak yerine başarısız olmayı belirler. Başarılı idare edildiğinde risk, bankanın karlılığını artırmak için önemli bir araçtır [33, 2008, s.124].

Bazı ekonomistler tarafından bankacılılıkta riskler 2 ayrılmaktadır.

- a) Mikroekonomik riskler
- b) Makroekonomik riskler

Mikroekonomik riskler, krediler bölünerek ve çeşitlendirilerek azaltılabilir olsa da, makroekonomik risklerden kurtulma yoktur [48, 2007, s.2].

Esas olarak, bankacılıkta risk;

- a) Sistematik riske
- b) Sistematik olmayan riske bölünür.

Sistematik risk - sistematik etkenlerle ilgili olarak kıymetin değerinin değişme ihtimali olarak tanımlanabilir. Bu riski azaltılabilir iken, tam olarak kaldırılamaz. Yatırımcılar, iktisadi etkinler sonucu portföyündeki kıymetler yahut borçlarının değeri değiştiğinde bu riskle karşı karşıyadır. Bu riske Faiz oranı riski ve döviz kuru riski aittir.

Sistematik olmayan riskler her banka uygun olarak farklıdır. Bu riskler bankanın organizasyon kuruluşu, yönetimi, müşteri profili, sektördeki mevki, çalışanı, pazar payı ve portföyüne göre ortaya çıkabilmektedir. Sistematik olmayan riskler kredi riski, likidite riski, operasyonel risk kabul edilmektedir [1, 2017, s.12]

2.2. BANKACILIKTA RİSK YÖNETİMİ

Son 20 yıl içinde krizlerin artması ve çoğalmasıyla birlikte ekonomideki finansal kuruluşlar, risk yönetimine odaklanmışlardır. Risk yönetimi “geleceğe ilişkin belirsizlikten lehimize bir netice çıkması olasılığını kuvvetlendirmek ve ya aleyhimize bir netice çıkması olasılığını indirmek için bilinçli olarak tedbir almak” gibi tanımlanabilir [5, 2010, s26]. Yönetim kavramı, mevcut olandan ziyade risk yönetimine odaklanır ve problemin ortaya çıkmasından önce sorunun kaynağını ortadan kaldırmayı amaçlar.

Risk yönetimi, bankalara göre diğer işletmelerden daha önemlidir. Bunun nedeni, bankacılık sektöründe olan risklerin, bu sektörle birlikte tüm ekonomiyi etkilemesidir. Piyasada daima artan ve çeşitlenen çetin taleplerini karşılarken, kârlılığı en üst düzeye çıkarmak amacıyla sermaye, getiri ve riskle en iyi ilişkiyi sağlayan bir risk yönetim sistemi kurmak kaçınılmazdır. Risk yönetimiyle bankalar, üstlendiği riskleri belirleme ve bu kayıpların önlenip azaltılabileceğini öngörerek üstlendiği risklerle elde edilebilecek kazancı karşılaştırarak bu riski alıp almama

mevzusunda karar verme mekanizmasına sahip olurlar. Bankaların verimli bir risk yönetimi uygulaması, riskleri kontrol edip zararları düşüre ve riske ayarlı karlılık analiziyle en karlı ürünlerde büyüyerek hissedarlarına değer katabilir. Risk yönetimine mühim yer vermeyen bankalar, olası krizleri görememekte ve bu sebeple gerekli önlemleri alamamaktadır. Bu hal bankanın zarar görmesine neden oluyor. [44, 2010, s. 52,53]

Risk yönetiminin maksadı bankanın risk almasını engellemek değildir. Aksine, gerçek şu ki, bankacılık bir risk alma işidir. Risk yönetiminin 2 maksadı olmaktadır

- Bankanın mali performansını geliştirmek
- Banka'nın karşılanması mümkün olmayan, kabul edilemeyen ölçüde fazla kayıplarla karşılaşmasını engellemek.[49, 2007, s.36]

Risk yönetimi, gelecekteki belirsizliklerin neticesinde negatif etkilene ihtimalini azaltmak ya da pozitif sonuç oluşması ihtimalini kuvvetlendirmek için bilinçli düzenlemelerin yapılmasıdır. Riskin çeşitli kısımlar halinde incelendiği, bu kısımların birleştirilmesiyle de risk yönetiminin oluşturulduğu görülmektedir. Bu bir süreçtir ve bu süreçte riskin tanımlanması, ölçülmesi, izlenmesi, raporlanması ve denetiminin yapılması gerekmektedir.

Risk Yönetimi Kuralları, bankadaki risklerin düzgün bir şekilde yönetilmesini sağlamak için izlenecek prosedürleri tanımlayan iç kurallardır.

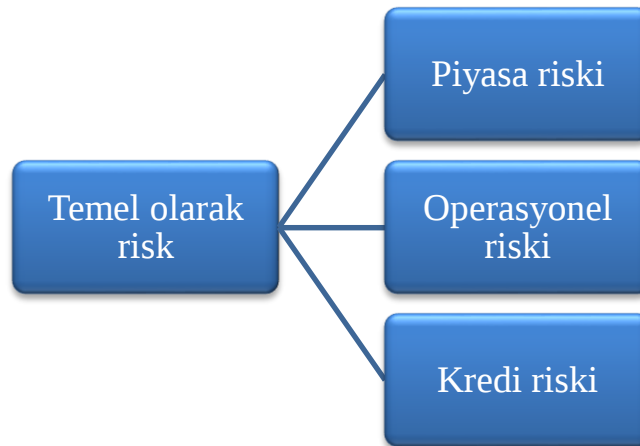
Risklerin yönetilmesi kuralları hazırlanırken aşağıdakilere dikkat edilmelidir:

- ❖ Bankanın genel iş stratejisi □
- ❖ Bankanın riske karşı dayanaklığı. Bu hedeflenmiş karı elde etmek için bankanın üstleneceği görevlerin ve gerçekleştireceği işlemlerin risk düzeyidir. Riske karşı dayanaklık düzeyi, bankanın operasyon (işlem) departmanları için belirlenmiş risk limitleri aracılığıyla açıklanabilir. □
- ❖ Banka tarafından yapılan işlemlerin hacmi, özelliği ve çeşitliliği □
- ❖ İç denetim prosedürlerinin kalitesi □

- ❖ İç uygulama düzeyi. Bu seviye risk yönetimi bölümü çalışanlarının ilgili alanda çeşitli görevleri yerine getirmesi için gerekli olan özel bilgi ve deneyim sahibi olmaları ile belirlenir. □
- ❖ Bankanın geçmiş risk deneyimi ve risklerin ortaya çıkışı. Bazen bankanın geçmiş faaliyeti sonucunda bazı risk faktörleri öyle beliriyor ki, onların gelecekte özel olarak kontrol edilmesini, yönetilmesini ve değerlendirilmesini gerektirmektedir. □
- ❖ Bankanın ödüllendirme politikaları ve özellikle banka yöneticilerinin ve diğer tüm banka personelinin ödüllendirilmesinin bankanın faaliyet sonuçlarına bağımlılığı. Buna her bir banka personelinin ve her bir yönde faaliyetinin değerlendirilmesi için puan sistemi ve alınan puanların ödüllendirilme tutarı ile bağdaştırılması dâhil olmalıdır
- ❖ Banka Risklerin Yönetilmesi Departmanı, risklerin yönetilmesi kuralları ve prensiplerini hazırlarken hukuk, vergi ve muhasebe/finansman gibi diğer faktörleri de dikkate almalıdır, çünkü bu faktörler bankanın limit yapısına etki edebilir. [45, s.5,6]

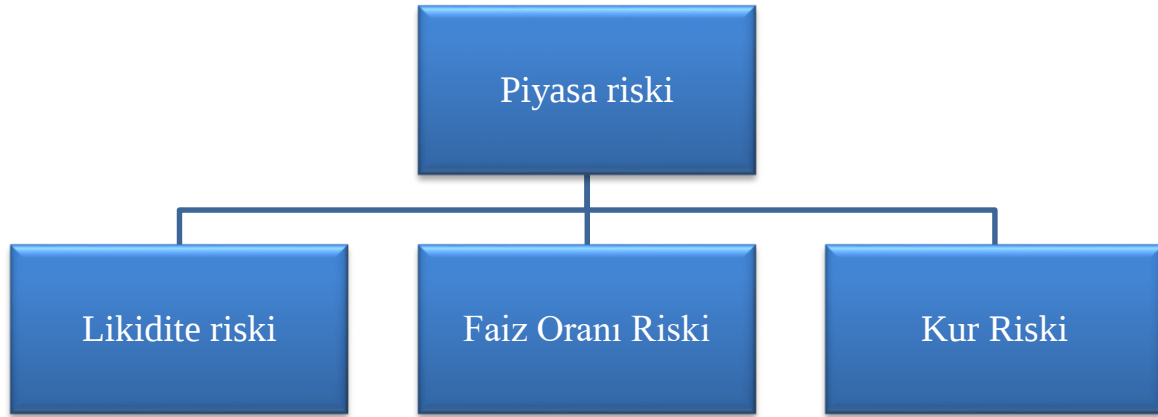
2.3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK ÇEŞİTLERİ

Bankaların karşılaştığı riskler çok farklı kategorilerde değerlendirilmektedir. Ancak bu çalışmada riskler, temelde 3 farklı ana kategoride ele alınmaktadır [13, 2013, s.14].

2.3.1. Piyasa Riski

Piyasa riski, umumi olarak, bankaların bilanço içi ve bilanço dışı hesaplarda takip ettikleri varlık ve durumların mevcut piyasa değerindeki azalmadan dolayı zarar görmesi olasılığı olarak tanımlanmaktadır [3, 2006, s.241]. Bu riskin ana iş alanı bankaların ticari işlemlerine mevzu olan ürünler yönünde ortaya çıkabilecek risklerdir.

1. Likidite riski- bankanın vakti gelen depozitler ve diğer yükümlülüklerini karşılanması gereken seviye de olmaması riskidir. Likidite riski oluşturan faktörler: [26].

- Krizler
- Varlıklar kalitesindeki arızalar
- Karlılıktaki azalma
- Vakit uyumsuzluğu
- Gözlenmeyen kaynak çıkışları

GAP Analizi (Aralık Analizi), likit varlık ve değişken yükümlülükler dikkate alınarak, yönetmek için kullanılabilir. GAP, faize karşı duyarlı varlık ve yükümlülükler arasındaki farkı belirli bir sürede aksettirdiğinden likidite riski yönetiminde işlek olarak kullanılmaktadır [14, 2002, s.7].

2. Faiz Oranı Riski - faiz oranlarındaki değişimlere ilgili olarak bu hal banka bilançosunun piyasa değerinin ve bu bilançodan beklenen getirinin değişmesi olarak ifade edilebilir [42, 2007, s.35].

Faiz oranı riski daha geniş bir anlamda faiz oranlarındaki değişikliklerden dolayı bankalarda muhtemel gelir zararı, nakit akışında oluşacak aksilikler, özsermaye değer zararı, kararlaştırılan nakit giriş değerlerinde azalmaya benzer neticeye yol açan risklerdir. Bankaların faiz oranı riskini ölçmek için istifade edilen değişik modeller bulunmaktadır. Bu modellerden en esas Gap analizi ve Duration analizidir [26].

3. Kur Riski - bankaların bilançoları dâhilinde yabancı para oluşturdıkları durumlarla ilgili olarak, döviz kurlarında oluşan değişikliklerden dolayı geçirebileceği gelir zararı ve bununla ilgili meydana gelebilecek negatif durumlardır.

Bir bankanın yabancı para türlerinden varlık ve pasifinin durumuna yabancı para durumu denilmekte olup, 3 tür yabancı para durumu olmaktadır. Bunlar;

- a) Açık (kısa) Durum
- b) Kapalı (uzun) Durum
- c) Denk Durum

a)Açık (kısa) Durum

AZN Pasif Tutarı < AZN Aktif Tutarı

Yabancı Para Pasif Tutarı> Yabancı Para Aktif Tutarı

b)Kapalı (uzun) Durum

AZN Pasif Tutarı > AZN Aktif Tutarı

Yabancı Para Pasif Tutarı< Yabancı Para Aktif Tutarı

c)Denk Durum

AZN Pasif Tutarı = AZN Aktif Tutarı

Yabancı Para Pasif Tutarı= Yabancı Para Aktif Tutarı

Bankaların üstlendiği kur riski, tanımında da açıklandığı gibi karlılık, özkaynaklar ve nakit akışları üzerinde etkisi vardır [26].

2.3.2. Operasyonel Risk

Bankacılıktaki teknolojik gelişmelerin artması, ürün ve hizmetlerin sayısının artırılması ve bunların biçiminde yenilikle birce gözlenmeyen vakaların modern çeşitleriyle oluşması ve bankaların işlemlerin sayı ve kalitesinin farklılaşmasına sebep olmuştur. Bu nedenden dolayı, operasyonel risk idare edilmesi risk idareetme içerisinde farklı bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Üstelik, piyasa ve kredi riskleri yalnız riskleri yaratabilecek işlemlerde ortaya çıkarken, operasyonel riskler özel bir ehemmiyet taşımaktadır çünkü bankanın tüm işlemlerinde görülebirlirler [26].

Tablo 7: Operasyonel Riskini Oluşturan unsurlar:

1. TEMEL FAKTÖR: İNSAN ❖ Bankalarda elemanların suçu ❖ Bankalarda elemanların yolsuzluğu ❖ Bankalarda elemanların İş Kanunu'na aleyhinde hareketleri ❖ Bankalarda ana eleman yetersizliği	2. TEMEL FAKTÖR: SİSTEM ❖ Teknoloji ve yatırım riski ❖ Sistem ilerletme ve yerine getirmekle ilgili eksiklik ❖ Sistemin kapasite sorunları ❖ Sistemin yetmezlikleri ❖ Sistemin emniyet sorunları
2. TEMEL FAKTÖR: SÜREÇ ❖ Ödeme ve teslimat riski ❖ Belgeleme ve sözleşme riski ❖ Raporlama riski ❖ Proje riski ❖ Satış ve servis riski ❖ Banka sistem ve aktiflerin denetimi ❖ Görev tanım ve yetkilerinin belirlenmemesi	4. TEMEL FAKTÖR: DIŞSAL FAKTÖRLER ❖ Kanuni ve siyasi risk ❖ Hata yaratacak işlemler ❖ Tedarikçi riskleri ❖ Tabii felaketler ❖ Stoklama riski

Kaynak: 13,2013,s. 22

Operasyonel riski idare etmenin en çetin yönü, operasyonel risklere bağlı bilgi setinin olmamasıdır. Operasyonel kayıplarla ilgili veri seti yoksa bu riskleri belirlemek, ölçmek ve bunlara uygun olan lüzumlu sermayenin dağıtılması uygun değildir. Operasyonel riskleri etkin bir şekilde yönetmek için, bankaların operasyonel

riske sebep olan eylemleri belirlemesi, operasyonel risk noktalarını tanımlanması, kayıpları doğru olarak tahmin ederek gerekli sermaye miktarını tahsis etmesi gerekmektedir [13, 2013,s. 22].

2.3.3.Kredi Riski

Temel olarak tez çalışmamızda kredi risklerinden bahsedeceğiz. Bankalar farklı farklı işlemlerde bulunurlar. Ancak kredi vermek başlıca işlemleridir. Bu yüzden, en yoğun şekilde ilgilenmek ve yönetmek zorunda oldukları risk, kredi riskidir. Kredi verilen zamanı müşteriler maksimum düzeyde her ne kadar kontrol olsa da, kredilerin geciktirilmesi ve ümitsiz krediler tüm bankalar için ola biler. En sade anlamda, kredi riski, banka tarafından verilen borçların ödenmesinin belirsizliği olarak açıklaya biliriz [34, 2014, 223].

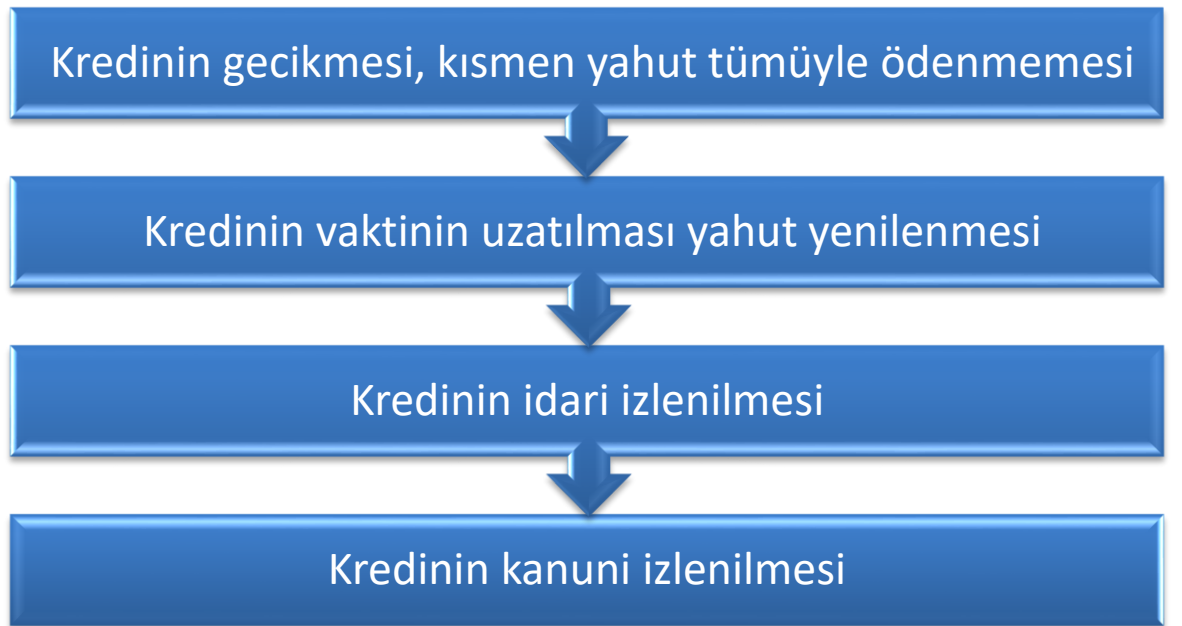
Bankacılık açısından kredi riski; bankaların verdiği kredilerin iade edilmemesi ya da kısmen iade edilmesi ya da borç için teminat olarak verilen kıymetlerin devalüe edilerek ödenmemiş borcun karşılanamaması durumudur [44, 2010, 57]. Kredi riski; kredinin bankaya uygun olarak yarattığı tehlikeyi, şöyle ki, kredinin iade edilmemesiyle bankanın olası kaybını tanımlamaktadır.

Başından beri mevcut Kredi riski: Kredi riski, müşterinin banka gelir ve kredi almak amacıyla yapılan denemeyle başlar. Bankalar müşterileri tanımalıdır ki, kredini vereceği kesi bildikten sonra kredi vermelidirler. Banklar yeni kredi vermeye

teşebbüs etmeden evvel kredi müşterisinin emniyetinden emin olmalıdır. Vereceği krediye uygun olarak ayrıntılı siyasetler yaratmaktadırlar. Bankalar bu prosedürleri referanslar olarak, kredi kayıtlarına ulaşarak, şirketin idare etmesinden mesul olan kişilerle soruşturma apararak, kişisel referansları ve maliye kayıtlarını inceleyerek yapabilir. Bu kademenin düzgün aparılmaması risk oluşmasına sebep olabilir. [34, 2014, 224].

Sonradan mevcut olan Kredi Riski: Bankalar uygun müşteri kredi değeri kredisini verirken yapsalar da çeşitli sebep yüzünden sonradan da kredi riski doğabilmektedir. Bu sebeple, bankalar, karamsar senaryoları, şartlardaki olası değişiklikleri ve bunun kredi alan müşteriye etkilerini değerlendirmek gerekir. Kredi müşterisinin finansal durumunun gücü ne kadar çok olursa olsun, gelecekteki olası pis hadiselerden dolayı kaynaklanabilecek bir risk daima vardır. Sonradan mevcut olan kredi riskini tanımlamak için 4 kademe yapılabılır[34, 2014, 224].

- Kredinin gecikmesi, kısmen yahut tümüyle ödenmemesi – Müşteri vadesi gelen kredi ödenmesinde gecikmeler oluşur ya da hiçbir şekilde ödeme yapılmıyor. Bu da kredinin en problemlili hale geldiğinin en açık belirtisidir. Genellikle 30 güne kadar müşteriye aramalar yapılır.

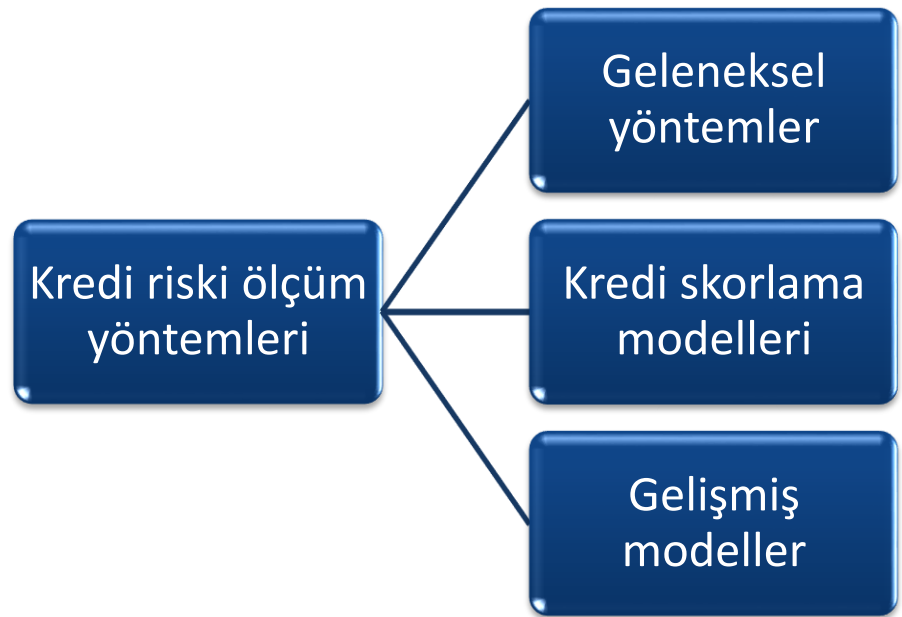
- Kredinin vaktinin uzatılması yahut yenilenmesi - Kredinin ödemelerinde bazı neden yüzünden aksamalar oluşuyor ve müşterinin de talebine esasen, kredinin vakti bankanın mesul departmanı tarafından uzatılmasıdır.
- Kredinin idari izlenilmesi- Problemlili kredinin yasal takibe geçmeden evvel idari yolları kullanarak toplanmaya çalışılır. İdari takip, doğrudan yasal takip sürecinin başlatılması yerine, tebliğden sonra temerrüt faizi de ortaya koyarak borç için yeni bir ödeme planı ve yeniden yapılandırma oluşturma aşamasıdır. İdari takip, krediyi yasal yollara başvurmada toplayabilmektir.
- Kredinin kanuni izlenilmesi - geri kaytarılmayan kredilerin yasal süreçlerin sonunda kanuni izlenilmesidir. Hukuki kademedede, izlenen kredi olarak anlatılan ve geri kaytarılmayan vakti 90 günü geçmiş krediler dâhildir. Bu kademedeki kredilere uygun olarak kanuni yolları kullanarak kredi toplanmağa çalışılır.

2.4. KREDİ RİSKİ ÖLÇÜM MODELLERİ

Son 20 yılda kredi riskini ölçme yöntemlerinde önemli gelişmeler olmuştur. Ekonomik seviyede meydana gelen bazı değişiklikler kredi riskini öncekinden daha mühim bir mevkie getirmiştir.

Bankalar ettikleri kredi ve kredi gibi ameliyatlarda, kredi alanın temerrüde düşme ihtimalini öğrenmek isterler. Bunu gerçekleştirmek, bankanın borçluyla ilgili hâkim olduğu verinin nicelik ve niteliği ile direkt bağlıdır. Bireysel banka kredilerde veriler hem iç hem de derecelendirme kurumları tarafından toplanabilir. Kurumsal kredilerindeyse veriler halka açık hisse ve tahvil fiyatlarından, finansal tablolarından alınmaktadır. Büyük şirketlerle bağlı toplanılacak verilerin en basit ve maliyetin az olmasını temin etmiştir. Bankaların büyük müşterilerinin temerrüde düşme ihtimalini değerlendirirken, küçük müşterilere uygun olarak daha karmaşık ve kantitatif yöntemler kullanabilme fırsatı oluşturmuştur.

Kredilerin temerrüt riskini incelemek amacıyla çeşitli modeller istifade edilmektedir. Bunlar, nispeten niteliksel modellerden ağırlıklı olarak nicel modellere dek hayli yaygın aralıkta kontrol edilebilir. Doğrusu modeller birbirleri dışlayan değil, şöyle ki bankalar kredileri fiyatlarken yahut kredi tutarını kararlaştırırken, bu modellerin birden fazlasını birlikte istifade edebilirler. Hal-hazırda bankalar teknik kredi riski ölçüm modellerini ilerletmek amacıyla çok fazla gayret ve vakit sarf etmektedir. Kredi riski ölçümü amacıyla istifade edilen modeller aşağıdaki başlıklarda toplanabilir [15, 2009,s.579].

2.4.1. Kredi Riski Ölçümünde Geleneksel Yöntemler

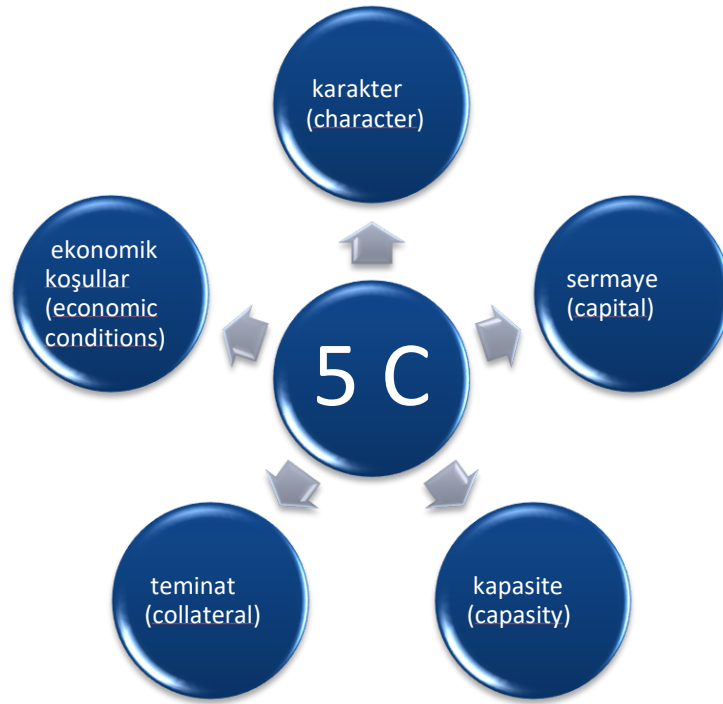
Ekspertiz Modelleri

1970’li yılların sonuna kadar kredi riski ölçümlerinde sık kullanılan ve bankalarda kurumsal/ticari kredilerden sorumlu uzman bankacıların sübjektif görüşlerine dayanan modellere ekspertiz modelleri denmiştir. Ekspertiz Modelinde kredi kararını, bir başa olarak şubede kredilerden mesul şahıslar onaylamaktadır.

Kredi uzmanının özen göstereceği unsurlar sınırsız miktarda olabilir. Fakat genel kabul edilmiş ekspertiz modellerinden biri 5 C modelidir. [1, 2017, s.50]

5 C modeli, kredi verenler vasıtasıyla potansiyel borç alanların kredibilitesini ölçmek amacıyla istifade edilen bir modeldir. Model, borçlunun 5 özelliğini ve kredi şartlarını tartıyor ve temerrüt ihtimalini hesaplamaya çalışıyor. Bir borçlunun değerlendirilmesinin 5 C modeli, hem nitel hem de nicel ölçütleri içermektedir. Kredi verenler bir borçlunun kredi raporlarına, kredi puanına, gelir tablolarına ve borçlunun mali durumu ile bağlı başka belgelere bakar ve aynı zamanda kredinin kendisi hakkında bilgi alırlar.

Bu 5 önemli özellik:

1. Karakter (Character) – Kredi geçmişi olarak adlandırılan karakter borç veren, krediyi geri ödemek için yeterince güvenilir olup olmadığını veya şirkete yatırılan fonlardan getiri elde edip edemeyeceğini belirler. Eğitim geçmişi, kredi geçmişi, iş ve endüstri deneyimi dikkate alınır. Referansların kalitesi ve çalışanların geçmişi ve deneyimi de gözden geçirilir. Bu değerlendirmede karşımıza çıkacak mühim faktörlerden biri de şirketin yaşıdır. Şirketin yaşının

kredilerin geri ödenmesi üzerindeki olumlu etkisi soruşturmalarla kanıtlanmıştır.

2. Sermaye (Capital) - Kredi verenler ilaveten kredi faydalılığını kararlaştırırken borçlunun sermaye düzeyini de inceler. Bir işletme kredisi müracaat eden için sermaye, şirkete yapılan kişisel yatırım, toplanmış karlar ve işletme sahibi tarafından kontrol edilen diğer varlıklardan ibarettir. Kişisel kredi uygulamaları için sermaye, tasarruf veya yatırım hesabı bakiyelerinden oluşur. Bankalar daha çok sermayesi olan borçluyu tercih ediyorlar. Kişisel parası varsa, bir borçluya sahip olma duygusu verir ve kredisinin temerrüde düşmemesi için ilave bir özen sağlar. Kaldıraç oranı şirketin iflas ihtimalinin bir belirtisi olarak değerlendirilir ve fazla olduğu durumlarda şirketin iflas ihtimalinin yüksek olduğunu belirtir [15, 2009,s.580].
3. Kapasite (Capacity) - şirketin borçlarını ödeyebilme yeteneği, şöyle ki, oluşturduğu net nakit akımının borçlarını karşılayabilme gücüdür. İşletmelerin, borçlarını artırarak veya varlıklarını nakde çevirerek geri ödemelerini sağlıklı bir şekilde yapabilecekleri olası değildir. Bir işletmenin faaliyetlerini devam ettirmesinin bir koşulu da belli bir zamanda temin ettiği gelirlerin maruz kaldığı giderleri aşmasıdır. Bankanın borçlarını karşılamak için miktar arttıkça, işletmenin kredi riski azalmaktadır. [44, 2010,s.120]
4. Teminat (Collateral) -Kredi verenlere sağlayabileceğiniz ek güvenlik anlamına gelir. Teminat vermek, kredinizi geri ödeyememeniz durumunda geri ödeme kaynağı olacağına dair anlaşmayla, eviniz gibi sahip olduğunuz bir varlığı kredi verene söz vermeniz anlamına gelir. Öte yandan bir garanti, sadece - bir başkası, ödeyemediyseniz krediyi geri ödemeyi taahhüt eden bir garanti belgesini imzalar. Bazı kredi verenler, kredi için teminat olarak böyle bir garanti talep edebilirler. Piyasa değerini en uzun süre tutabilen ve kredi marjını belirli bir marjın üstünde karşılayabilen teminatlar, krediyi alma riskini azaltır.

5. Ekonomik koşullar (economic conditions) - Ekonomik koşullardaki dalgalanmalar, uluslararası rekabet koşullarına duyarlı şirketlerde daha etkili olacak ve bu da kredi riskinde artışa neden olacaktır.

Bunlara ilave olarak, kredi kararı verirken dikkate alınması gereken bir diğer husus da faiz haddi düzeyidir. Çünkü faiz oranları ve kredi karlılığı arasındaki bağlantı doğrusal değildir. Fazla faiz oranları olduğu zaman borçlu ya gereğinden fazla risk alacak, ya da çoğunlukla riskli projelere yatırım yapacaktır. Bu durumda, banka portföyü riskli müşterilere verilen kredilerden oluşmuş olacaktır. Bunun sonucunda, bankalar temerrüt riski çoğaltıldığından dolayı kredi arzını düşürteceklerdir.

Birçok bankalar hala kredi karar sürecinin bir parçası olarak ekspertiz modellerini kullanmasına rağmen, bu modellerin iki önemli problemi vardır:

1. Tutarlılık: Değişik tipteki kredi müşterilerinin değerlendirilmesinde ortak özelliklerinin bilinmemesidir.

2. Öznellik: Ele alınacak faktörlerin hangi oranlarda değerlendirileceğinin tam olarak tespit edilmemesidir.

2.4.2. Kredi Skorlama Modelleri

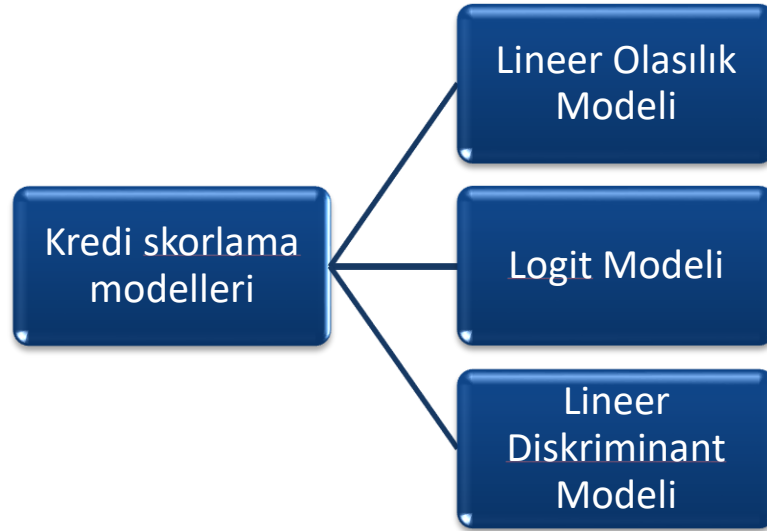
Kredi skorlama modelleri, kredi alanın gözlemlenebilen özellikleriyle ilgili bilgiyi ya temerrüt fırsatını hesaplamak yahut da kredi alanları değişik temerrüt takımlarına bölmek amacıyla istifade edilmektedir. Bu modeller vasıtasıyla temerrüt riskinin belirtilmesinde hangi faktörlerin tesirli olduğu açıklanabileceği gibi, bu faktörlerin nispi önemi de değerlendirilmektedir. Bundan dolayı, hem fiyatlandırma yöntemleri geliştirilecek hem de berbat kredi talepleri seçilerek kaldırılacak.

Kredi skorlama modellerinin uygulanabilmesi için, belirli bir müşteri grubuna yönelik ekonomik ve finansal risk ölçümünün belirlenmesi gerekmektedir.

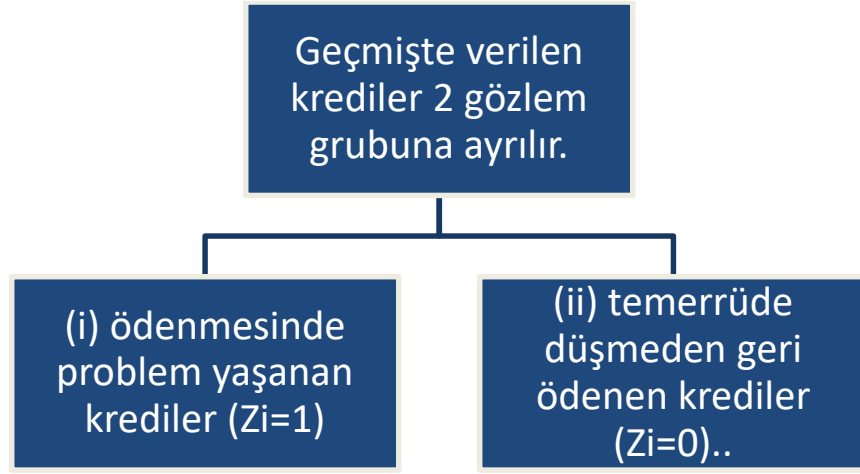
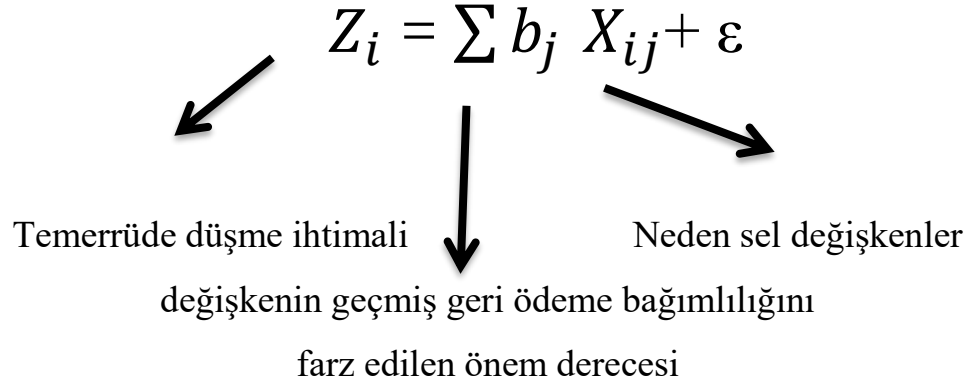
Tablo8: Kredi Skorlama Modellerinde Dikkate Alınması Gereken Özellikler:

Bireysel krediler	Kurumsal krediler
Gelir seviyesi	Nakit akışı bilgisi
Yaş	Finansal oranları
Meslek	
Sosyo-demografik değişkenler	
Konum	
Kredi bürosu raporları	

Şimdi, en çok kullanılan kredi skorlama modellerini araştıracağız. Araştırmamda 3 kredi skorlama modelinden danışacağım.

1) Lineer Olasılık Modeli - şirketin eski yıllardaki finansal bilgilere ulaşması, mazide kredi verilerken onların kaytarılma durumuyla bağlı bir neticeye erişmektedir. Esasen, asılı değişkenin değerinin [0-1] aralığında olan ve bağlı olarak kabul edilebilir olup olmadığını inceleyen bir regresyon modelidir. Model, temerrüt ihtimali ile faktörler aralığında doğrusal bir bağlantı olduğunu farz edilmektedir. Model:

Lineer olasılık modeli, kredi alanla bağılı X_{ij} bilgisi edinebilir olduğu şartıyla fazla büyük olasılıkla uygulanabilecek bir model olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte, modelin en büyük dezavantajı farz edilen temerrüde düşme oranının 1'in üzerinde de hesaplanabilmesidir. [15, 2009, s.582]

3) Logit Modeli – Lineer olasılık modelindeki eksikliği gidermek için Logit Model'den yararlanmaktadır. Bu model kredi verirken gözlenen temerrüt ihtimalini tahmin etmek için bu model kullanılır. Kredinin birikmiş temerrüt ihtimalinin [0-1] aralığında olmasını sağlar. Temerrüt ihtimalinin fonksiyonel olarak biçimsel

4) dağıtıldığı varsayılmaktadır.

$$F(Z_i) = 1 / (1 + e^{(-Z_i)})$$

Kredinin birikmiş temerrüt ihtimali

Lineer olasılık modeliyle bir dereceye
gibi regresyonla farz edilen değeri

Z_i – doğrusal ihtimal fonksiyonu vasıtasıyla verilen x_{ij} 'nin finansal bir göstergesidir ve aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$Z_i = \alpha + \sum_{j=1}^m \beta_j x_{ij}$$

Son iki denklemi birleştirdiğimizde ve rastgele seçilen hata terimini eklediğimizde, aşağıdaki logit modeli elde edilir:

$$F(Z_i) = \frac{1}{1 + e^{-\alpha - \sum_{j=1}^m \beta_j x_{ij}}}$$

Bu formülle, bağımlı değişken $F(Z_i)$ her zaman 0-100% arasında bir değer alır ve şirketin temerrüde düşme ihtimalini düzgün olarak incelenmektedir.

3) Lineer Diskriminant Modeli- Diskriminant analiz modellerinde de kredisini ödeyen ve temerrüde düşen iki grup işletme arasındaki temerrüt olasılığı farkını ortaya koyacak çeşitli oranların tespit edilmesine, ulaşılan neticelerle eşleşen işletmelerin derecelerinin ve iflas olasılıklarının belirlenmesine çalışılır. Yukarıda ele aldığımız skorlama modelleri, kredi verirken gözlenen temerrüt ihtimalini varsaymaktadır. Ama diskriminant modeli banka kredi müşterilerinde rastlanan hususlarına göre (X_{ij}) yüksek, orta, düşük temerrüt risk gruplarına bölünmektedir. En çok kullanılan diskriminant analiz modeli Z-skor modelleridir.

Birinci defa 1968 senesinde tasarladığı çalışmalarında Altman, 66 firmanın ana finansal göstergelerini alarak Z-skor metodolojisini formülleştirmiştir. Takip edilen senelerde Altman bu analizi birkaç defa tekraren düzenlemiştir. [4, 2000, s.3]

Son diskriminant işlevi aşağıdaki gibidir:

$$Z = 1.2X_1 + 1.4X_2 + 3.3X_3 + 0.6X_4 + 1.0X_5$$

X1 =İşletme Sermayesi/Toplam Aktifler

X2 = Dağıtılmamış Karlar/Toplam Aktifler

X3 = Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Toplam Aktifler

X4 = Özsermaye Piyasa Değeri/ toplam yükümlülüklerin defter değeri,

X5 = Satışlar /Toplam Aktifler

Bir şirketin Z Puanını analiz ederken, değer ne kadar düşük olursa, şirketin iflasa doğru yönelmesi de o kadar yüksek olur. Altman, bir kuruluşun Z-Skorunu yorumlamak için aşağıdaki kurallara geldi:

1. 1.81'in altında bir kuruluşun iflasa doğru gittiği; Z skoru < 1.81 - Firmalar temerrüt olasılığının yüksek olması (yüksek riskli)
2. 2.99'ın üstünde bir kuruluşun iflasa girme olasılığı yoktur; Z skoru > 2.99 - Düşük olasılıklı firmalar (düşük riskli)
3. 1.81 ile 2.99 arasında istatistiksel bir “gri alan”. $1.81 \leq Z \text{ skoru} \leq 2.99$ - Firmalar temerrüt olasılığının orta olması (orta riskli) [16, 2008, s.25].

Kredi skorlama modellerinin yetersiz tarafları:

1) borçlu davranışının uç noktalarıyla yani temerrüde düşme yahut düşmemesiyle ilgilenir

2) logit ya da diskriminant modeli uygulanırken kısa dönemde ihtimal edilen ağırlıkların sabit kalacağını tahmin edilmesidir.

3) Bankaların bilgi setleri yetersizliği

4) temerrüde düşme yahut düşmeme sonucunda mühim etken yaratabilecek bazı değişkenlerin modele aksetdirmesidir.

2.4.3.Gelişmiş Modeller

Bankalar, kredi riskini değerlendirmek ve risk seviyesini uygun formada fiyatlama yaparak riske göre ayarlanmış getiri oranını en üst seviyeye çıkarmak için

yeni ve gelişmiş kredi riski modellerine meyilli olmuşlardır. Gelişmiş modellerin gayesi bankanın kredi portföyünün ne kadarının iade edilemeyen kredilerden teşkil olduğunu öngörüp, kâfi sermayeyi ayırmaktır. Bu formada berbat durum senaryoları karşısında banka ödeme sıkıntısına katlanmayacaktır. Bu bölümde aşağıdaki modeller hakkında konuşacağız.

- ✓ CreditRisk+ Modeli
- ✓ CreditMetrics Modeli (JP Morgan)
- ✓ Moody's KMV(Kealhofer-McQuown-Vasicek) Modeli
- ✓ CreditPortfolio View
- ✓ Sermayenin Risk Ayarlı Getirisi (RAROC) Modeli

1) CreditRisk+ Modeli - tipik bir sigorta matematiği yaklaşımına dayanan ve eş sürelerde aktüeryal yöntem de adlandırılan bir diğer sanayi modelidir. Bu model, 1997 senesinde Credit Suisse Financial Products (CSFP) tarafından geliştirilmiştir [36, 2009,S.53].

CreditRisk + modeli, portföydeki her bir kredinin temerrüt oranıyla temerrüt durumunda kayıp miktarlarından kayıpların ihtimal dağılımını varsaymağa çalışır. Bu varsayıma uygun olarak portföyün gözlenen zarar ve belirli miktar üzerinde karşılaşılabilecek zararlar için gerekli sermaye hesaplanır. CreditRisk+ modeline göre kredi riski, müşteri şirketin temerrüt ihtimali ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Kredi riskinin yaranmasında 3 faktör etkili olmaktadır. [1, 2017, s.64].

1) alacak tutarın büyük olması

2) kredi alanın yükümlülüğünü yerine getirmeme ihtimali

3) kredi alanın yoğunlaşma riski.

- Modelin en mühim hususları;
- Kullanımı hızlı
- Kolay
- Düşük maliyetli.

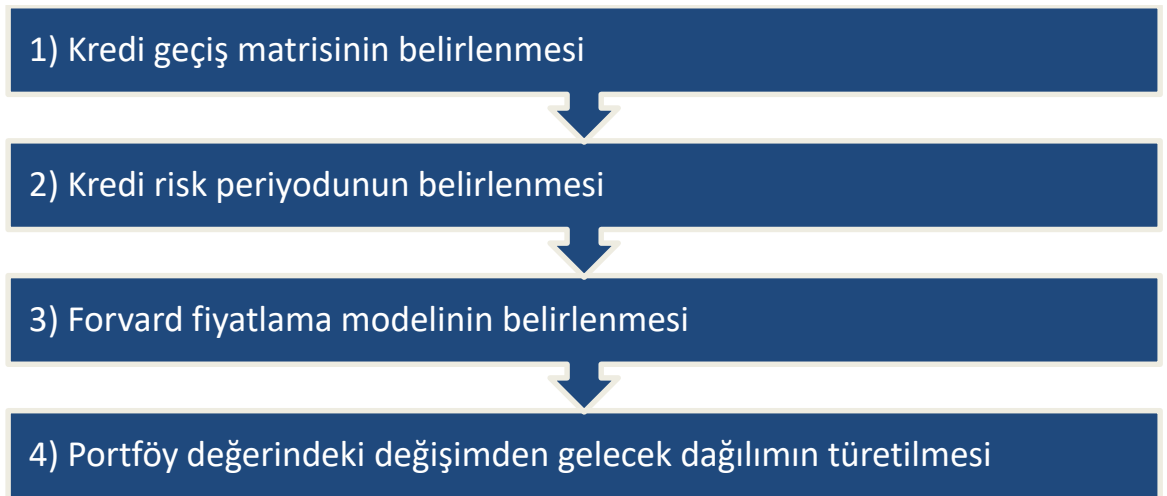
Tablo 9:CreditRisk +Modelin yapısını

CreditRisk +			
Kredi Risk Ölçümü		Ekonomik sermaye	Uygulamalar
-Temerrüt oranları	-Kredi Miktarı	Kredi kayıp dağılımı	Karşılık
-Temerrüt oranlarının standart sapması	-Geri kurtarma oranları		
1)Temerrütlerin sıklığı nedir?	2) Kayıpların yoğunluğu nedir?	Senaryo analizi	Limit
3)Temerrüt kayıplarının Dağılımı			Portföy yöntemi

Kaynak: [1, 2017, s.64].

2) CreditMetrics Modeli (JP Morgan) - 1997 senesinde JP Morgan tarafından CreditMetrics olarak alınan yaklaşımdır. Bu model, “riske maruz değer – value at risk – VaR” çerçevesinde krediler gibi ticari mevzu olmayan aktiflerin yahut şirket tahvillerinin risk ölçümü amacıyla geliştirilen modeldir. CreditMetrics, genelde 1 senelik zaman aralığında olur. Bu model yükümlünün kredi değerindeki değişim sebebiyle kredi portföyünün gelecekte yaranan dağılımının ihtimal edilmesinde kullanılan bir vasıtaadır [44, 2010 s.126].

Modelde kredi riskini ölçümü 4 aşamada hayata geçiyor. [15, 2009,s.597].

3) Moody's KMV(Kealhofer-McQuown-Vasicek) Modeli - Merton tarafından geliştirilmiştir. KMV, ilk olarak temerrüt ihtimalinin edinmek amacıyla ölçmeye başladığı gözlenen temerrüt frekansını daha sonra ise portföy için genişletmiştir. Model, hem firmanın borçlarını bilgi olarak volatilité ile birce gelecekte temerrütte düşme olasılığını hesaplamakta, hem de kredinin iade edilmesi olasılık hesaplarını, bankalardan kredi çeken şirketlerin hissedarları cephesinden hesaplayabilmektedir. Hesaplanırken, hem şirketin tahvillerinin piyasa değeri ile varlıkların piyasa değeri arasındaki ilişki, hem de değerlerin volatiliteleri ve aralarındaki bağıllığı araştırmaktadır. Modelde her türlü işletmeye göre başka bir derecelendirme farz edilmekte olup, temerrüt ihtimalini, şirketin sermaye strüktürü, varlık getirisi değışkenliğı ve aktüel piyasa değeri gibi içsel bilgileri ile ilişkilendirilmiştir [39, 2000,s.60].

4) CreditPortfolio View - CreditPortfolio View - Thomas Wilson tarafından McKinsey için geliştirilen modeldir. Model, her ülke için temerrüdün; faiz oranı, büyüme, enflasyon oranı, döviz kuru ve tüketici güven endeksi gibi makroekonomik değışkenlerin değeri ile ilişkili olduğı kabul edilmektedir. CreditPortfolio View çeşitli sektörlerdeki çeşitli derece grupları için geçiş ihtimalini varsaymak amacıyla kullanılan çok faktörlü modelidir [50, 2013 s.11].

Bu modelin güçlü tarafı seçilen portföyün spesiyalitelerine uygun makroekonomik unsurlarla geliştirilmeye ve her zaman düzeltilmeye belirgin olmasıdır. CreditPortfolioView modeli temerrüt olasılıklarının kredi döngüsüne ters bulunarak fazla duyarlı olduğı spekülatif değerler olarak isimlendirilen BB, B, CCC, CC, C (S&P) kredi notuna malik şirketler için fazla özgüdür. [35, 2010, s.42]

Modelin avantajları:

- Modelin devamlı ve rahatlıkla güncellemeye açık olması - bu sebeple riski daha güzel belirliyor olması
- Makroekonomik değışkenlerin rahatça edinebilir olması

Modelin dezavantajları:

- Logaritmik fonksiyonun hansı ki, temerrüt olasılığını hesaplıyor bu portföyü tanımlamakta yetersizliği
- Makroekonomik bilgilerdeki dalgalanma tesirlerinin yalnız sektör ve/yahut ülke esasında hesaplanması sebebiyle, özel risklerin ve birer-birer şirketlerin iktisadi değişimler karşısında maruz kaldığı finansal değişikliklerin göz ardı edilmesi

5) Sermayenin Risk Ayarlı Getirisi (RAROC) Modeli- - piyasa bilgisine temel olarak kredi riskini ölçmek amacıyla istifade edilen yaygın modellerden biridir. Bankers Trust tarafından model ilk defa istifade edilmiştir. RAROC modelinin ana fikri, bankanın gözlenen faiz ve ücretlerin kredi riskine oranını özen göstermesidir. Diğer bir ifadeyle, kredi gelirinin tahsis edilen kredi miktarına bölünmesi yerine, kredi riskini belirten bir ölçüme bölme oldukça uygun olduğu tartışılmaktadır [44, 2010,s. 129].

RAROC, kredinin senelik gelirinin kredi riskine oranı yahut sermaye riskine oranıyla hesaplanır. Bir kredi yalnız RAROC bankanın gösterge maliyetine nispeten fazla olduğunda kabul edilir. Eğer RAROC, bankanın RAROC göstergesinden aşağı ise, kredi yöneticisi krediyi kârlı duruma getirmek amacıyla vadesini tekrardan kontrol etmelidir. RAROC tahminiyle bağlı yalnız problem, kredi riskinin ölçülmesidir. Bu problem kredinin piyasa fiyatındaki yüzde değişim kredinin ağırlıklı kredi verme süresi ve faiz şokunun büyüklüğü ile bağlıdır [52, 201, s.102].

2.4.4.Derecelendirme

Derecelendirme sistemleri, müşterilerin talep üzerine risklerini ölçmek için kullanılır. Bu süreçte, müşterilerin iyi ve kötü risk kategorilerinden birine yerleştirilmesi ve sınıflandırmanın yüksek doğrulukta yapılması önemlidir. Yani, kredi derecelendirme sistemlerinin yüksek bir ayırt edici özelliğe sahip olması gerekir. İyi bir kredi müşteri grubu, finansal yükümlülüklerini yerine getirme kabiliyetine ve yeteneğine sahip firmaları temsil ederken, finansal yükümlülükleri

yerine getirme olasılığı düşük olan firmalar, kötü kredi müşteri grubunu oluşturmaktadır.

Şirketler kredi skorlamaları aynı risk sınıflarına paylaşılır ve eş skorları olan şirketler bu sınıflar dâhilinde değerlendiriliyorsa buda derecelendirmedir (rating) Derecelendirmenin tarihi incelenecek olursa ilk derecelendirme şirketinin ABD’de 1841 senesinde Lewis Tappan tarafından kuruldu. Poor’s 1906 yılında, Moody’s 1909 yılında, Standart Statistics 1916 yılında ve Fitch 1924’ yılında birinci derecelendirmeleri çıkarmışlar. 1941 senesinde ise Poor’s ve Standart Statistics birleşerek Standart & Poor’s (S&P) kurulmuştur. [18,2017,s.13]

Bu 3 şirket derecelendirmede değişik ölçüm ölçekleri istifade edilmektedir, ancak ölçeklerdeki derecelerin karşılaştırılmasını mümkün kılacak eşitlik mevcuttur. Misal, Moody's Aa3 derecesi S & P'nin AA– ve Fitch'in AA– derecesine eşdeğerdir. Her 3 şirketin uzun, kısa vadeli derece ölçeklerine tabloda görelim. [47, 2016, s.85]

Tablo10: S &P’s Uzun, Kısa Vadeli Derece Ölçekleri

	S &P’s	
	Uzun vadeli	Kısa vadeli
Yatırım yapılabilir	AAA, AA+ ,AA, AA–, A+,A,A–,BBB+,BBB, BBB–	A-1 +, A-1 +, A-1 + ,A-1+, A-1, A-1, A-2, A-2 ,A-3, A-3
Yatırım yapılamaz	BB+,BB, BB–,B+,B,B , CCC,CC,C,D	B,B,B,C,C,C,C,C,C,D

Kaynak: 47, 2016, s.85

Tablo11: Fitch Uzun, Kısa Vadeli Derece Ölçekleri

	Fitch	
	Uzun vadeli	Kısa vadeli
Yatırım yapılabilir	AAA, AA+, AA, AA-, A +, A, A-, BBB+, BBB, BBB-	F1,+ F1+, F1+ ,F1+ , F1 , F1 , F2 , F2, F3, F3
Yatırım yapılamaz	BB+,BB, BB–,B+,B,B- ,CCC,CC,C,D	B,B,B,C,C,C,C,C,C, D

Kaynak: 47, 2016, s.8

Tablo12: Moody's Uzun, Kısa Vadeli Derece Ölçekleri

	Moody's	
	Uzun vadeli	Kısa vadeli
Yatırım yapılabilir	Aaa, Aa1, Aa2, Aa3, A1, A2, A3, Baa1, Baa2, Baa3	Prime1, Prime1, Prime1, Prime1, Prime2, Prime2, Prime2, Prime2, Prime3, Prime3
Yatırım yapılamaz	Ba1, Ba2, Ba3, B1, B2, B3, Caa,Ca,C	Prime Değil

Kaynak: 47, 2016, s.85

2.5. KREDİ RİSKİ YÖNETİMİ MODELLERİNİN TEST EDİLMESİ

Bankaların birçoğu kredi riskini ölçmek ve yönetmek amacıyla büyük çaba sarf etmektedir. Fakat hangi modelin hangi yöntemle uygulanacağı konusunda soru işareti her zaman banka yönetimlerinin önünde yer almaktadır. Modellerin seçiminde ve test edilmesinde mühim olan, iyi bir modeli kabul etmemek gibi 1) yanlış bir modeli kabul etmek 2) hatalardan kaçınmaktır. İlaveten bundan sonra da, ilerletilen içsel derecelendirme modellerinin hangi müşteriye ve ne tür kredilere kullanılacağı, belirli bir standardın nasıl sağlanacağı soruları halada daima gündemde kalmıştır. [40,2006, s.124]

Kredi riskinin yönetiminde, bir modelin istifade edilmesi banka için nasıl mühimdir ise, bu modelin neticelerinin geçerliliğini test etmek ve onaylamak açısından eşit derecede önemlidir. Kredi riski modellerinin test edilmesini 2 başlıkta inceleyelim.

1) Geriye dönük testler

2) Stres testleri

2.5.1.Geriye Dönük Test

Geriye dönük testlerin merkezinde geçmiş bilgilere dayanarak gözlenen ve beklenmeyen kayıpların ihtimal edilmesi sayılmaktadır. Geriye dönük testler kredi riskinde söz konusuyken, bilgiler birkaç sene öncesine kadar giden uzun süreleri içermektedir. Bu alandaki temel sorun, beklenmedik kayıp ihtimalidir. Bilhassa banka hukuki sermaye gereksinimlerini belirlemede kendi risk modellerini kullanacak durumdaysa, düzenleyici şirketlerin, bankanın istifade ettiği modelin portföydeki riskleri ve lüzumlu iktisadi sermayeyi belirlemede kâfi olduğu mevzusunda inanç hissetmelidir.

2.5.2. Stres Testleri

Belirsizliklerin üstesinden gelmek için kredi risk modellerinde stres testleri kullanılmaktadır. Tahsil edilememe oranlarının ihtimali ve risk faktörlerinin dağılımı gibi hususlar bu belirsizliğe dâhildir. Bu alanda, değişik iktisadi senaryolar yaratmakla ve ayrı-ayrılıkta her türlü değişik senaryo için bankanın tahsis ettiği rezervin uygunluğu incelenmektedir. Maksat, ekonomide ve piyasalarda oluşabilecek sorunların bankanın kredi portföyündeki negatif etkilerini ve bankanın bu hallerin karşısında durma gücünü tahmin etmektir. Analiz, bazı sektörlerin kriz süresinde gösterileri ve kayıp noktaları dikkate alınmakta, sektördeki var olan senaryo uygulamaları arasında, kredi risk derecelerindeki gerilemeler, tahsil edilememe halinde oluşacak kayıp miktarına bağlı değişiklikler, tahsil edilememe olasılıklarındaki ve korelasyon kuruluşundaki değişiklikleri içerir. Kredi risk modellerinin onaylanmasında bütünleyici bir unsur kimi stres testleri kullanılır. [40,2006, s.126]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AZERBAIJAN BANKALARINDA KREDİ RİSKİ VE ANALİZ MODELLERİN UYGULANMASI ÜZERİNE ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Banka dedik de, ilk aklımıza kredi işlemi gelmektedir. Bu sebepten dolayı karşılaşacağımız en mühim risk kredi riskidir. Kredi riski yönetimine daha fazla önem verilmesinin nedeni, verilen kredilerin geri ödenmemesi ve bunun neticesinde finansal krizlerle karşı karşıya kalınabilmesindendir. Son senelerde finansal krizlere tam manasıyla cevap verecek ölçüde idare edilmediğinden bankaların varoluşunu tehdit ettiği düşünülmektedir. Kredi riski Azerbaycan bankacılık sektöründe mühim bir yer sahiptir. Ancak kredi riski ölçme ve kredi riski idare edilmesi istenilen seviyede değildir. 2015 yılında Azerbaycan'da baş vermiş devalüasyon, bankların bağlanması ve bu riskin diğer bankalarda da beklenildiği, insanların artık banklara güven duymaması, vadesi geçmiş kredilerin artması bu mevzuyu araştırmamı lüzumlu kıldı. Bu olaylardan sonra bu konu ile ilgili araştırmaya rastlanmamıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı, Azerbaycan bankalarının kredi riskini ölçmek için hangi modeller kullandığını belirlemek ve eksiklikleri tespit etmek, kredi riski modelleri hakkında çalışan uzmanların kredi riskine bakışını belirlemektir. Bir sözle kredi riski modellerinin Azerbaycan bankalarında işleyiş mekanizmini analiz etmektir.

3.3. ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Anket mülakat çalışma konusunun bankın risk departmanında çalışan uzmanlara yönelik olması, verilerin paylaşım yasağının olması anket sorularının çok ve derinliği sınırlı tutulmuştur. Anket mülakat uygulamasında e-anket, görüşmeler vasıtasıyla tüm

bankaya ulaşılmaya çalışılsa da, ama bezi sebeplerden dolayı cevap verilmemiştir. En önemli sebep araştırmalara olan ilgisizlik ve verilerin paylaşım yasağının olmasıdır.

3.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Anket mülakat Azerbaycan'da faaliyet gösteren tüm bankalara ulaştırılmaya çalışılmıştır. Tüm bankaların e-postalarına ve risk departmanı yöneticilerin, şu departmanda çalışanların e-postalarına ve linkedinlerine gönderilmiş, cevap az verilmesinden dolayı yüz yüze görüşmeye başvurulmuştur. E-mail adresi ve linkedin aracı ile 5 banka cevaplamıştır. 15 banka ile yüz yüze görüşmeye çalışılmıştır. Şu yöntemle 10 banka anket mülakatı cevaplamıştır. 1 banka ise cevaplamadan kaçınsa da gördüklerime göre bura da risk departmanının kredi riski ile ilgilenmediklerini, kredi departmanına dâhil olduğunu fark ettim. 4 bankadan ise biz sizi arayıp malumat vereceğiz değilse de geri dönüş olmamıştır.

Anket mülakatı 15 banka cevaplamış bunlardan 2 si devlet,13 özel bankadır. Ankete katılan bankalar: Azerbaycan Beynelhalk Bank, Azer-Türk Bank,Halk Bank, AtaBank, Rabitebank, Kapital Bank,TuranBank, Amrahbank, Bank Respublika, Bank BTB, Nikoyl Bank, ExpressBank 3 banka ise isimlerinin kullanılmasını istemiyor.

3.5. ARAŞTIRMADA KULLANILAN ANALİZ YÖNTEMLERİ

Verilerin toplanmasında nicel yöntem olan anket mülakat yöntemi kullanılmıştır. Ama istemeden gözlem yöntemini de kullandım. Anket mülakat çalışması birebir ve telefon görüşmeleri, e-posta, linkedin ile iletilmiştir. Değerlendirmeye 15 banka alınmış olup cevaplama oranı (15/30) %50'dir.

3.6. ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

30 sorudan oluşan anket düzenlenmiş, 2 soru banka bilgisi, 5 soru kredi hakkında,23 soru ise kredi riskini içerir.

1) Bankanın türü bilgisi: Anket mülakata katılan 15 bankadan 2 devlet bankası 13 özel bankadır. Devlet bankaları 100 %, özel bankalardan ise 46,43% yanıtlamıştır.

Tablo 13: Banka Bilgisi

Bankaların Anketi Cevaplaması	Anketi Cevaplayan Banka Sayısı	Toplam Sayısı	Banka Cevaplama Oranı
Devlet Bankası	2	2	100%
Özel Bankalar	13	28	46.43%

2) Ankete katılan bankalar: Azerbaycan Beynelhalk Bank, Azer-Türk Bank,Halk Bank, AtaBank, Rabitebank, Kapital Bank,TuranBank, Amrahbank, Bank Respublika, Bank BTB, Nikoyl Bank, ExpressBank 3 banka ise isimlerinin kullanılmasını istememektedir.

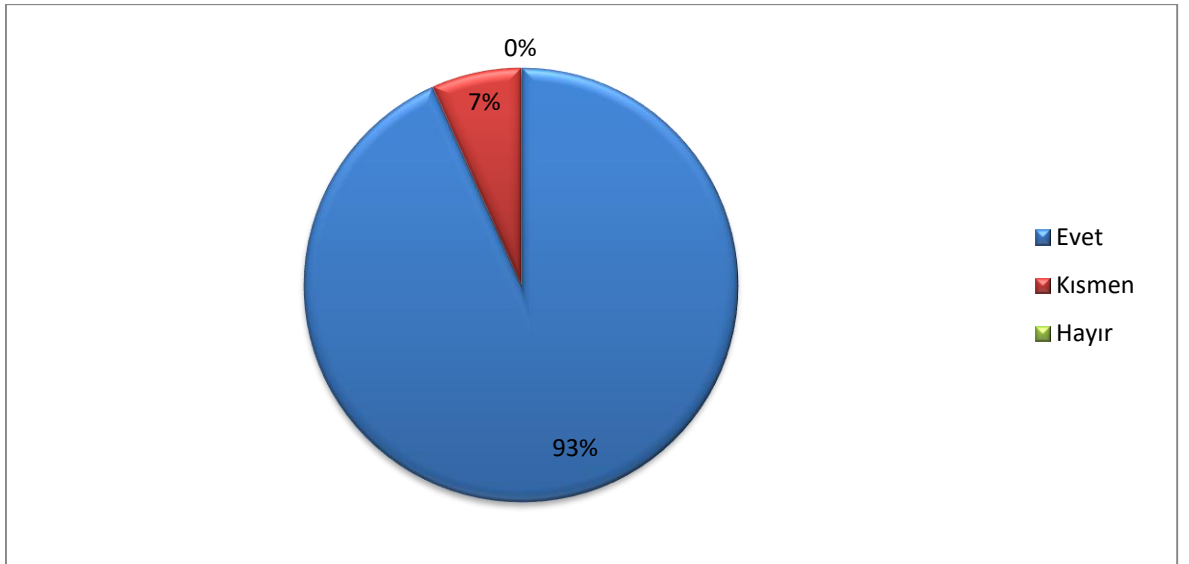
3) Bankada müşteriye verilen kredi talepleri: Soru geniş kapsamlı olduğundan, her bir bank kredi verilmesinde önemli olan talepleri göstermişler. Çoğunlukla bankalar “Merkezi Bankanın” ve “Maliye Pazarlarına Nezaret Palatasının” prudensial talepleri ile ve dâhili normatif senetler, “Birbiriyle İlişkili Kredi Borçluları veya Grup Borçlularının Düzenlenmesine İlişkin Kurallara” dayanarak kredi verir. Her bir bankın özünün dâhili kuralları vardır. Her bankada dâhili kurallar farklı ola biler. Banka Kredi Komitesi ve Yönetim Kurulu tarafından belirlenen şartlara göre belirlenir.

Daha anlaşılır bir şekilde bu işlemin nece olduğunu görelim. Müşteri banka geliyor, ilk müşterinin temsilcisine yöneltiliyor. Müşteri ile ilk görüşmede müşteri temsilcisi, müşteri hakkında bilgi almak ve borç verme projesinin anahtar parametrelerini tanımlamak için görüşmeler yapar. Bu röportaj kredi için gelecekte büyük önem taşımaktadır. Bu durumda müşteri temsilcisi, görüşme sırasında kredi başvurusunda bulunan müşteriye verilir verilmemesi hakkında problemi çözmektedir. Bu karara ulaşmak için müşterinin ilk değerlendirmesi, yasal ve mali durumu, ödeme gücü ve kimlik tespiti müşteri temsilcisinin cevabının konusudur.

Krediler, ilgili gereklilikler altında müşteriye verilir: Bireysel varlıklarına ilişkin bilgiler; Merkezi kredi reyestrden (tutanaklarından) çıkışı; Kullanılacak projenin kısa tanımı (İş Planı); Girişimcilik faaliyetinde bulunduğu, son raporlama yılının mali sonuçları; Gerçek kişilerin yasal gelir kaynakları hakkında bilgi. Müşterilerin gelirleri doğru bir şekilde hesaplanmalı, belirli bir tutardaki krediler bir ipotek veya teminat üzerinde düzenlenir. Müşterinin kredi geçmişinde gecikme olmamalıdır.

4) Bankanın risk merkezi kanalıyla veya başka özel kanallarla müşterilerinin kredibilitesini sorgulanması: 15 bankadan 14 banka yani 93,3% evet, 1 banka yani 6,7 % ise kısmen yanıtlamıştır. Demek ki, bütün bankalar müşterilerin kredibilitesini sorguluyor. Grafik 14 bakalım.

Grafik 14: Bankanın Risk Merkezi Kanalıyla Veya Başka Özel Kanallarla Müşterilerinin Kredibilitesini Sorgulanması

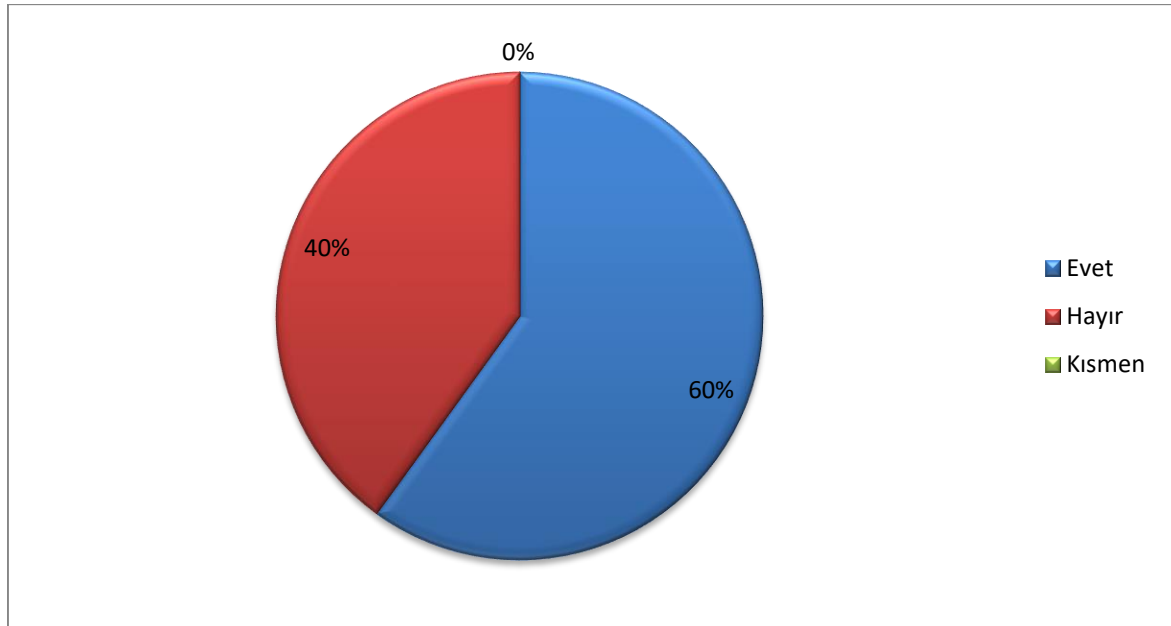
Müşterilerin kredibilitesi genellikle bele sorgulanıyor:

- Kredi uzmanı tarafından müşterinin kişisel özelliklerini, çalışma yeteneğini ve iş zekâsını kontrol edilerek
- Müşterinin kredi geçmişi incelenerek

- Müşterinin kendi diğer bankalardan alınan kredilerin ödeme kültürünün bakılarak (iç ve merkezi kredi reyestrinde)
- İş yerine sadakati araştırılarak
- Tüzel kişiyse iş planı analizi edilerek
- Müşteri kredibilitesinin kontrolü için istatistiksel ve tarihsel göstergelerin analizi ile belirlenerek
- cross check ile

5) Bankanın, müşterilerinin ödemelerini talep etmek üzere otomatik bir arama sistemi: 15 bankadan 9 banka yani 60% evet var deseler de 6 banka yani 40 % olmadığını belirtmiştir. Grafik 15 bakalım.

Grafik 15: Bankanın, Müşterilerinin Ödemelerini Talep Etmek Üzere Otomatik Bir Arama Sistemi

Bankaların otomatik bir işletim sistemi var. ABS adlanıyor. Müşteriler SMS ve arama gediıyor. Banka sadece resmi yollarla müşteri tarafından ödeme talep edebilir: resmi bildirim, çağrı, SMS. Müşteriyi aramaya vermek Adalet Bakanlığı İcra kurumlarının yetkisindedir. Bir cevap da ise T-24 modeli gösterilmiştir.

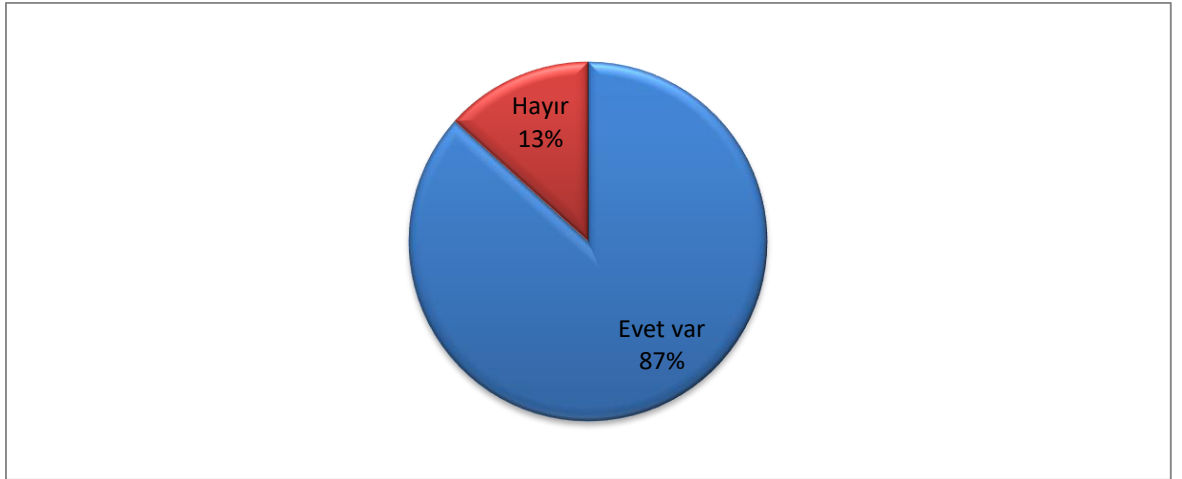
Ama uluslararası deneyimi dikkate alırsak, ülkede böyle bir sistem yoktur. Birçok sebep var. Bunun başlıca nedenlerinden biri, resmi muhasebenin tam olarak uygulanmaması ve kayıttan kenar gelirlerin mevcut olmasıdır.

6) Bankanın, sorunlu kredilerin tahsil edilmesi ve bunlardan arınmaya yönelik açık bir politikası: Gecikme günü 90 günden artık olduk da talep hukuku mahkemeye verilir. İlave olarak müşteriye bütün mümkün olan aramalar edilir. Örnek olarak faiz yardımı, müddetin uzatılması ve yeni bir ödeme planı vb.s.

Merkez Bankası, Maliye Pazarlarına Nezaret Palatasının normatif aktları uluslararası tecrübelerle dayalı olarak, bankanın iç politikası tayin olunur ve politikaya dayalı problemleri kredilerle iş aparılır. Ancak bu politikanın halka açık olması gerekmiyor.

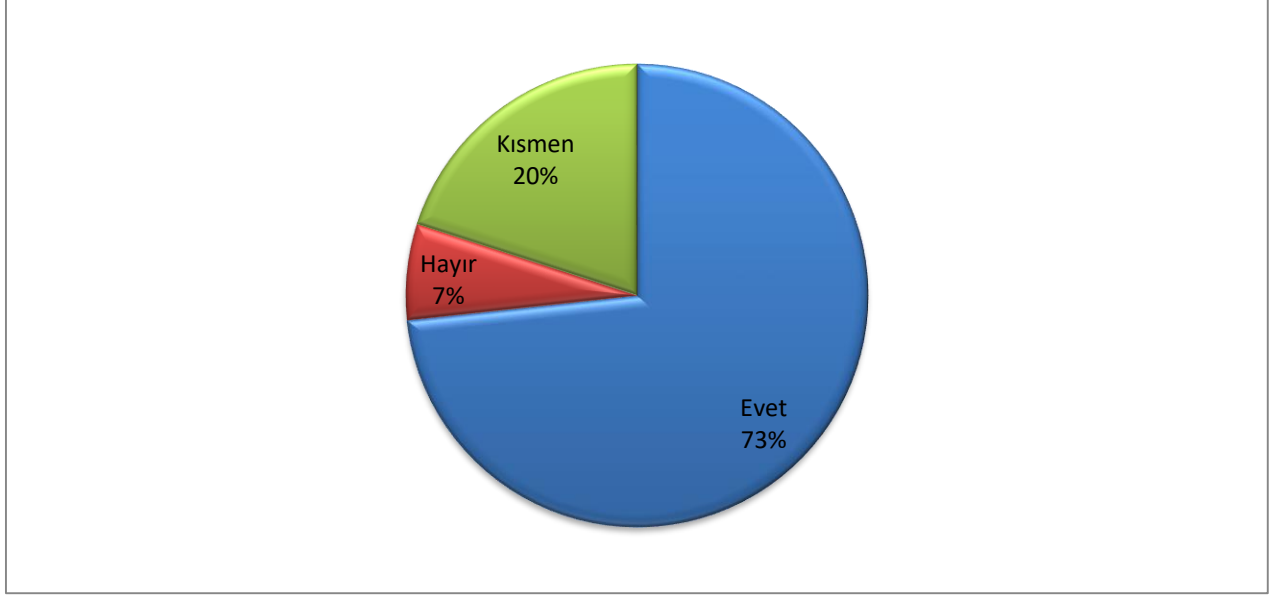
15 bankadan 2 banka 13,3% hayır yok, 13 banka yani 86,7% evet var demişler. Grafik 16 bakalım.

Grafik 16: Bankanın, Sorunlu Kredilerin Tahsil Edilmesi Ve Bunlardan Arınmaya Yönelik Açık Bir Politikası:

7) Banka, özellikle kredi kullandırdığı her ülkenin politik ve ekonomik durumuyla ilgili bilgi toplanması: 15 bankadan 11banka yani 73,3% soruyu evet, 1 banka yani 6,7% hayır 3 banka yani 20% ise kısmen cevabını vermiştir. Grafik 17 bakalım.

Grafik 17: Banka, Özellikle Kredi Kullandırdığı Her Ülkenin Politik Ve Ekonomik Durumuyla İlgili Bilgi Toplanması:

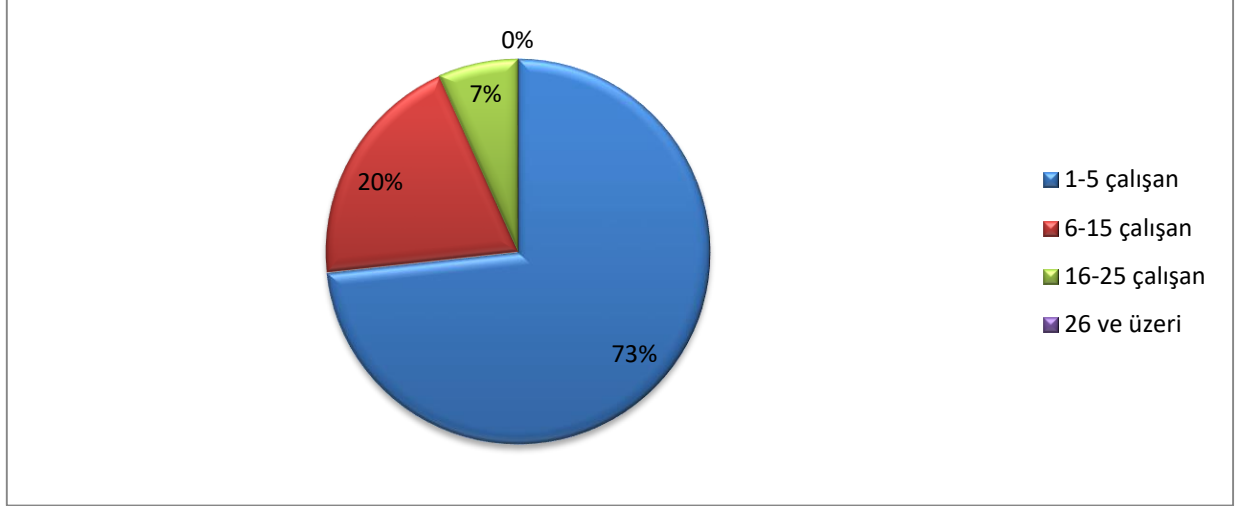

Bankalardan birin de dikkatimi çekecek biri cevap: Azerbaycan hakkında evet. Bununla birlikte, diğer ülkelere verilen krediler (orada bulunan şirketler), bankanın şubesi yoksa denetim organları onay verdikten sonra verilir. Azerbaycan'daki bankalar şube veya temsilciliği olmayan bir ülkeye hazırda demek neredeyse kredi vermemektedir. Eğer verseler araştırılacak.

8) Bankanızın kredi risk yönetimi birimi: Tüm bankalarda bu birimin olduğu bildirilmiştir. Esasen Risk yönetimi departmanına ve ya Kredi departmanına dâhildir.

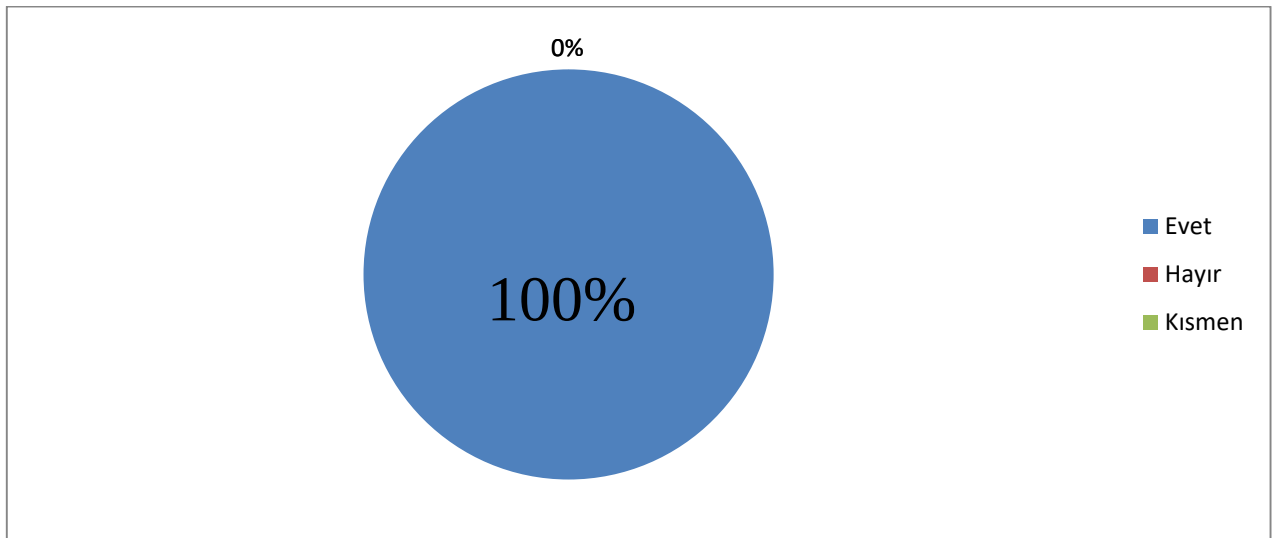
9) Bankanızda Kredi Riski Yönetimi Biriminde Çalışan Personel Sayısı: 15 bankadan 11 bankada yani 73,3% de 1-5 çalışan, 3 bankada yani 20% de 6-15 çalışan, 1 bankada yani 6,7% de 16-25 çalışan vardır. Hiçbir banka 26 ve üzeri cevabını vermemiştir. Grafik18 olarak bakalım.

Grafik18: Bankanızda Kredi Riski Yönetimi Biriminde Çalışan Personel Sayısı:

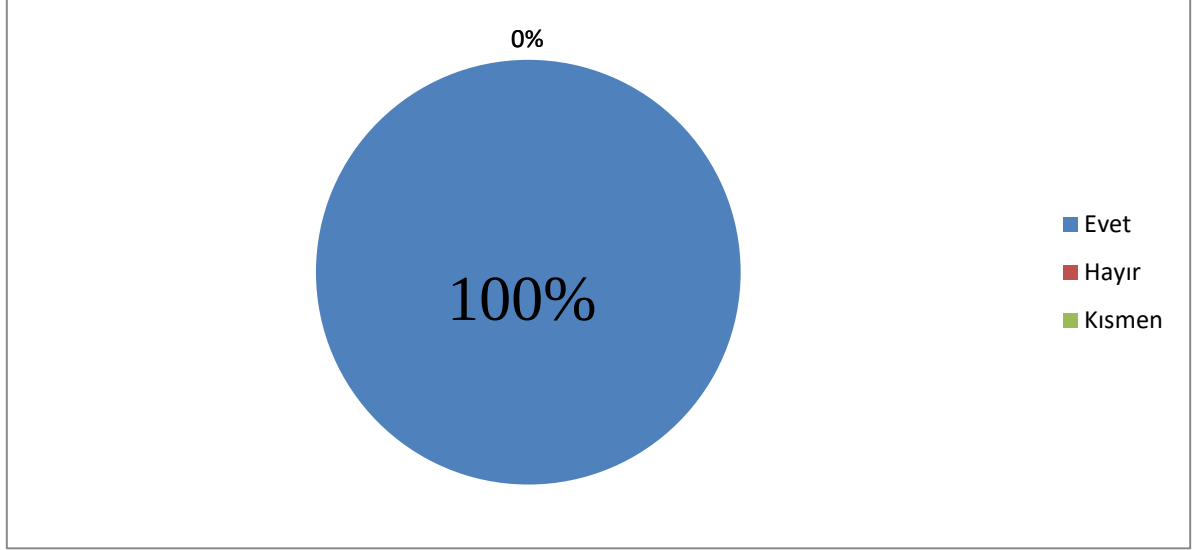
10) Banka üst yönetimi, bankanın bilanço içi ve bilanço dışı işlemlerde kredi riskine maruz kaldığı ve kredi riskinin önemi hakkında yeterli bilgiye sahiplik durumu: 15 bankanın hepsi bu bilgiye sahiptir. Grafik 19 bakalım:

Grafik 19: Banka Üst Yönetimi, Bankanın Bilanço İçi Ve Bilanço Dışı İşlemlerde Kredi Riskine Maruz Kaldığı Ve Kredi Riskinin Önemi Hakkında Yeterli Bilgiye Sahiplik Durumu

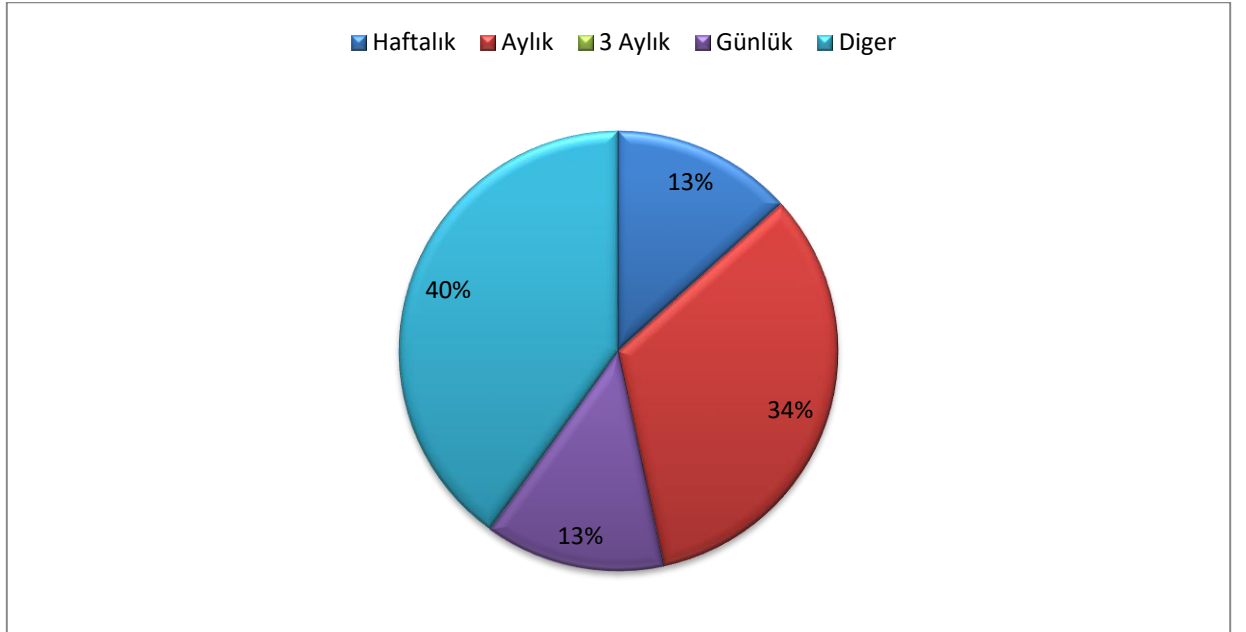

11) Kredi riski düzenli olarak izlenilip üst yönetime raporlanma durumu: 15 bankanın tümü evet cevaplamıştır. Grafik 20 bakalım:

Grafik 20: Kredi Riski Düzenli Olarak İzlenilip Üst Yönetime Raporlanma Durumu

12) **Grafik 21: Üst Yönetime Rapor Verilme Sıklığı**

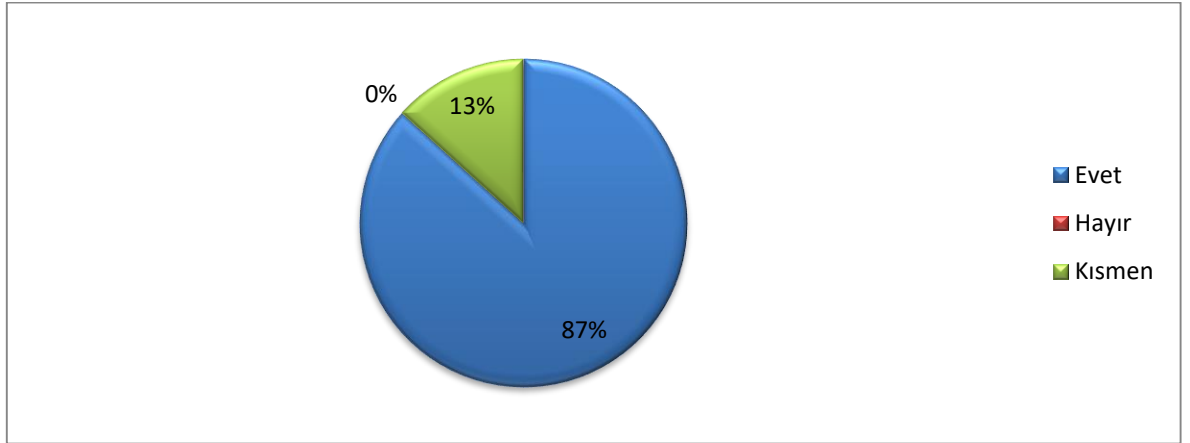

15 bankadan 2 banka yani 13,3% , 5 banka yani 34% aylık, 2 banka yani 13,3% günlük, 6 banka yani 40% diğer cevap vermiştir. Her risk kategorisine göre (risk

haritasında belirtilir), raporların farklılığına göre de günlük, haftalık, üç aylık ve yıllık dönemde üst yönetime bildiriliyor.

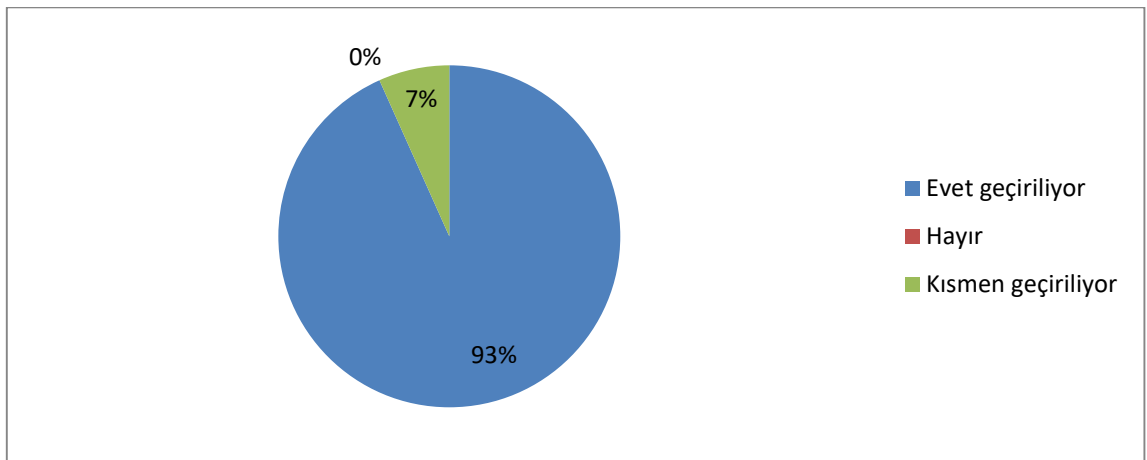
13) Bankanın kredi riskini sayısal olarak ölçmeye ve tahmin etmeye yönelik bir sistemi ve ya içsel bir modelin olması: 15 bankadan 13 yani 86,7% evet cevaplamış, 2 banka yani 13,3% ise kısmen olduğunu söylemişler. Grafik 22 bakalım:

Grafik 22: Bankanın Kredi Riskini Sayısal Olarak Ölçmeye Ve Tahmin Etmeye Yönelik Bir Sistemi Ve Ya İçsel Bir Modelin Olması:

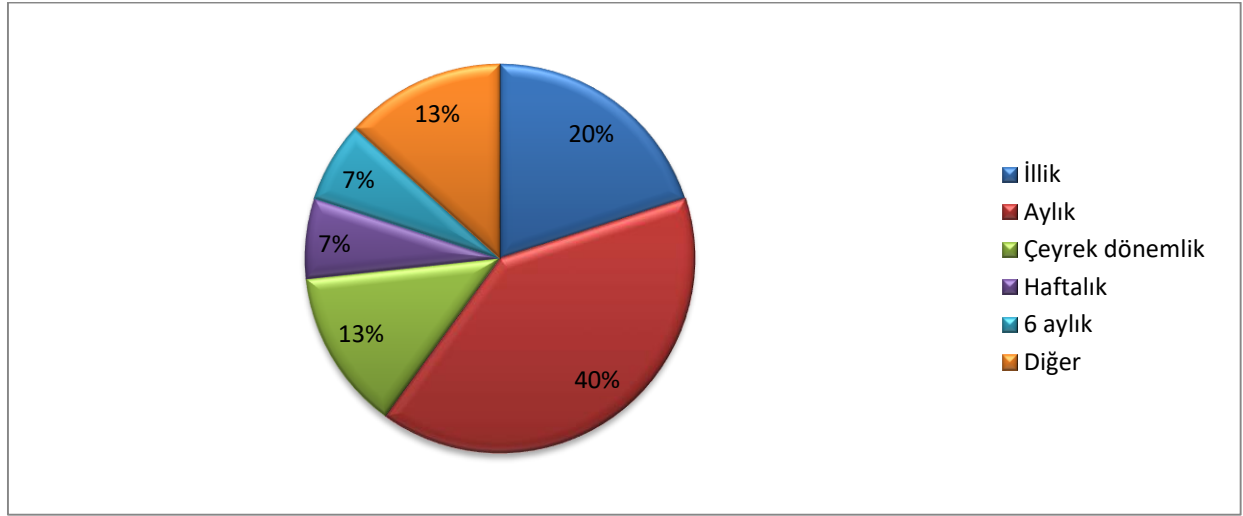
14) Bu modeller düzenli olarak gözden geçirilmesi: 15 bankadan 14 banka yani 93,3% evet geçiriliyor, 1 banka yani 6,7% de ise kısmen geçiriliyor cevabı verilmiştir. Grafik 23 bakalım:

Grafik 23: Bu Modeller Düzenli Olarak Gözden Geçirilmesi

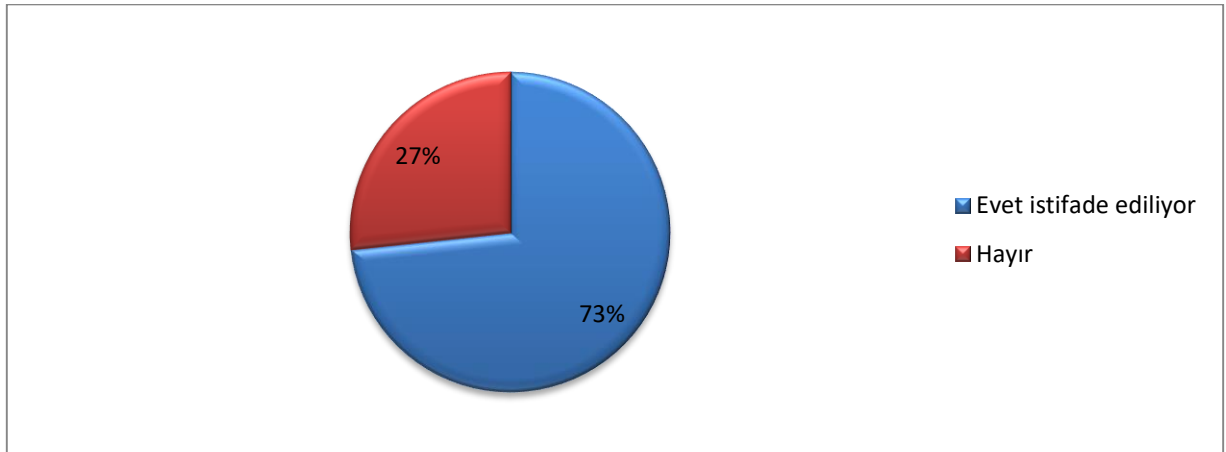

15) Bu modelleri hangi periyotta gözden geçiriyor? 15 bankadan 6 bankada yani 40% de aylık, 3 bankada yani 20% de illik, 2 bankada 13,3% de çeyrek dönemlik 1bankada yani 6,7% de haftalık, 1 bankada yani 6,7 % de 6 aylık gözden geçiriliyor. 2 banka ise dönem bildirmemiş modellerin gözden geçirilme periyotunun farklı olduğunu söylemiştir. Diğer banka ise gözden geçirmeye esas yaradan kriterler gözlemlendiğinde modeller gözden geçirmek lazımdır bildirmişti. Tabii ki, kriz dönemlerinin yaklaşımı sıradan dönemlerden farklıdır. Grafik 24 bakalım:

Grafik 24: Bu Modelleri Gözden Geçirilme Periyodu

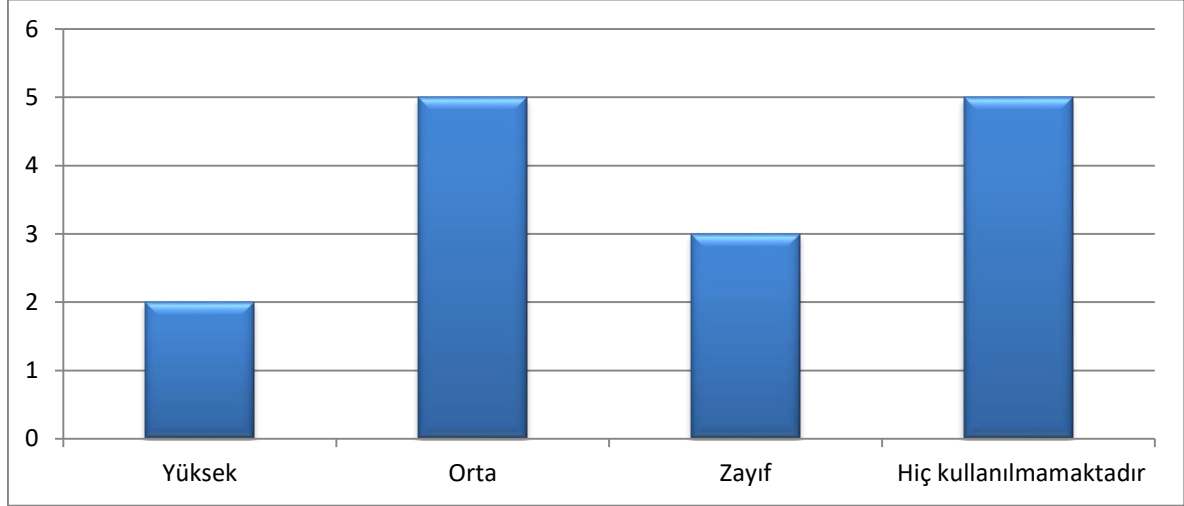

16) Bankanın kullanmakta olduğu kredi derecelendirme sistemi/skorlama modellerinin istifade edilmesi: 15 bankadan 11 banka yani 73,3% bu modellerin olduğunu, 4 banka yani 26,7% modellerin istifade edilmediğini bildirmiştir. Grafik olarak bakalım: **Grafik 25: Bankanın Kullanmakta Olduğu Kredi Derecelendirme Sistemi/Skorlama Modellerinin İstifade Edilmesi**

17) Bankaların Dışsal Model Kullanma Derecesi: 15 bankadan 2 bankada yüksek, 5 bankada orta, 3 bankada zayıf 5 bankadaysa hiç kullanılmamaktadır. Grafik 26 bakalım:

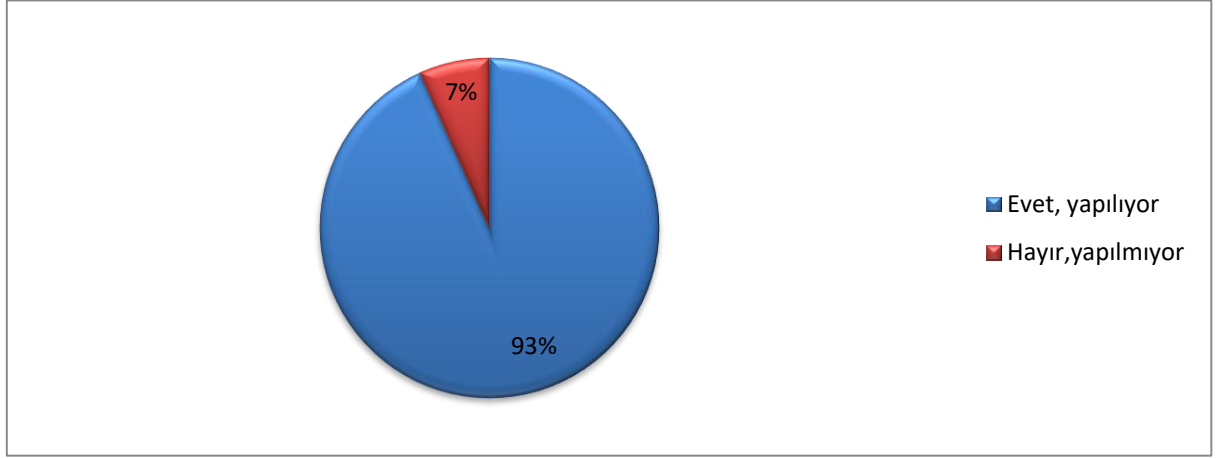
Grafik 26: Bankaların Dışsal Model Kullanma Derecesi:

18) Bankada kullanılan Dışsal Modellerin Dağılımı: 17 soruda görüldüğü kimi 15 bankanın 5 de dışsal modeller kullanılmamaktadır. Modellerden istifade eden 15 bankadan 10 bankamız var. 10 bankadan 5 banka gelişmiş modeller olan Credit Portfolio View (Mc Kinsey), CREDİT RİSK+ kullanıyor. 2 banka scoring modeli olan logit modeli kullanılıyor. Bundan başka Vintaj modeli, Roll Rate modelleri de kullanılmaktadır. Bankaların bazısı kullandıkları modelleri demedi, gizli olduğu söylenildi. Kullanmayan bankalarda sebep ise dünyada uygulanan birçok model ve prosedür, ülkemizdeki kuralların birçok nedenden dolayı uygulanması (istatistiksel veriler, resmi muhasebe vb.) imkansızdır. Her banka kendi iç model ve düzenlemelerini hazırlar ve uygular.

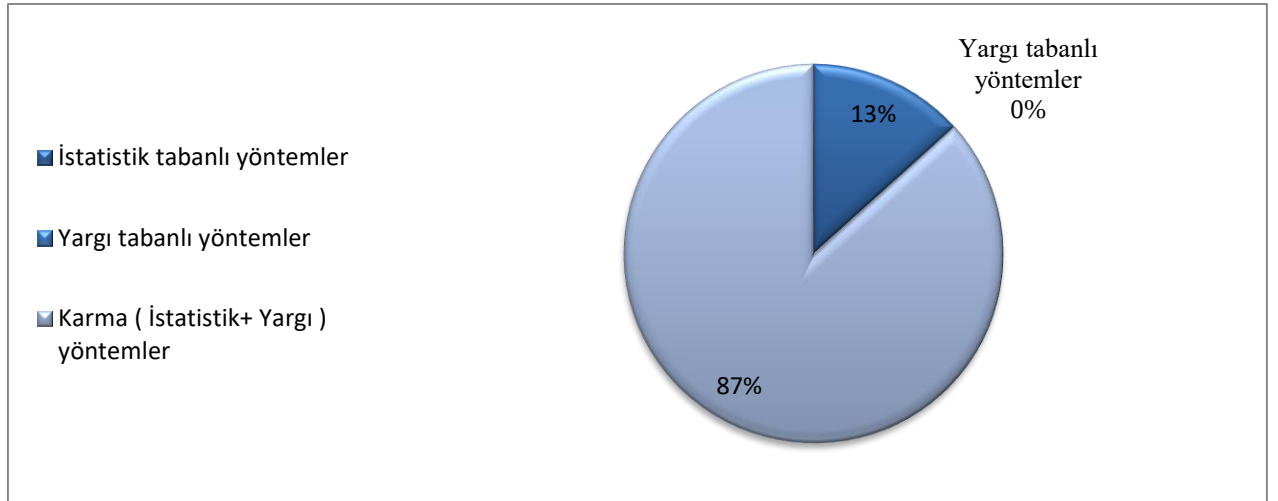
19) Bankanın karşı karşıya kalacağı riskleri belirlemek üzere ileriye dönük beklentileri belirleyen içsel derecelendirme olan senaryo analizleri ve stres testleri yapılması: 15 bankadan 14 banka yani 93,3% evet yapıyor cevaplarsa da, 1 banka yani 6,7% de edilmiyor.

Grafik 27: Bankanın Karşı Karşıya Kalacağı Riskleri Belirlemek Üzere İleriye Dönük Beklentileri Belirleyen İçsel Derecelendirme Olan Senaryo Analizleri Ve Stres Testleri Yapılması

20) Bankanız kredi derecelendirmede hangi yöntemleri kullanmaktadır? 15 bankadan 2 bankada yani 13,3% de İstatistik tabanlı yöntemler, 13 bankada yani 86,7% de Karma (İstatistik+ Yargı) yöntemleri kullanıyor. Karma (İstatistik+ Yargı) yöntemlere hybrid approach da adlandırılır.15 bankadan hiçbir banka Yargı tabanlı yöntemleri ayrılıkta kullanmıyor. Grafik 28 bakalım:

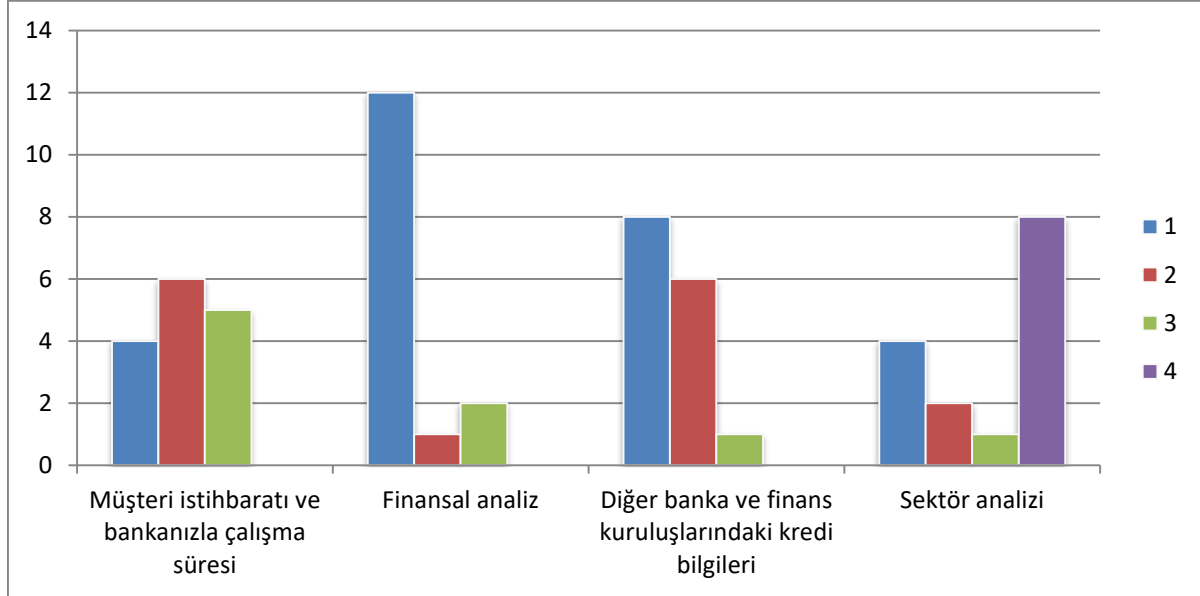
Grafik 28: Bankanız Kredi Derecelendirmede Kullanılan Yöntemler

21) Kredi derecelendirmede en önemli faktör: Soruda sıralamadan istifade edilmiş, yöntemleri önem sırasına göre sıralanmıştır. (1,2,3.... şeklinde) Bazı bankalar bunların tümünün önemli olduğunu bildirerek aynı sıralamada yer vermişler.

Müşteri istihbaratı ve bankanızla çalışma süresi, Finansal analiz, Diğer banka ve finans kuruluşlarındaki kredi bilgileri, Sektör analizi sıralanma bunlar için kullanılmıştır. Grafik 29 bakalım:

Grafik 29: Kredi Derecelendirmede En Önemli Faktör:

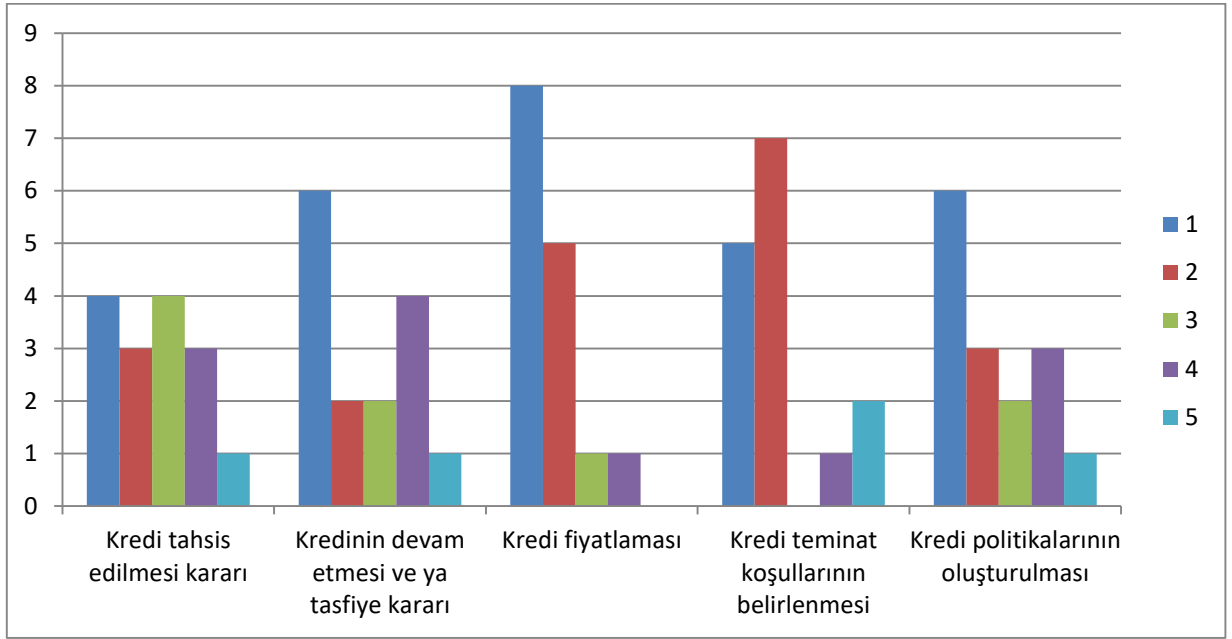
Her biri kredi derecelendirmede en önemli faktör olsa da, sonuç olarak,

- 1) Finansal analiz
- 2) Diğer banka ve finans kuruluşlarındaki kredi bilgileri
- 3) Müşteri istihbaratı ve bankanızla çalışma süresi
- 4) Sektör analizi

22) Kredi derecelendirme sonuçların bankada etkilendiği kararları:

Soruda sıralamadan istifade edilmiş, yöntemleri önem sırasına göre sıralanmıştır. (1,2,3.... şeklinde) Kredi tahsis edilmesi kararı, Kredinin devam etmesi ve ya tasfiye kararı, Kredi fiyatlaması, Kredi teminat koşullarının belirlenmesi, Kredi politikalarının oluşturulması sıralanma bunlar için kullanılmıştır. Bazı banklar sıralama yaparken kredi derecelendirme sonuçların bu kararların hepsinden etkilendiğini göstermiş ve kararlar aynı sırada yer almıştır. Bir banka ise kredi derecelendirme sonuçlarının kredinin devam etmesi ve ya tasfiye kararından genellikle etkilenmediğini bildirmiştir. Grafik 30 bakalım:

Grafik 30: Kredi Derecelendirme Sonuçların Bankada Etkilendiği Kararları:

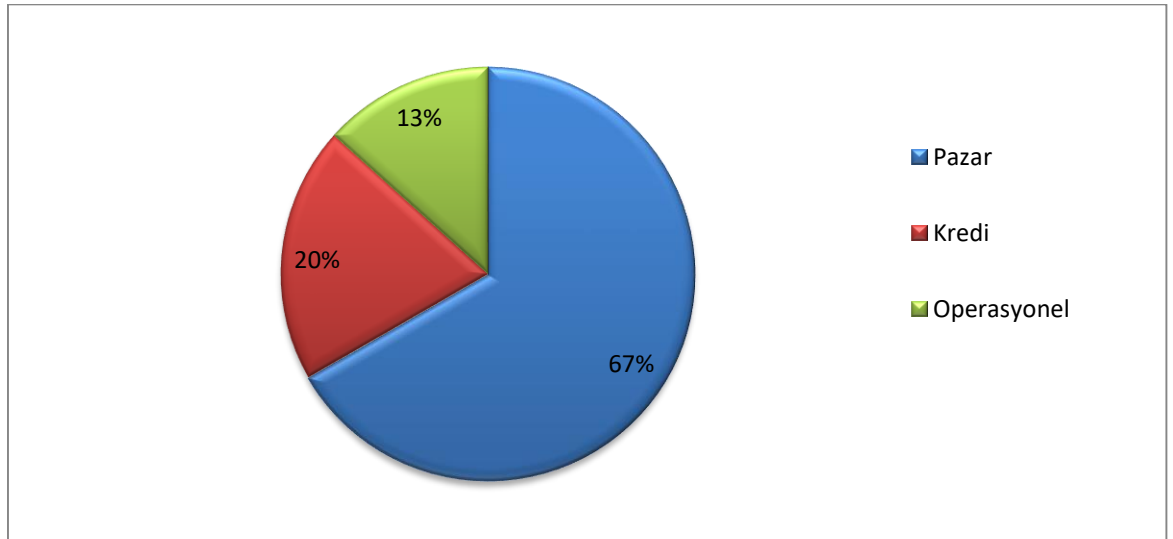

Bankaların kararlarında belirsizlikler var. Ama bankaların çoğunluğu kredi derecelendirme sonuçları kredi fiyatlanmanı daha çok etkilediğini göstermiştir.

23) Sizin bankanıza göre önemli bank riski: Bakalım Piyasa riski, Kredi riski, Operasyonel riskimi daha önemli. Tabii ki, tüm riskler önemlidir.

15 bankadan 10 banka yani 66,7 % en önemli risk kredi riski, 3 banka için yani 20% pazar riski, 2 banka yani 13,3% için en önemli risk operasyonel riskidir.

Grafik 31: Bankanıza Göre Önemli Bank Riski:

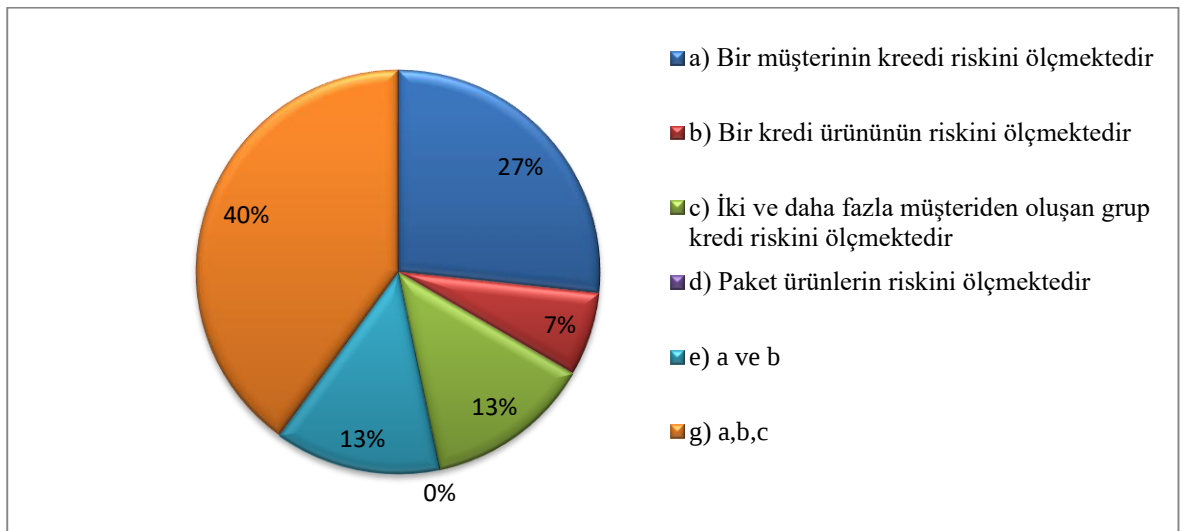

Operasyonel risk cevabı yazan 2 bankadan birinin fikri: Kredi riskinin oluşmasına en büyük sebep ele operasyonel riskidir. Ayrıca kredilerin verilmesi ve portföyün idare edilmesinde en önemli faktörlerden biri insan amilidir ki, onun da düzgün yönetimi Operasyonel riskinin predmentidir.

24) Kredi riskinden korunmak için bankanız hangi yöntemleri kullanır? 15 bankadan 6 bankada yani 40 % yalnız teminatlandırma yöntemini, 4 banka yani 26,7% banka da yalnız kredi riskini sınırlandırılması yöntemi kalan 5 banka ise diğer cevap seçerek kullandıkları yöntemleri bildirmişler. Teminatlandırma, Kredi riskinin sınırlandırılması ile birlikte menkul kıymetleştirme, kredi türevleri, nispeten az meblağın verilmesi, cari kontrol, ödeme gücünün araştırılması gibi yöntemler de kullanılır. Biz yalnızca kredi riskini yumuşata (risk mitigation) biliriz.

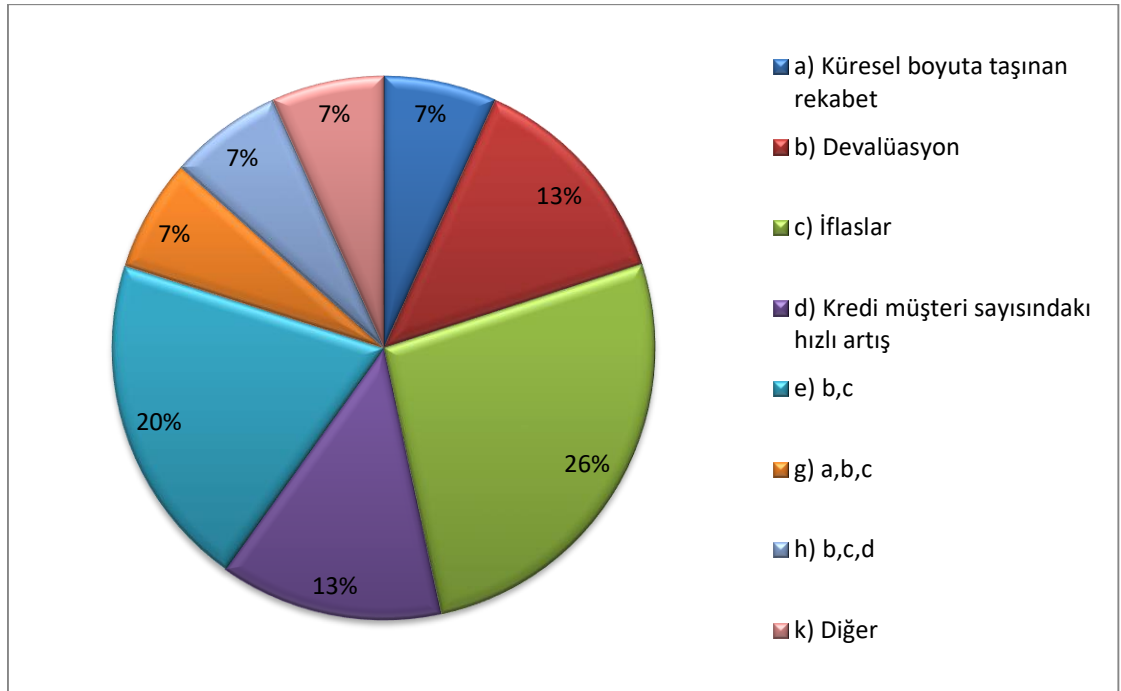
25) Bankanızda kullanılan kredi riski ölçüm yönteminin kullanım alanı: Bu soru birden fazla seçenek işaretleyebilecekleri sorudur. 15 bankadan 4 bankada yani 26,7% de yalnız Bir müşterinin kredi riskini ölçmektedir. 1 banka yani 6,7% ise yalnız Bir kredi ürününün riskini ölçmektedir. 2 banka yani 13,3% ise yalnız İki ve daha fazla müşteriden oluşan grup kredi riskini ölçmektedir. Bankalardan 2 si yani 13,3 % hem Bir müşterinin kredi riskini ölçmekte hem de Bir kredi ürününün riskini ölçmektedir. 6 banka ise yani 40 % her 3 yönetimi kullanmaktadır.

Grafik 32: Bankanızda Kullanılan Kredi Riski Ölçüm Yönteminin Kullanım Alanı:

26) Günümüzde kredi riski yönetiminin önemini artıran en önemli neden: 15 bankadan 1 banka yani 6,7% yalnız önemini artıran en önemli nedenin Küresel boyuta taşınan rekabet , 2 banka yani 13,3% yalnız Devalüasyon olduğunu, 4 banka yani 26,6% yalnız İflaslar, 2 banka yani 13,3% yalnız Kredi müşteri sayısındaki hızlı artış olduğunu bildirmişler. Bundan başka 3 banka yani 20% hem Devalüasyon hem de İflasların, 1 banka yani 6,7% Küresel boyuta taşınan rekabet, Devalüasyon, İflaslar olduğunu, 1 banka yani 6,7% Devalüasyon, İflaslar birlikte Kredi müşteri sayısındaki hızlı artış olduğunu bildirmişler. 1 banka ise diğer seçerek kendi cevabını yansıtmıştır. “Uzun vadeli kârlılık elde etmek ve yeterli sermaye yeterliliğini sağlamak”. İşsizliğinde artması kredi riskinin yönetilmesin de önemlidir.

Grafik 33: Günümüzde Kredi Riski Yönetiminin Önemini Artıran En Önemli Neden

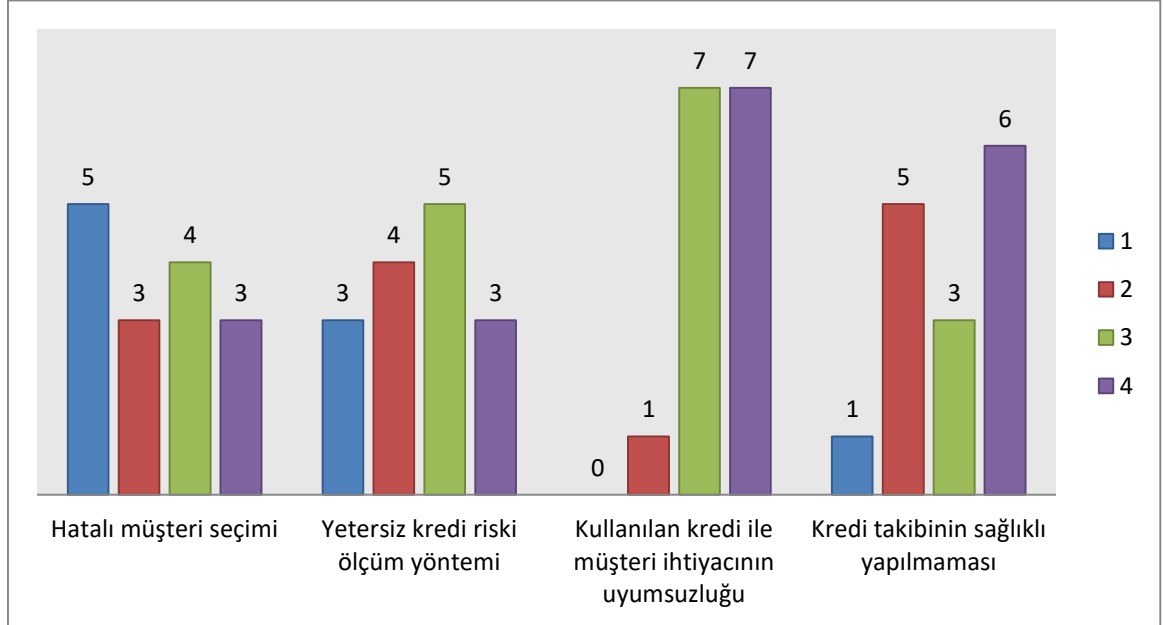
27) Kredi riskinin gerçekleşmesi için en önemli nedeni: Puanlama yöntemi kullanılmıştır. 1-4 arası puan verilmiştir.

- a) Hatalı müşteri seçimi
- b) Yetersiz kredi riski ölçüm yöntemi

- c) Kullanılan kredi ile müşteri ihtiyacının uyumsuzluğu
- d) Kredi takibinin sağlıklı yapılması

Bazı bankalar hepsini ve ya 2 tanesine en yüksek puan vermişler. Grafik üzerinden bakalım.

Grafik 34: Kredi riskinin gerçekleşmesi için en önemli nedenleri

15 bankadan Hatalı müşteri seçimine 5 banka yani 33,3% 1puan, 3 banka yani 20% banka 2 puan, 4 banka yani 26,7% banka 3 puan, 3 banka yani 20% banka 4 puan vermiştir.

15 bankadan Yetersiz kredi riski ölçüm yöntemine 3 banka yani 20% 1puan, 4 banka yani 26,7% banka 2 puan, 5 banka yani 33,3% banka 3 puan, 3 banka yani 20% banka 4 puan vermiştir.

15 bankadan Kullanılan kredi ile müşteri ihtiyacının uyumsuzluğuna 0 banka 1 puan, 1 banka yani 6,6% banka 2 puan, 7 banka yani 46,7% banka 3 puan, 7 banka yani 46,7% banka 4 puan vermiştir.

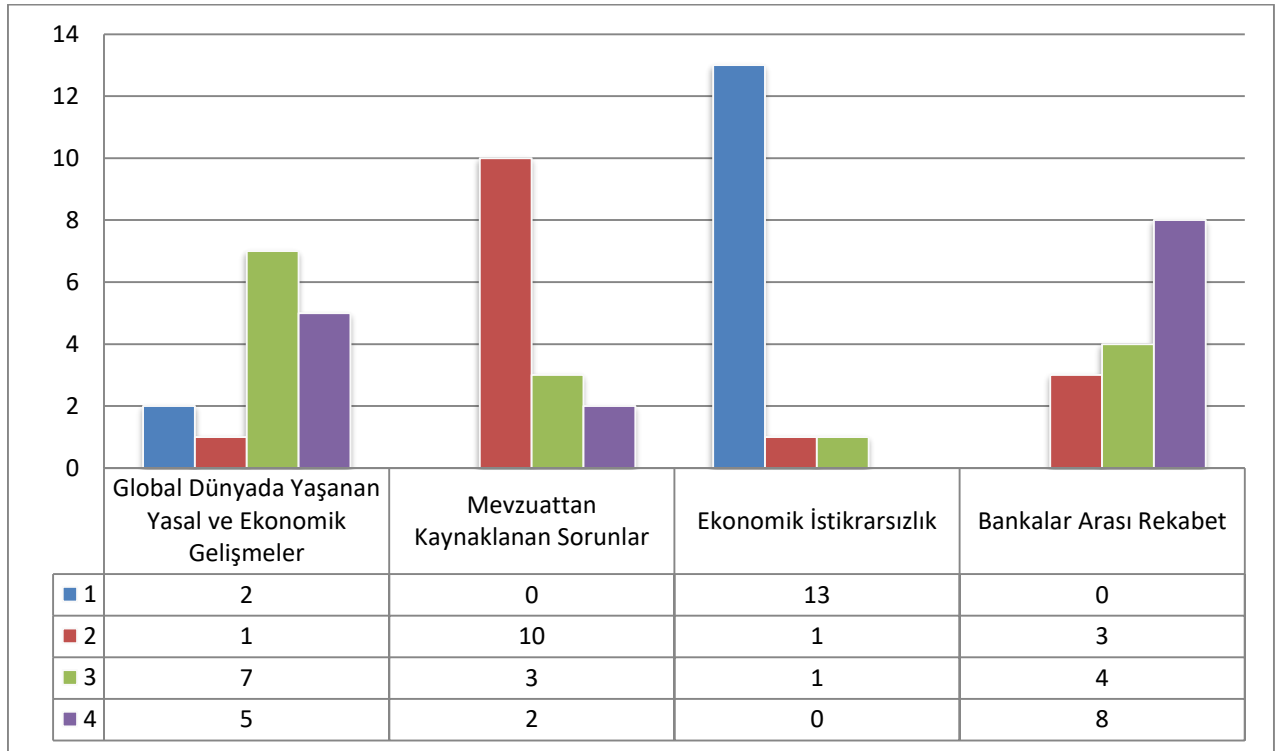
15 bankadan Kredi takibinin sağlıklı yapılmasına 1 banka yani 6,7 % 1puan, 5 banka yani 33,3% banka 2 puan, 3 banka yani 20% banka 3 puan, 6 banka yani 40% banka 4 puan vermiştir.

28) Azerbaycan bankalarında hangi risk ölçüm modellerine ihtiyaç duyulur? Bu soruya farklı cevaplar söylenildi. Daha çevik, veriler çok olan “ Big data analysis” , “Statiksel modeller”, “KMV”, “RAROC Customer based retail Scoring” modellerin adları çekildi. Ama bezi bankalar bununla ilgili öz fikirlerini bildirdiler:

“Her şeyden önce, Azerbaycan bankalarının dünyadaki modellerin uygulanması için başlangıç, asgari, ilkel gereksinimlerini karşılamaları gerekmektedir. Bu gereklilikler olmadan modelin uygulanması hakkında konuşmak hızlıdır (resmi muhasebe uygulaması vb.). Şu anda en alakalı analitik analiz ve objektiflik daha önemlidir.” Biz bu modelleri kullanmak için daha iyi sonuç almamız için ilk önce muhteşem veri tabanını özünde yansıtan bir reyestrin olması lazımdır.

“Doğal olarak, uluslararası risk modellerinin uygulanması kaçınılmazdır. Ancak yerel özellikleri dikkate almak daha iyidir.” İstenen model ülkenin gerçeklerine uygun hale getirilmelidir.

29) **Grafik 35: Bankanın Kredi Riski Yönetiminde Karşılaştığı Dışsal Sorunlar:** Sıralanma yöntemi kullanmıştır.

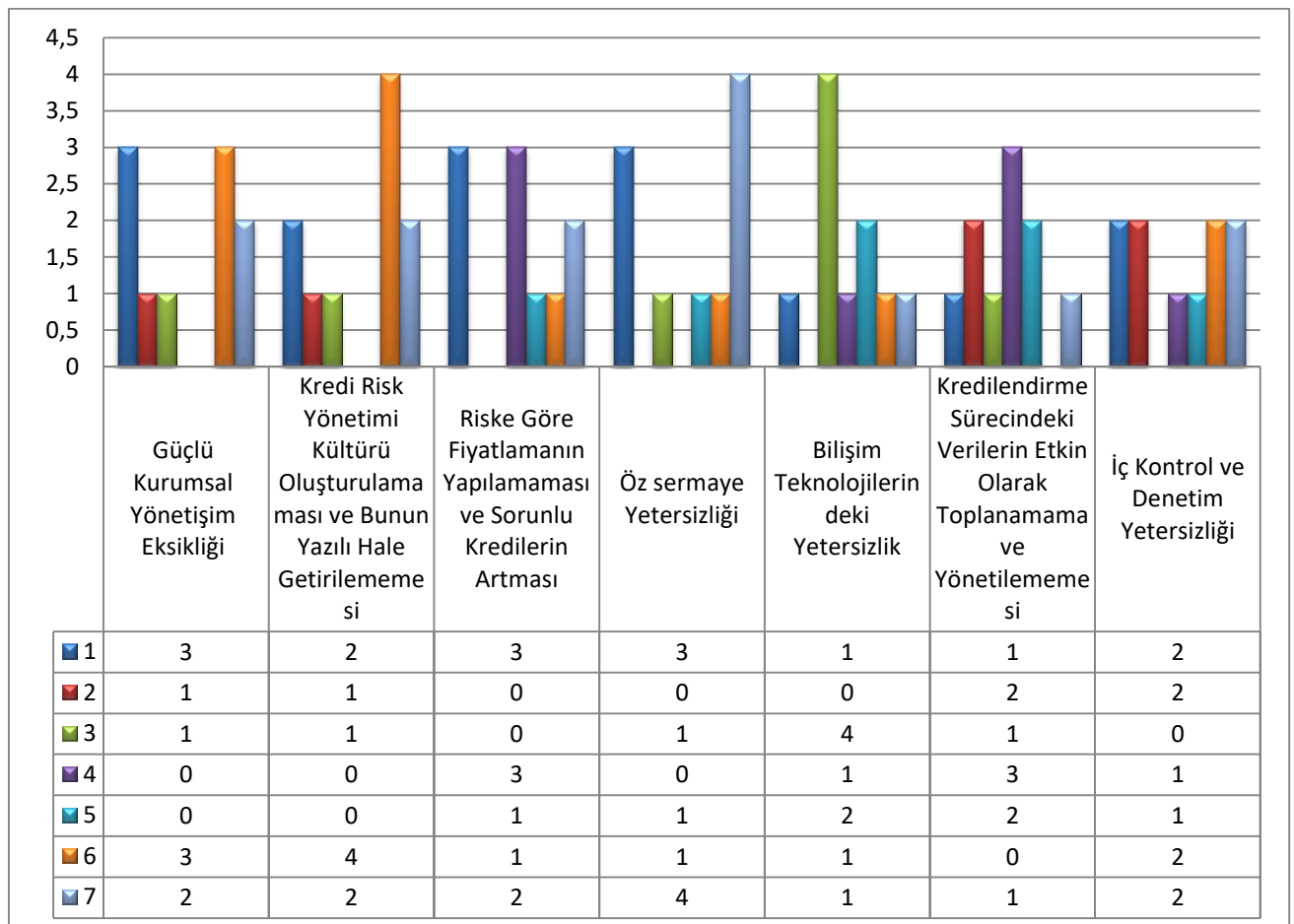
Demeli, bankanın kredi riski Yönetiminde karşılaştığı dışsal sorunlar sıralamaya göre aşağıdaki kimidir:

- 1) Ekonomik İstikrarsızlık
- 2) Mevzuattan Kaynaklanan Sorunlar
- 3) Global Dünyada Yaşanan Yasal ve Ekonomik Gelişmeler
- 4) Bankalar Arası Rekabet

Bazı bankalar Bankalar arası rekabeti dışsal sorun görmemektedir.

30) Bankanızın kredi riski Yönetiminde karşılaştığı İçsel sorunlar: Bu soruya 15 bankadan çoğu banka cevap vermemiştir. İçsel problemlerinin bilinmesini istemedikleri nedeni kimi cevap vermediklerini anladım. 4 banka soruya cevap vermemiştir. Değerlendirme 11 banka için kullanılmıştı. Bazı bankalar ise 1 cevabı aynı düzeyde gösterdiler. Sıralama yöntemi kullanılmıştır.

Grafik 36: Bankanızın Kredi Riski Yönetiminde Karşılaştığı İçsel Sorunlar

SONUÇ VE ÖNERİLER:

Tezimin teorik ve araştırma kısmında elde edilen bulgulardan yola koyularak Azerbaycan'da faaliyet gösteren bankaların en esas işi ve gelir kaynağı yönünden kredi riski ve söz konusu riskin yönetiminin fazla mühim olduğu ve bankaların kredi risklerini en asgari seviyeye azaltmalarının etkin bir risk yönetimi ile olanaklı olduğu söylenebilir. Azerbaycan'da Kredi riski ölçme ve kredi riski idare edilmesi istenilen seviyede değildir.

Bankaların Dışsal Model Kullanma Derecesi: 15 bankadan 2 bankada yani 13,4% yüksek, 5 bankada yani 33,3%, orta 3 bankada 20% zayıf 5 bankadaysa 33,3% hiç kullanılmamaktadır. Bazı bankalar ankete katılmasalar da tahmin etmek olur ki, onlarda kredi riski ne düzeydedir.

Azerbaycan bankalarında kullanılan modeller: 1) 5C 2) Credit Portfolio View, McKinsey 3) Vintaj 4) CREDIT RISK+ 5) Logit 6) Roll Rate

Risk yöneticileri bu modellerin Azerbaycan'da kullanılmasının tam da mümkün olmadığını bildirdiler.

Bir konuyu da ilave edeyim ki, risklerin ölçülmesi için kullanılan modeller kriz ortamında az etkili olur, öyle ki, modellerin hesaplamada dayandığı veritabanları berbat hale gelir ve kullanışlı olmuyor. Azerbaycan'da 2014-2017'deki petrol krizi ve bunun olumsuz sonuçları, özellikle müşterilerin kredi geçmişlerinin bozulmasına neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında, 2014-2017 veri tabanına başvurarak müşterileri değerlendirmek yanlış olur. Bu nedenle, tarihsel göstergeler üzerinde düzeltmeler yapılmalı ve daha sonra İç Değerlendirme Sistemi gözden geçirilmelidir.

2008 yılında baş veren kriz neticesinde Lehman Brothers iflası uğraması risk ölçümlerinin yanlışlığını beklemememiz çok olası gerçektir. Çünkü ki, kullanılan her hansı bir model dünyada bu düzeyde yaşanan hadiseye karşılık öngöründe bulunamaz.

Dünyada uygulanan birçok model ve prosedür, ülkemizdeki kuralların birçok nedenden dolayı uygulanması (istatistiksel veriler, resmi muhasebe vb.) imkansızdır.

Her banka kendi iç model ve düzenlemelerini hazırlar ve uygular. Seçilen herhangi bir model ülkenin gerçekliğine adapte olmalıdır.

Şu an modelleri kullanmak için Azerbaycan'da istenilen sonucu vermeye biler. İlk önce veri kalitesini yükselterek, Merkezi kredi kayıt çalışmasını geliştirmek gerekir.

KAYNAKÇA:

1. AKIN Bora Yılmaz,(2017), “ Kredi Risk Modellemesi” İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
2. ALİYEV Elşad, (2007) “Azerbaycan’da Bankacılık Sektörünün Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
3. ALTINTAŞ Ayhan (2006), “Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği”, Turhan Kitabevi, Ankara.
4. ALTMAN, Edward, (2000) “Predicting Financial Distress Of Companies: Revisiting The ZScore And Zeta® Models”,
www.stern.nyu.edu/~ealtman/Zscores.pdf (05.05.2018)
5. ATA Türkay, (2010), “Bankalarda Kredi Riskinin Yönetimi ve Bir Uygulama” , Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
6. Azer Türk Bank <http://www.azerturkbank.az/> (28.03.2018).
7. Azərbaycan Banklar Assosiasiyası “Bank sektoru trendləri” 2016 /12/
http://aba.az/wp-content/uploads/2017/02/ABA_Bank-Sektoru-Trendleri-2016-12.pdf
(15.12.2017).
8. Azərbaycan Beynəlxalq Bankası <https://www.ibar.az/> 27.03.2018
9. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının Fəaliyyətinin Qanunvericilik Əsasları <https://www.cbar.az/> (23.03.2018).
10. Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı <https://www.cbar.az/> (23.03.2018).
11. AZIMOVA Tarana, (2016), “Likidite Riski Yönetimi Ve Azerbaycan Bankacilik Sektörü Üzerine Bir Uygulama”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul
12. Banklarda Kreditlərin Verilməsi Qaydaları (2008) Bakı.

13. BAŞARIR Çağatay, (2013), “Türk Bankacılık Sektörünün Finansal İstikrarının Stres Testi Yöntemi İle Analizi” Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Balıkesir.
14. BESSIS Joel (2002). Risk Management in Banking, John Wiley&Sons Ltd, Wiltshire.
15. BOLGÜN K.Evren, AKÇAY M. Barış, (2009),“ Risk Yönetimi”, Skala Yayıncılık, İstanbul.
16. EINARSSON Arnar Ingi, (2008), “Credit Risk Modeling” Kongens Lyngby .
17. ƏLİYEV Müseyib , (2011), “Bankların İnkişaf İstiqamətləri”, “Şərq-Qərb”
18. GÜL Sait, (2017) , “Ticari Banka Kredilerinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Karar Destek Modeli” İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
19. HACIYEV Ağa-Kərim Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat institunun “Makroiqtisadi inkişaf və iqtisadi artım” şöbəsinin müdürü, İqtisad elmləri namizədi, böyük elmi işçi “Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı” (məqalə) <http://20il.cbar.az/meq05.html> (19.03.2018).
20. <http://bakunews.az/iqtisadiyyat/34705-azer-turk-bank-2017-ci-ili-menfeetle-basha-vurub.html> (28.03.2018).
21. <http://banco.az/az/news/azer-turk-bank-dovlet-banki-oldu>(28.03.2018)
22. <http://banco.az/az/news/merkezi-bank-ve-onun-diger-banklardan-ferqi> (23.03.2018).
23. <http://bbn.az/aktivl%C9%99rinin-h%C9%99cmin%C9%99-gor%C9%99-banklarin-siralamasi-tam-siyahi-2/> (29.03.2018)
24. <http://bbn.az/kredit-portfelinin-h%C9%99cmin%C9%99-gor%C9%99-banklarin-siralamasi-tam-siyahi-3/> (29.03.2018).
25. <http://marja.az/news/19946?title=20-bank-menfeet-10-bank-zerer-aciqladi-siyahi> (29.03.2018)
26. <http://senolbabuscu.com> (15.04.2018).

27. http://www.azerbaijan.az/ Economy/ BankSystem/ bankSystem_a.html (22.10.2017).
28. <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1920951-azerbaycan-bankacilik-sektorunde-reform-gerekiyor> (02.04.2018).
29. <http://www.eurasianet.org> (02.04.2018).
30. <http://www.fed.az/az/news/read/29129> (24.03.2018).
31. https://az.wikipedia.org/wiki/Az%C9%99rbaycan_Respublikas%C4%B1n%C4%B1n_M%C9%99rk%C9%99zi_Bank%C4%B1 (23.03.2018).
32. <https://www.cbar.az/pages/about-us/history/> (23.03.2018)
33. KARACA S.Serdar, UĞUR Ahmet, (2008) “Türkiye’deki Bankacılık Sektöründe Risk Ve Karlılık Analiz” Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Cilt10, S.10, s.123-134.
34. KOÇYİĞİT Seyhan Çil, DEMİR Aysel, (2014), “Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Riski ve Yönetimine İlişkin Bir Uygulama: Türkiye Garanti Bankası Örneği”, İşletme Araştırmalar Dergisi, Cilt6 S.3 s.222-246 (http://www.isarder.org/isardercom/2014vol6issue3/vol.6_issue.3_article011_abstract.pdf, 20.04.2018).
35. KÜÇÜK Fatime, (2010), “Kredi Riski Yönetiminde Monte Carlo Simülasyon Yöntemi” Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
36. LÜTKEBOHMERT Eva, (2009), “Concentration Risk in Credit Portfolios” Springe .
37. Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatası /Bank Sektorunun İcmal Göstəriciləri/ Hesabatı (31.01.2018). <https://www.fimsa.az/> (23.03.2018).
38. MAMEDOV Zahid Farruk , ZEYNALOV Vidadi,(2011) “Küresel Mali Kriz Ortamında Azerbaycan Bankacılık Sektörünün Yapısı, Özellikleri ve Sorunları” Amme İdaresi Dergisi, Cilt 44, Sayı 3, s.173-203.

39. MİCHEL Crouhy, Dan Galai ve Robert Mark, (2000), “A Comparative Analysis Of Current Credit Risk Models”, Journal of Banking & Finance. Vol.24, s.59-117.
40. MİRZA Ahmet, (2006), “Kredi Riski Yönteminde Erken Uyarı Sistemleri ve Sorunlu Kredilerin İzlenmesi”, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
41. NADIRLI Nadir, (2015), “ Bankacılık Sektörünün Karşılaştıkları Riskler, Kredi Risk Ölçüm Yöntemleri ve Azerbaycan Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
42. ÖKER Ayşegül, (2007), “Ticari Bankalarda Kredi Ve Kredi Riski Yönetimi- Bir Uygulama”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.
43. ÖZDEMİR Yeliz, (2010), “Basel II Kredi Derecelendirme Sisteminin Sorunlu Kredilerin Tespitindeki Yeterliliği: Seçilmiş Firmalar Üzerinde Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
44. POSTALCI Altan (2010), “Kredi Riski Ve Türk Bankacılık Sektörünün Kredi Riski Görünümü”, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
45. Risk Yönetim standartları Azerbaycan <https://www.cbar.az/> (16.04.2018).
46. SAYIM Ferhat, Dr Selami Er, (2009) “Risk kavramı ve Bankacılıkta risk” Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Dergi S.22 s.7-17.
47. SEVAL Belkıs (2016) “Kredi Derecelendirmesi” Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşu.
48. ŞİMŞEK Kemal Çağatay, (2007), “Bankacılıkta Risk Ve Risk Ölçüm Yöntemleri” Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

49. TANYILDIZ Hakan, (2007), “Türk Bankacılık Sisteminde Basel II Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetimi”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir.
50. ÜRKMEZ Emre (2013),”Kredi Riski Modellemesi: Türk Bankacılık Sektörü İçin Ekonometrik Bir Yaklaşım” Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
51. XƏLİLOV Emil - “ Müstəqil Azərbaycan Respublikasının bank sisteminin yaranma tarixi və ölkənin iqtisadi inkişafında rolu”
([\)](http://banker.az/must%C9%99qil-az%C9%99rbaycan-respublikasinin-bank-sisteminin-yaranma-tarixi-v%C9%99olk%C9%99nin-iqtisadi-inkisafinda-rolu/22.02.2018.)
52. YILMAZ Songül , (2010), “ Ticari Bankalarda Kredi Portföyü ve Kredi Riski Yönetimi- Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama”, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
53. YUSUBOV Ferid, (2017) “ Makroekonomik Faktörlerin Bankaların Karlılığına Etkileri; 2008 Finansal Kriz Ve Sonrası Dönemi Azerbaycan Bankacılık Sektörü Üzerinde Uygulama”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

EKLER
Mülakat Soruları

1. Banka bilgisi:

- a) Devlet Bankası
- b) Özel Sermayeli Bankası

2. Bankanızın hukuki adı ?

Açık soru

3. Bankanızda krediler hangi talepler altında müşteriye verilir?

Açık soru

4. Banka, risk merkezi kanalıyla veya başka özel kanallarla müşterilerinin kredibilitesini sorguluyor mu? Cevabınız “Evet”-ise açıklayınız.

- a) Evet _____
- b) Hayır
- c) Kısmen

5. Bankanın, müşterilerinin ödemelerini talep etmek üzere otomatik bir arama sistemi var mı? Açıklayınız.

- a) Evet var _____
- b) Hayır yok
- c) Kısmen

6. Bankanın, sorunlu kredilerin tahsil edilmesi ve bunlardan arınmaya yönelik açık bir politikası var mı? Varsa açıklayınız.

- a) Evet var _____
- b) Hayır yok

7. Banka, özellikle kredi kullandırdığı her ülkenin politik ve ekonomik durumuyla ilgili bilgi topluyor mu?

- a) Evet
- b) Hayır
- c) Kısmen

8. Bankanızın kredi risk yönetimi birimi var mı?
- a) Evet
 - b) Hayır
 - c) Başka birim içinde
9. Bankanızda Kredi Riski Yönetimi Biriminde Çalışan Personel Sayısı?
- a) 1-5
 - b) 6-15
 - c) 16-25
 - d) 26 ve üzeri
10. Banka üst yönetimi, bankanın bilanço içi ve bilanço dışı işlemlerde kredi riskine maruz kaldığı ve kredi riskinin önemi hakkında yeterli bilgiye sahip midir?
- a) Evet
 - b) Hayır
 - c) Kısmen
11. Kredi riski düzenli olarak izlenilip üst yönetime raporlanıyor mu?
- a) Evet_____
 - b) Hayır
 - c) Kısmen
12. Eğer rapor veriliyorsa ne kadar sıklıkta veriliyor?
- a) Haftalık
 - b) Aylık
 - c) 3 Aylık
 - d) Yıllık
 - e) Diğer_____
13. Bankanızın kredi riskini sayısal olarak ölçmeye ve tahmin etmeye yönelik bir sistemi ve ya içsel bir modeli var mı?
- a) Evet
 - b) Hayır

c) Kısmen

14. Bu modeller düzenli olarak gözden geçiriliyor mu? Cevabınız “Evet”-ise açıklayınız:

a) Evet_____

b) Hayır

c) Kısmen

15. Bu modelleri hangi periyotta gözden geçiriyor?

a) Yıllık

b) Aylık

c) Çeyrek dönemlik

d) Diğer _____

16. Bankanızın kullanmakta olduğu kredi derecelendirme sistemi/skorlama modelleri var mıdır?

a) Evet

b) Hayır

17. Bankaların Dışsal Model Kullanma Derecesi

a) Yüksek

b) Orta

c) Zayıf

d) Hiç kullanılmamaktadır

18. Bankanızda kullanılan hangi Dışsal Modellerin Dağılımı var?

a) KMV Modeli

b) Credit Portfolio View,Mc Kinsey

c) CREDIT RISK+

d) Credit MetricsTM JP Morgan

e) Diğer _____

19. Bankanızın karşı karşıya kalacağı riskleri belirlemek üzere ileriye dönük beklentileri belirleyen içsel derecelendirme olan senaryo analizleri ve stres testleri yapılıyor mu? Cevabınız “Evet”-ise açıklayınız:
- a) Evet _____
- b) Hayır
20. Bankanız kredi derecelendirmede hangi yöntemleri kullanmaktadır?
- a) İstatistik tabanlı yöntemler
- b) Yargı tabanlı yöntemler
- c) Karma (İstatistik+ Yargı) yöntemler
- d) Diğer _____
21. Kredi derecelendirmede sizce en önemlisi hangisidir? Lütfen kullandığınız yöntemleri önem sırasına göre sıralayınız (1,2,3.... şeklinde sıralayınız)
- a) Müşteri istihbaratı ve bankanızla çalışma süresi
- b) Finansal analiz
- c) Diğer banka ve finans kuruluşlarındaki kredi bilgileri
- d) Sektör analizi
22. Kredi derecelendirme sonuçları bankanızda hangi kararları etkilemektedir? Lütfen kullandığınız yöntemleri önem sırasına göre sıralayınız (1,2,3... şeklinde sıralayınız)
- a) Kredi tahsis edilmesi kararı
- b) Kredinin devam etmesi ve ya tasfiye kararı
- c) Kredi fiyatlaması
- d) Kredi teminat koşullarının belirlenmesi
- e) Kredi politikalarının oluşturulması
23. Bankacılık sektöründeki en önemli risk sizce sizin bankanıza göre hangisidir?
- a) Kredi riski
- b) Piyasa riski
- c) Operasyonel Risk
24. Kredi riskinden korunmak için bankanız hangi yöntemleri kullanır?

- a) Teminatlandırma
- b) Kredi riskini sınırlandırılması
- c) Menkul kıymetleştirme
- d) Kredi türevleri
- e) Diğer_____

25. Bankanızda kullanılan kredi riski ölçüm yöntemi için uygun olanlar hangisi?

- a) Bir müşterinin kredi riskini ölçmektedir
- b) Bir kredi ürününün riskini ölçmektedir
- c) İki ve daha fazla müşteriden oluşan grup kredi riskini ölçmektedir
- d) Paket ürünlerin riskini ölçmektedir
- e) Diğer_____

26. Günümüzde kredi riski yönetiminin önemini artıran en önemli neden sizce hangisidir?

- a) Küresel boyuta taşınan rekabet
- b) Devalüasyon
- c) İflaslar
- d) Kredi müşteri sayısındaki hızlı artış
- e) Diğer_____

27. Kredi riskinin gerçekleşmesi için en önemli nedeni sizce ne olabilir? Lütfen 1-4 arası puan verin.

- e) Hatalı müşteri seçimi
- f) Yetersiz kredi riski ölçüm yöntemi
- g) Kullanılan kredi ile müşteri ihtiyacının uyumsuzluğu
- h) Kredi takibinin sağlıklı yapılmaması
- i) Diğer_____

28. Azerbaycan bankalarında hangi risk ölçüm modellerine ihtiyaç duyulur?

29. Bankanızın kredi riski Yönetiminde karşılaştığı dışsal sorunlar nelerdir? Lütfen kullandığınız yöntemleri önem sırasına göre sıralayınız (1,2,3... şeklinde sıralayınız)

- a) Global Dünyada Yaşanan Yasal ve Ekonomik Gelişmeler
- b) Mevzuattan Kaynaklanan Sorunlar
- c) Ekonomik İstikrarsızlık
- d) Bankalar Arası Rekabet

30. Bankanızın kredi riski Yönetiminde karşılaştığı İçsel sorunlar nelerdir? Lütfen kullandığınız yöntemleri önem sırasına göre sıralayınız (1,2,3... şeklinde sıralayınız)

- a) Güçlü Kurumsal Yönetişim Eksikliği
- b) Kredi Risk Yönetimi Kültürü Oluşturulamaması ve Bunun Yazılı Hale Getirilememesi
- c) Kredi Riski Yönetim Kültürünün Üst Yönetim ve Bankanın Tüm Birimlerince Benimsenmemesi
- d) Riske Göre Fiyatlamanın Yapılamaması ve Sorunlu Kredilerin Artması
- e) Öz sermaye Yetersizliği
- f) Bilişim Teknolojilerindeki Yetersizlik
- g) Kredilendirme Sürecindeki Verilerin Etkin Olarak Toplanamama ve Yönetilememesi
- h) İç Kontrol ve Denetim Yetersizliği